

Human Rights Papers

Paper 73

Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za period od aprila 2023. do jula 2024. godine

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH
www.eu-monitoring.ba
Sarajevo, oktobar 2024.
ISSN: 2303-6079

Inicijativa za monitoring
evropskih integracija BiH

Human Rights Papers

Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za period od aprila 2023. do jula 2024. godine

Inicijativa za monitoring
evropskih integracija BiH

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH

www.eu-monitoring.ba

Sarajevo, oktobar 2024.

ISSN: 2303-6079

SADRŽAJ

Impressum	5
Lista skraćenica	6
Uvod	7
PRIORITET 1: Osigurati da se izbori provode u skladu sa evropskim standardima tako što će se provesti relevantne preporuke OSCE-a/ODIHR-a i Venecijanske komisije, osigurati transparentnost finansiranja političkih stranaka i održati lokalni izbori u Mostaru.....	8
PRIORITET 2: Osigurati vidljive rezultate kada je u pitanju funkcionisanje mehanizma koordinacije o pitanjima koja se odnose na EU na svim nivoima, uključujući i pripremu i usvajanje nacionalnog programa za usvajanje <i>acquisa</i>	11
PRIORITET 3: Osigurati pravilno funkcionisanje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje.....	13
PRIORITET 4: Temeljno unaprijediti institucionalni okvir, uključujući i na ustavnom nivou.....	14
PRIORITET 5: Poduzeti konkretne korake na unapređenju okruženja pogodnog za pomirenje kako bi se prevazišlo naslijeđe rata.....	19
PRIORITET 6: Unaprijediti funkcionisanje pravosuđa kroz usvajanje novih zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i sudovima BiH u skladu sa evropskim standardima.....	23
PRIORITET 7: Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i borbu protiv pranja novca i terorizma.....	25
PRIORITET 8: Osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim nivoima i osigurati funkcionisanje sistema azila.....	34
PRIORITET 9: Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguranjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti.....	37
PRIORITET 10: Osigurati pravo na život i zabranu mučenja, posebno (a) ukidanjem upućivanja na smrtnu kaznu u Ustavu Republike Srpske i (b) imenovanjem nacionalnog mehanizma za prevenciju mučenja i nečovječnog postupanja.....	42
PRIORITET 11: Osigurati poticajno okruženje za civilno društvo, posebno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja.....	44
PRIORITET 12: Garantovati slobodu izražavanja medija i zaštitu novinara.....	47
PRIORITET 13: Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno osoba sa invaliditetom, djece LGBTI osoba, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražitelja azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.....	51
PRIORITET 14: Završiti neophodne korake u reformi javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizirane državne službe i koordiniranim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi.....	54
ANEKS OSTALA PODRUČJA RELEVANTNA ZA PROCES EU INTEGRACIJA	57
O INICIJATIVI	64

Impressum

Edicija Human Rights Papers Sarajevskog otvorenog centra

Broj publikacije: 73

Naslov: ALTERNATIVNI IZVJEŠTAJ O NAPRETKU BOSNE I HERCEGOVINE NA PUTU ZA ČLANSTVO U EVROPSKOJ UNIJI ZA PERIOD OD APRILA 2023. DO JULA 2024. GODINE

Autori_ice: Amela Šarić, Amina Dizdar, Borka Rudić, Damjan Ožegović, Denis Džidić, Dragana Dardić, Džana Brkanić, Edo Kanlić, Emir Velić, Emsad Dizdarević, Ena Kljajić Grgić, Enes Hodžić, Haris Čutahija, Haris Rovčanin, Ivana Korajlić, Kenan Sadović, Lamija Grebo, Leila Bičakčić, Marko Vujić, Milena Mastalo, Mirza Avdić, Mirza Halilčević, Mirza Halilović, Nataša Đorđić, Nataša Maros, Nedžada Avdić, Semir Mujkić, Snežana Šešlija, Tea Pokrajčić, Vaša prava – grupa autora, Vesna Ilkicarević, Vildana Džekman, Zlatan Hajlovac, Zvonimira Jakić, Željka Umićević

Organizacije: Balkanska istraživačka mreža BiH, BH novinari, Centar za istraživačko novinarstvo, Forum ZFD BiH, Helsinški parlament građana Banja Luka, MyRight – Empowers people with disabilities, Sarajevski otvoreni centar, Transparency International u BiH, TRIAL International, Udruženje „Tolerancijom protiv različitosti“ Doboj, Udruženje žena „Napravi razliku“, Vanjskopolitička inicijativa BH, Vaša prava BiH, Zašto ne

Urednici: Alen Gudalo, Edo Kanlić, Snježana Ivandić Ninković, Vesna Ilkicarević

Lektura: Diwan

Prevod na engleski: Context Sarajevo

Prelom/dizajn: Renato Juričev

Tiraž: 300

Izdavač: Sarajevski otvoreni centar (www.soc.ba) u ime Inicijative za monitoring evropskih integracija BiH (www.eu-monitoring.ba)

Za izdavača: Emina Bošnjak

ISSN: 2303-6079

Ovo djelo je dano na korištenje pod licencom Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna.

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH

Publikacija je rezultat rada organizacija civilnog društva unutar Inicijative za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine i saradnika i saradnica izvan ove koalicije. Publikacija je izrađena uz podršku Fondacije Friedrich Ebert u Bosni i Hercegovini. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Sarajevskog otvorenog centra i nužno ne odražava stavove Fondacije Friedrich Ebert.

Lista skraćenica

Agencija za javne nabavke – **AJN**
Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije – **APIK**
Bosna i Hercegovina – **BiH**
Brčko distrikt Bosne i Hercegovine – **BD BiH**
Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine – **CIK BiH**
Direkcija za evropske integracije – **DEI**
Evropska komisija – **EK**
Evropski parlament – **EP**
Evropska unija – **EU**
Evropski sud za ljudska prava – **ESLJP**
Federacija Bosne i Hercegovine – **FBiH**
Hercegovačko-neretvanski kanton – **HNK**
Izborni zakon Bosne i Hercegovine – **IZ BiH**
Kanton Sarajevo – **KS**
Linija za pomoć novinarima – **FMHL**
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine – **MLJPI BiH**
Nacionalni program za usvajanje pravne stečevine Evropske unije – **NPAA**
Narodna skupština Republike Srpske – **NSRS**
Organizacije civilnog društva – **OCD**
Parlament Federacije Bosne i Hercegovine – **P FBiH**
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine – **PS BiH**
Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje – **POSP**
Radiotelevizija Federacije Bosne i Hercegovine – **RTV FBiH**
Reforma javne uprave – **RJU**
Republika Srpska – **RS**
Strateške sudske tužbe protiv učešća javnosti – **SLAPP**
Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju – **SSP**
Tuzlanski kanton – **TK**
Ujedinjeni narodi – **UN**
Ured visokog predstavnika – **OHR**
Vijeće ministara Bosne i Hercegovine – **VM BiH**
Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine – **VSTV BiH**
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama – **ZIDZJN**

Uvod

Bosnu i Hercegovinu je kroz 2023. godinu i prvu polovinu 2024. godinu pratio veliki broj političkih i ekonomskih izazova, koji su u više navrata skretali pažnju donosilaca odluka sa procesa evropskih integracija, odnosno reformi koje je potrebno usvojiti kako bi Bosna i Hercegovina konačno sustigla ostatak regije na ovom putu.

Ovaj period obilježile su političke blokade, netransparentni procesi donošenja odluka i hitne procedure u procesu donošenja odluka, posebno kada su u pitanju zakoni i reforme od značaja za proces evropskih integracija Bosne i Hercegovine.

Kolateralna šteta, usljed kompleksnih odnosa među donosiocima odluka, načinjena je upravo procesu evropskih integracija, koji i dalje među donosiocima odluka nije prepoznat kao univerzalna vrijednost, odnosno potreba koja je od značaja za cjelokupno društvo.

Uzevši u obzir kratkotrajni pozitivni zamah, obilježen odlukom Evropskog vijeća o otvaranju pristupnih pregovora između Bosne i Hercegovine i Evropske unije iz marta 2024. godine, ovaj Alternativni izvještaj nudi prikaz i presjek stanja od aprila 2023. godine do jula 2024. godine. Političke strukture nisu iskoristile ovaj momentum, a detaljno predstavljen zadatak za zemlju kroz 14 prioriteta, odnosno 8 koraka i dalje ostaje izazov koji se mora ispuniti.

Ključni akteri moraju shvatiti da evropske integracije nisu samo tehnički proces prilagođavanja zakonodavstva već put ka političkoj, ekonomskoj i društvenoj stabilnosti zemlje. Nedostatak napretka u implementaciji reformi ne samo da ugrožava evropsku perspektivu Bosne i Hercegovine već i smanjuje vjeru građana u evropski projekat, što su pokazala istraživanja u 2024. godini.

Bosna i Hercegovina će morati ispuniti 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije iz maja 2019. godine, a koji se odnose na demokratije/funkcionalnost, vladavinu prava, osnovna prava i reformu javne uprave.

Stoga ovaj izvještaj služi kao vodič kroz 14 prioriteta, budući da identificira područja u kojima postoje znatna odstupanja od zakonskih rješenja koja bi implementacijom ubrzala put zemlje prema članstvu u Evropskoj uniji.

PRIORITET 1:

Osigurati da se izbori provode u skladu sa evropskim standardima tako što će se provesti relevantne preporuke OSCE-a/ODIHR-a i Venecijanske komisije, osigurati transparentnost finansiranja političkih stranaka i održati lokalni izbori u Mostaru.

Provedba relevantnih preporuka OSCE-a/ODIHR-a i Venecijanske komisije

U završnim izvještajima Izborne posmatračke misije OSCE-a/ODIHR-a u Bosni i Hercegovini o Općim izborima 2022. godine¹ uveliko se ponavljaju prioritete preporuke koje su vlasti u BiH dobile i u prethodnim izvještajnim ciklusima. **Među prioritarnim preporukama nalaze se one koje se odnose na potrebu za sveobuhvatnom revizijom zakonskog okvira kako bi se uklonile praznine i nedosljednosti, uključujući implementaciju presuda Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda BiH, kroz otvoren i inkluzivan proces.**² U novembru 2023. godine,³ manje od 11 mjeseci prije održavanja lokalnih izbora planiranih za oktobar 2024. godine, iz Misije OSCE-a u BiH konstatovali su da vlasti u BiH još uvijek nisu uskladile Izborni zakon BiH sa međunarodnim standardima i najboljim primjerima iz prakse demokratskih izbora. Misija OSCE-a apelovala je tom prilikom na nadležna tijela vlasti da osiguraju integritet i transparentnost Lokalnih izbora 2024. godine, time svodeći mogućnost za izborne prevare na minimum, uključujući dosljednu primjenu proceduralnih mjera zaštite, tajnosti glasanja i svih drugih mjera sa ciljem sprečavanja izborne korupcije, prevara i neregularnosti.

¹ Opći izbori, 2, ODIHR Izborna posmatračka misija, Završni izvještaj, 2. februar 2023.

https://www.osce.org/files/f/documents/2/5/540861_0.pdf. ² Vlasti trebaju osigurati adekvatno finansiranje i resurse za funkcionisanje Centralne izborne komisije, reviziju metoda imenovanja biračkih odbora radi osiguravanja nepristrasnosti i profesionalizma, te zaštitu članova izborne administracije od proizvoljnih opoziva, poduzeti mjere za zaštitu birača od pritiska, poticati rodnu ravnopravnost u politici, jačati zaštitu novinara od prijetnji i zastrašivanja te osigurati slobodno i tajno glasanje kroz poboljšanje rasporeda na biračkim mjestima i sprečavanje neprikladnog uticaja na birače. ³ Saopćenje OSCE-a. „OSCE apeluje na vlasti u BiH da osiguraju integritet i transparentnost lokalnih izbora 2024. godine“. 11. novembar 2023. <https://www.osce.org/hbs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/557772>.

Izbori i Izborni zakon BiH

Unatoč svim preporukama OSCE-a/ODIHR-a, GRECO-a i Venecijanske komisije, lideri i institucije u BiH u 2023. godini nisu postigli dogovor o pravcu reformi koje se odnose na implementiranje preporuka za unapređenje izbornog integriteta, transparentnosti finansiranja političkih stranaka i implementacije presuda Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda BiH. Ignorisane su dosadašnje inicijative Centralne izborne komisije za unapređenje izbornog integriteta, dok je inicijativu⁴ koju je SDA uputila u parlamentarnu proceduru, a koja je djelimično usklađena sa prijedlogom CIK-a, Dom naroda odbacio nakon usvajanja u Zastupničkom domu PS BiH. Istovremeno, HDZ je najavio svoj prijedlog, kojim se osim tehničkih odredbi tretira i kandidatura i izbor članova Predsjedništva BiH, praktično predlažući daljnju diskriminaciju i uvođenje de facto nove izborne jedinice za birače iz reda hrvatskog naroda. **Ministarstvo pravde BiH je sačinilo Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine. Ovaj nacrt zakona je dostavljen 22. marta 2024. g. u javne konsultacije,⁵ ali dosad⁶ nije razmatran na sjednici Vijeća ministara BiH jer je povučen s dnevnog reda radi usaglašavanja.** Posebno je zabrinjavajuće da je ovaj prijedlog predložilo Ministarstvo pravde BiH, te da je potom objavljen na portalu e-Konsultacije. Visoki predstavnik za BiH je 26. marta 2024. donio **Odluku kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine⁷ te Ispravku Odluke visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine (br. 17/24).**⁸ Ova odluka se odnosi na poboljšanje integriteta izbora, a kako bi se stvorili neophodni tehnički i organizacijski uslovi za fer i transparentne izbore, bez doticanja političke supstance izbornog sistema BiH. Predviđeno je da se ove mjere uvode postupno na odabranim pilot-područjima na općinskim izborima 2024. kako bi se testirala i omogućila široka primjena za Opće izbore 2026.

Međutim, **ostaje pitanje da li izmjene pružaju dovoljne garancije za nezavisnost članova CIK-a, sprečavanje političkih pritisaka i imenovanja, te da li CIK ima kapacitete za preuzimanje novih nadležnosti.** Početkom primjene novih odredbi postale su vidljive razlike u njihovom tumačenju, posebno kada je riječ o imenovanju predsjednika i zamjenika predsjednika biračkih odbora, te u tumačenju zabrana koje se odnose na ponašanje političkih subjekata u predizbornom periodu i zloupotrebu javnih resursa. Upitno je da li će vladajuće političke strukture koje su opstruirale donošenje zakonskog okvira koji vodi ka unapređenju integriteta dosljedno provoditi nametnuta rješenja. Uslijedila je inicijativa vlasti RS-a za usvajanje Izbornog zakona Republike Srpske, gdje je NSRS samo nekoliko dana nakon odluke visokog predstavnika usvojio nacrt zakona čiji je cilj bio prenošenje nadležnosti za provođenje izbora na entitetsku komisiju, a nakon toga i zaključak Vlade RS-a kojim se svi članovi postojećih izbornih tijela u RS-u pozivaju da podnesu ostavke. Iako su se politički subjekti iz Republike Srpske prijavili za učešće na lokalnim izborima prema važećem Izbornom zakonu BiH, vlasti u

⁴ Primjenu izborne tehnologije na biračkom mjestu i centrima za brojanje.

⁵ <https://ekonsultacije.gov.ba/legislativeactivities/details/122190> – ⁶ Oktobar, 2024. ⁷ Odluka kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, br. 17/24, 26. 3. 2024, Ured visokog predstavnika: <https://www.ohr.int/decision-enacting-the-law-on-amendments-to-the-election-law-of-bosnia-and-herzegovina-17/>. ⁸ Ispravka Odluke visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama izbornog zakona Bosne i Hercegovine 3 (br. 17/24), 2. 4. 2024, Ured visokog predstavnika: <https://www.ohr.int/ispravak-odluke-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-izbornog-zakona-bosne-i-hercegovine-br-1724/>.

RS-u su ipak ustrajale u ovoj inicijativi, objavivši zakon u Službenom glasniku RS-a u julu 2024. Zakon je stupio na snagu 8 dana nakon objave u Službenom glasniku, čime se i dalje dovodi u pitanje način organizacije i provođenja izbora u narednom izbornom ciklusu.

Finansiranje političkih stranaka

Finansijski izvještaji političkih stranaka za 2022. godinu potvrdili su **da stranke i dalje prikrivaju stvarne iznose kojima raspolažu**, ali i da su firme koje su uručile donacije strankama u prošloj godini od države dobile preko 55 miliona maraka vrijednih ugovora.⁹ **Preko 800 lica koja obavljaju neku javnu funkciju u organima izvršne ili zakonodavne vlasti**, ili su članovi uprava javnih preduzeća i ustanova, **doniralo je sredstva strankama** i ti prilozi čine **40% od ukupnog broja donacija koje su stranke dobile od fizičkih lica**.

Monitoring Lokalnih izbora 2024.

Centralna izborna komisija vodi evidencije¹⁰ o svim zaprimljenim prigovorima na nepravilnosti u izbornom periodu, o toku postupka i o izrečenim sankcijama, te ih objavljuje u javno dostupnim evidencijama. Prema dostupnim podacima, gotovo sve sankcije i utvrđene **nepravilnosti odnose se na preuranjenu kampanju, dok su za prijavljenih 70 nepravilnosti za zloupotrebu javnih resursa** svi postupci okončani odbacivanjem ili odbijanjem prigovora, a izrečene su svega dvije sankcije, i to za zloupotrebu sredstava komunikacije, što se opet dovodi u vezu sa preuranjenom kampanjom.¹¹ **Nastavlja se s praksom takozvane funkcionerske kampanje**, a od 161 događaja javnih institucija ili ustanova koje su pratili posmatrači TI BiH, na preko 73% prisutni su bili kandidati na lokalnim izborima, dok su na 16% događaja iznošene političke poruke, što je zakonom zabranjeno. Izdvajamo primjer koncerta organizovanog povodom Dana opštine Čelinac, na kojem su se okupljenim građanima obraćali kandidati SNSD-a za gradonačelnika Banjaluke i nosilac liste ove partije, a zbog izrečenih političkih poruka upućena je i prijava CIK-u. Iako Izborni zakon BiH izričito zabranjuje članovima ili licima koja su povezana sa radom političkih partija da budu imenovani za predsjednike i zamjenike predsjednika biračkih odbora, otkriven je veliki broj lica koja su se kandidovala na ovu poziciju, a za koje je evidentno da su članovi, aktivisti, nekadašnji kandidati ili čak trenutni funkcioneri u organima političkih stranaka širom BiH.¹² Do sada je prijavljeno oko hiljadu lica u preko 20 lokalnih zajednica i onih koji su bili kandidati na prethodnim općim i lokalnim izborima.

⁹ Transparentno. 2023. „Kako stranke finansiraju kampanju: 19,4 miliona iz budžeta, velike donacije javnih funkcionera i privatnih firmi koje posluju sa državom.“ TransparentnoBa. May 22, 2023. <https://transparentno.ba/2023/05/22/kako-stranke-finansiraju-kampanju-194-miliona-iz-budzeta-velike-donacije-javnih-funkcionera-i-privatnih-firmi-koje-posluju-sa-drzavom/>. ¹⁰ Dostupno na: <https://www.izbori.ba/Default.aspx?Lang=5&CategoryID=1338&Podmid=1371>. ¹¹ Transparency International je objavio interaktivnu mapu terenskog monitoringa predizbornih aktivnosti političkih subjekata u Bosni i Hercegovini koja omogućava pregled uočenih pojava koje se mogu dovesti u vezu sa zloupotrebom javnih resursa u svrhu promocije stranke, kandidata ili političkog subjekta. Javnosti je na osnovu terenskog monitoringa ukazano na brojne primjere gdje se isplate jednokratnih pomoći socijalnim kategorijama u Nevesinju i Istočnom Novom Sarajevu, organizovanje besplatnog izleta za penzionere od strane gradonačelnice Sarajeva te podjela kartica za besplatan prevoz penzionerima od strane gradonačelnika Banjaluke ne smatraju zloupotrebom javnih resursa prema tumačenju CIK-a. U slučajevima kada je TI BiH prijavio promovisanja političkih stranaka na društvenim mrežama preko infrastrukturnih projekata i socijalnih davanja, sankcije su izrečene protiv SDA, Naše stranke, SDP-a i SNSD-a, ali samo za preuranjenu kampanju. Teško je očekivati sa ovakvom praksom da će iko biti sankcionisan za zloupotrebu resursa. ¹² Transparentno. 2024. „Uprkos zakonskoj zabrani: stranačka lica na čelu biračkih odbora.“ TransparentnoBa. August 13, 2024. <https://transparentno.ba/2024/08/13/stranacka-lica-na-celu-birackih-odbora/>.

PRIORITET 2:

Osigurati vidljive rezultate kada je u pitanju funkcionisanje mehanizma koordinacije o pitanjima koja se odnose na EU na svim nivoima, uključujući i pripremu i usvajanje nacionalnog programa za usvajanje *acquisa*.

Mehanizam koordinacije i Program integrisanja

Glavni argument prilikom uspostavljanja Mehanizma koordinacije 2016. godine bio je da će zahvaljujući njemu BiH u komunikaciji sa EU govoriti jednim glasom,¹³ ali je uspostavljen sistem u kojem predstavnici države, entiteta, kantona i Brčko distrikta BiH mogu blokirati donošenje bilo koje odluke, bez obzira na njihove nadležnosti u oblasti odlučivanja. Najslikovitiji primjeri su odgovaranje na upitnik¹⁴ Evropske komisije i izrada Programa integrisanja, odnosno nacionalnog programa za usvajanje pravne stečevine Evropske unije (NPAA).

Usvajanje Programa integrisanja značajan je korak za planiranje i pojednostavljivanje procesa usklađivanja zakonodavstva EU sa zakonskim okvirima svih nivoa vlasti u BiH, a za organizacije civilnog društva (OCD) i zakonodavnu vlast predstavlja važan instrument za praćenje rada izvršne vlasti i procesa pristupanja BiH u EU. Rok za izradu programa definisan metodologijom istekao je u decembru 2021. godine. Neujednačeni su kriteriji i praksa imenovanja članova radnih grupa kao i delegiranja zadataka članovima radnih grupa od strane institucija koje predstavljaju. Dok su neke institucije donijele odluke kojima regulišu prava i obaveze člana radnih grupa u okviru mehanizma koordinacije (npr. Ministarstvo prometa i komunikacija BiH), neke institucije ovom pitanju pristupaju na ad hoc način, od situacije od situacije. **Nefunkcionalnost radnih grupa u okviru mehanizma koordinacije bila je predmet diskusije Zajedničke komisije za evropske integracije PS BiH.**¹⁵ Iako posao nije završen u potpunosti, DEI je u februaru 2024. godine poslao Evropskoj komisiji radnu verziju Programa integrisanja. Ova verzija sadrži samo usaglašene elemente, što znači da su iz programa izostavljena sva pitanja oko kojih nije bilo saglasnosti svih nivoa vlasti (npr.

¹³ Cvjetičanin, Tijana, i Inela Hadžić, ur. 2016. Alternativni izvještaj BiH za 2016. godinu. eu-monitoring.ba. Sarajevo: Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH. https://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2016/07/HRP_alternativni-izvjestaj_BOS_12.07.2016.-web.pdf. ¹⁴ Cvjetičanin, Tijana, Dragana Dardić i Inela Hadžimešić, ur. 2018. Alternativni analitički izvještaj o aplikaciji Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji 2018: politički kriteriji. eu-monitoring.ba. Sarajevo: Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH. https://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2018/04/APR-BHS_2018_web.pdf. ¹⁵ Javnost je tek kroz odgovore na niz poslaničkih pitanja Saše Magazinovića upućenih Direkciji za evropske integracije u julu 2023. godine saznala u kojoj je fazi proces izrade, koje radne grupe imaju poteškoće u radu i ko su predstavnici institucija koje blokiraju rad, odnosno onemogućavaju izradu dokumenta. Iz ovih odgovora saznalo se i da je probijeno nekoliko dodatnih rokova koje su radne grupe imale za finaliziranje svog dijela posla.

neka pregovaračka poglavlja su u potpunosti ili značajnim dijelom izostavljena; izostavljena je projekcija budžeta za provođenje programa itd.). Evropska komisija je u maju 2024. godine poslala svoje komentare na Program i odlučila ih je ne ustupiti javnosti. S obzirom na to da je direktorica DEI-ja Elvira Habota na ministarskoj konferenciji održanoj 27. 6. 2024. godine najavila izmjenu metodologije za izradu Programa integrisanja, može se zaključiti da radna verzija ne zadovoljava kriterije Evropske komisije i da će biti neophodne značajne izmjene. U nacrtu Reformske agende, koju jedino BiH nije usvojila među zemljama Zapadnog Balkana, navodi se da će do decembra 2024. godine zajednička tijela u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) funkcionisati ispravno i da će se unaprijediti funkcionisanje mehanizma koordinacija kroz jačanje progressa osiguranja kvaliteta, a u cilju pripreme za pristupne pregovore. Javnost nije upoznata sa aktivnostima u cilju ispunjavanja ove obaveze. Istim nacrtom BiH se obavezuje da će do juna 2025. godine usvojiti NPAA u skladu sa zahtjevima SSP-a, pokrivajući potpunu pravnu stečevinu EU, odgovarajuće nadležnosti za implementaciju, raspodjelu sredstava i izvore finansiranja te administrativne kapacitete.

Izgledno je da, po trenutnoj dinamici donošenja odluka, BiH neće moći početi sa pregovorima bez usvajanja NPAA-a jer neće biti moguće održati bilateralni skrining do kraja 2024. godine. Istovremeno, u toku ljeta 2024. godine u javnosti se spekulisalo o glavnom pregovaraču BiH u pregovorima sa EU i kao moguća opcija se spominjalo imenovanje tri pregovarača. S obzirom na to da ova opcija nije javno i nedvosmisleno odbačena od strane EU, **jasno je da cilj da BiH kroz mehanizam koordinacije govori jednim glasom nije ispunjen.**

PRIORITET 3:

Osigurati pravilno funkcionisanje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje

U izvještaju o napretku BiH na putu ka EU iz novembra 2023. godine¹⁶ predstavljen je kratki pregled implementacije 14 ključnih prioriteta, a ocjena Evropske komisije je da je jedan od dva u potpunosti ispunjena prioriteta onaj pod rednim brojem 3 – osiguravanje pravilnog funkcionisanja Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje (POSP). U poslovniku ovog tijela navedeno je da se „Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje između EU i BiH sastaje, u principu, dva puta godišnje, jednom u nekom od radnih prostora Evropskog parlamenta, a jednom u Bosni i Hercegovini“.

Međutim, suprotno odredbama iz poslovnika, **od početka rada odbora u julu 2020. godine pa sve do kraja augusta 2024. godine održane su samo četiri sjednice POSP-a. U oktobru 2023. godine u Sarajevu je održana prva sjednica odbora u aktuelnom sazivu, a treća ukupno.**¹⁷ Sjednicom su kopredsjedavali Snježana Novaković Bursać (PSBiH) i Romeo Franz (Evropski parlament). Kako je navedeno u izvještaju sa sjednice, diskusija se vodila o stanju ispunjavanja 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije, a dopredsjedavajući su usvojili zajedničku izjavu¹⁸ kojom se izražava odlučnost da se „ne izgubi zamah u međuparlamentarnim odnosima između PSBiH i Evropskog parlamenta i da se udahne novi život parlamentarnoj dimenziji Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU“. **Četvrta sjednica POSP-a održana je u martu 2024. godine u Strazburu,**¹⁹ što je prvi put da se sjednica upriliči u Evropskom parlamentu, ponovo suprotno odredbama poslovnika odbora. U izvještaju je navedeno da su na dnevnom redu bila pitanja ispunjenosti 14 ključnih prioriteta iz 2019. godine, osam koraka navedenih u preporuci Evropske komisije za status kandidata iz 2022. godine, kao i o slobodi medija i dezinformacijama.

Predstavnici Evropskog parlamenta saopćili su kako se **od BiH očekuje dodatni napredak u integracijskom procesu i usvajanje pregovaračkog okvira i izrada analitičkog pregleda zakonodavstva u BiH.** U zajedničkoj izjavi²⁰ kopredsjedavajućih Snježane Novaković Bursać (PSBiH) i Željane Zovko (Evropski parlament) istaknuta je potreba za usvajanjem izmjena Izbornog zakona „u skladu s presudama domaćih i međunarodnih sudova“, kao i podrška na putu ka članstvu u EU „uz puno poštovanje mehanizma koordinacije“.

¹⁶ European Commission. 2023. Bosnia and Herzegovina 2023 Report. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/e3045ec9-f2fc-45c8-a97f-58a2d9b9945a_en?filename=SWD_2023_691%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20report.pdf.

¹⁷ Parlamentarna skupština BiH. 31. 10. 2023. <https://www.parlament.ba/Publication/Read/24175?title=u-parlamentarnoj-skupstini-bih-odrzana-3.-sjednica-parlamentarnog-odbora-za-stabilizaciju-i-pridruzivanje-&pageId=0&lang=hr>. ¹⁸ Parlamentarna skupština BiH. 31. 10. 2023. https://www.parlament.ba/data/dokumenti/prilozi-uz-vijesti/311023_3.%20sjednica%20POSP-a%20-%20zajednicka%20izjava-B.pdf. ¹⁹ Parlamentarna skupština BiH. 14. 3. 2024. <https://www.parlament.ba/publication/read/24487?pageId=238>. ²⁰ Parlamentarna skupština BiH. 14. 3. 2024. <https://www.parlament.ba/data/dokumenti/prilozi-uz-vijesti/140324%20zajednicka%20izjava%20POSP%20-%20H.pdf>.

PRIORITET 4:

Temeljno unaprijediti institucionalni okvir, uključujući i na ustavnom nivou, kako bi se:

- a) osigurala pravna sigurnost u smislu podjele nadležnosti između nivoa vlasti;
- b) uvela klauzula o zamjeni kako bi se državi nakon pristupanja omogućilo privremeno ostvarivanje nadležnosti drugih nivoa vlasti radi sprečavanja i otklanjanja povreda prava EU

(u periodu izvještavanja nije identificiran napredak u područjima a) i b));
- c) garantovala nezavisnost pravosuđa, uključujući i njegovu samostalnu instituciju;

Parlamentarna skupština BiH je u septembru 2023. godine usvojila Izmjene i dopune Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću (VSTV),²¹ a posebnom odredbom je predviđeno da će u roku od jedne godine, od dana stupanja na snagu ovog zakona, on biti usklađen sa standardima Evropske unije (EU).

Ovim izmjenama i dopunama zakona predviđa se provjera imovine sudija i tužilaca, kao i disciplinska odgovornost članova Vijeća.²² **U praksi nije unaprijeden integritet nosilaca pravosudnih funkcija jer je Vijeće ministara u odnosu na prvobitni nacrt izmjena suzilo odredbe o sukobu interesa time što je propisalo obavezu podnošenja podataka o imovini partnera i djece, ali samo onih s kojima žive u istom domaćinstvu, što ostavlja mogućnost skrivanja imovine.** Smanjen je i opseg informacija koje nosioci pravosudnih funkcija i članovi VSTV-a moraju prijaviti u svojim imovinskim kartonima. Dodatni problem predstavlja način provjere prijavljenih podataka, zbog mogućnosti subjektivne procjene kriterija rizika i nejednakog tretmana pri izboru nosilaca pravosudnih funkcija čiji će se podaci provjeravati. **Sankcije za nepravovremeno ili namjerno davanje netačnih i nepotpunih podataka u imovinskim kartonima nisu adekvatno regulisane.** Predviđena je mogućnost javnog objavljivanja i provjere imovine sudija i tužilaca kroz Odjel za integritet pri VSTV-u.²³ **Primjena Izmjena Zakona o VSTV-u započela je 23. decembra 2023. godine uz mnoge poteškoće koje su onemogućile punu primjenu Zakona.** Zbog političkih opstrukcija u vezi s usvajanjem budžeta, odnosno nedostatkom finansijskih sredstava, **Odjel za provođenje postupaka**

²¹ Trepanić, Aida. 2023. „Dom naroda usvojio prijedlog o izmjenama i dopunama zakona o VSTV-u.“ Detektor. September 6, 2023. <https://detektor.ba/2023/09/06/dom-naroda-usvojio-prijedlog-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-vstv-u/>. ²² Emina Dizdarević Tahmišćija. 2023. „Donose li izmjene zakona o VSTV-u više problema ili rješenja u disciplinskim postupcima?“ Detektor. October 12, 2023. <https://detektor.ba/2023/10/12/donose-li-izmjene-zakona-o-vstv-u-vise-problema-ili-rjesenja-u-disciplinskim-postupcima/>. ²³ Azra Husarić Omerović. 2023. „Šta trebate znati o nedostacima i prednostima izmjena i dopuna Zakona o VSTV-u BiH.“ Detektor. September 28, 2023. <https://detektor.ba/2023/09/28/sta-trebate-znati-o-nedostacima-i-prednostima-izmjena-i-dopuna-zakona-o-vstv-u-bih/>.

po izvještajima nije formiran ni godinu dana nakon usvajanja izmjena Zakona.²⁴ Zbog nemogućnosti formiranja ovog odjela dva puta je došlo do dodatnih izmjena ovog zakona, kojima se odgodila provjera novoimenovanih sudija i tužilaca do formiranja odjela. Novoimenovane sudije i tužiocu stupaju na dužnost bez provjera, koje su trebale biti jedan od najbitnijih rezultata ovog zakona. **Odjel će provjere imovinskih kartona vršiti retroaktivno tek od februara 2025. godine** ako bude formiran do tog roka, a protiv novoimenovanih sudija i tužilaca koji budu imali negativan izvještaj bit će pokrenuti disciplinski postupci. Na sjednici **VSTV-a** održanoj **u julu ove godine**²⁵ Vijeće je **navelo da je rok VSTV-u za dostavljanje finalne verzije nacrtu zakona Venecijanskoj komisiji**, a koji je predviđen za septembar 2024. godine, **kratak** i da će obavijestiti o tome i Ministarstvo pravde BiH i Delegaciju Evropske unije, te ukazati i na eventualne posljedice.

Rad na izmjenama ovog zakona bio je uveliko netransparentan i nije omogućeno učešće civilnog društva u njima, a samim tim ni šire javnosti. Ovim izmjenama nisu uvažene sve preporuke EU i Venecijanske komisije;

d) reformisao Ustavni sud, uključujući i rješavanje pitanja međunarodnih sudija, i osiguralo provođenje njegovih odluka;

Ustavni sud BiH i dalje je središnja tačka pravnog tumačenja, ali još uvijek postoje inicijative da se međunarodne sudije uklone iz ovog suda i zamijene domaćim. Takvi prijedlozi, koje uglavnom pokreću političke stranke u Republici Srpskoj, naišli su na otpor drugih etničkih skupina i međunarodnih aktera, jer bi to moglo potkopati nezavisnost suda. **Reforma ovog suda i drugih pravosudnih institucija radi boljeg usklađivanja sa standardima EU ključna je za proces pristupanja BiH EU, ali političke podjele i nedostatak međuetničkog konsenzusa i dalje koče napredak.**

Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) igra značajnu ulogu u nadzoru nad pravosuđem. Međutim, ovo se tijelo suočilo s ozbiljnim problemima, uključujući optužbe za korupciju, neučinkovitost i politički uticaj. Reforme VSTV-a, uključujući zakonske izmjene i dopune za povećanje odgovornosti i nezavisnosti, ključni su prioritet za proces integracije Bosne i Hercegovine u EU, ali su zabilježile ograničen napredak zbog političke opstrukcije i unutrašnjeg otpora unutar samog pravosuđa;

e) garantovala pravna sigurnost, uključujući i putem uspostave pravosudnog tijela kojem bi bilo povjereno da osigura dosljedno tumačenje prava u cijeloj Bosni i Hercegovini;

trenutna situacija u BiH u pogledu dosljednosti i sigurnosti pravosuđa obilježena je izazovima, posebno u vezi s uspostavom i funkcionisanjem pravosudnog tijela sposobnog osigurati jedinstveno tumačenje zakona u cijeloj zemlji. **BiH i dalje nema vrhovni sud na državnom nivou koji bi trebao osigurati usklađenost i dosljednost sudske prakse.** Kao i do sada, ovaj zadatak obavljaju paneli za usklađivanje sudske

²⁴ Nino Bilajac. 2024. „Vijeće ministara BiH odgodilo provjeru imovine sudija i tužilaca“. Detektor, 9. juli 2024, <https://detektor.ba/2024/07/09/vijece-ministara-bih-usvojilo-izmjene-zakona-o-vstv-u/>. ²⁵ Lamija Grebo. 2024. „Kratak rok za dostavljanje finalnog Nacrta zakona o VSTV-u Venecijanskoj komisiji.“ Detektor. July 17, 2024. <https://detektor.ba/2024/07/17/kratak-rok-z-dostavljanje-finalnog-nacrta-zakona-o-vstv-u-venecijanskoj-komisiji/>.

prakse u građanskim, krivičnim i upravnim stvarima, u čiji sastav ulaze predstavnici Suda BiH, Vrhovnog suda FBiH, Vrhovnog suda RS-a i Apelacionog suda BD-a BiH.²⁶ Nadležnosti budućeg apelacionog suda bile su tema javne rasprave.²⁷

Zakon o sudovima Bosne i Hercegovine, iako je predložen od strane Ministarstva pravde u novembru 2022. godine, povučen je s dnevnog reda sjednice Vijeća ministara BiH radi **usaglašavanja spornih pitanja. Do danas novi, odnosno usaglašeni tekst nacrtu zakona nije dostavljen Vijeću ministara BiH na razmatranje.**²⁸ Transparency International je naveo da je tekst nacrtu iz 2022. g. predstavljao napredak u smislu definisanja nadležnosti Vrhovnog suda te ispunjavanja ovog prioriteta, ali da pojedine odredbe mogu dovesti do sumnje u njihovu primjenu i ograničiti nadležnost Suda Bosne i Hercegovine u pogledu određenih krivičnih djela, prvenstveno krivičnih djela iz oblasti terorizma, trgovine ljudima i seksualne eksploatacije žena i djece, nedozvoljene trgovine drogom, nelegalnog prometa oružjem, pranja novca, korupcije, falsifikovanja sredstava plaćanja, kompjuterskog i organizovanog kriminala utvrđenog zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;²⁹

f) osigurala jednakost i nediskriminacija građana, posebno postupanje prema presudi Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci;

vlasti u BiH i dalje ne poduzimaju konkretne mjere u svrhu izmjena Ustava BiH u cilju osiguranja jednakosti i nediskriminacije građana BiH, posebno imajući u vidu presude Evropskog suda za ljudska prava u grupi predmeta Sejdić i Finci protiv BiH.³⁰ U augustu 2023. g. Evropski sud za ljudska prava donio je i presudu u predmetu *Kovačević protiv BiH*,³¹ koji se odnosi na aktivno biračko pravo, odnosno pravo glasa građana BiH koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici „konstitutivnog naroda“ u BiH na zakonodavnim i predsjedničkim izborima na državnom nivou. Presuda nije konačna s obzirom na to da je BiH u oktobru 2023. godine zatražila da je preispita Veliko vijeće. Unatoč obavezi koja proističe iz ove grupe presuda, nizu rezolucija Komiteta ministara Vijeća Evrope u kojima se urgira da vlasti BiH ubrzaju ovaj proces³² i koalicijskom sporazumu od 29. novembra 2022. g. – koji, između ostalog, predviđa i da će se najkasnije u roku od šest mjeseci od formiranja vlasti na svim nivoima donijeti ograničene izmjene Ustava i izbornog zakonodavstva kako bi se provele predmetne presude – kao glavna prepreka implementaciji ove grupe presuda a time i ispunjenju međunarodne obaveze koju BiH ima shodno članu 46. Konvencije, navodi se nedostatak političkog dogovora.

²⁶ <https://csd.pravosudje.ba/vstvfo/B/142/kategorije-vijesti/11944>. ²⁷ Prema posljednjoj objavljenoj verziji zakona, Sud BiH može biti nadležan samo u situaciji u kojoj je krivično djelo počinjeno ili u oba entiteta ili u jednom entitetu i Brčko distriktu. Na ovaj način je smanjena mogućnost da entiteti pojedine predmete prebacuju u nadležnost Suda BiH. Ministarstvo pravde BiH odbilo je objaviti posljednju verziju nacrtu, pozivajući se na odredbu novog Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH koja omogućava institucijama da ograniče pristup informaciji ako bi njeno objavljivanje „moglo ozbiljno narušiti proces njene izrade“. Nije obrazloženo kako bi objavljivanje sadržaja moglo narušiti proces usvajanja jednog od najvažnijih reformskih zakona, za koji postoji veliko interesovanje javnosti. ²⁸ Proces izrade i usvajanja ostavio je prostor za spekulacije i tumačenja sadržaja, iako posljednja verzija nije javna. Zakon je nekoliko puta stavljan na dnevni red sjednica Vijeća ministara, a potom je uklonjen zbog nedostatka političkog konsenzusa. Usvajanje ovog zakona od strane vladajuće koalicije često je uslovljavano izmjenama, odnosno donošenjem novog zakona o Ustavnom sudu BiH, kojim bi bilo drugačije definisano pitanje stranih sudija. ²⁹ Transparency international, Proces integracije BiH u EU: 14 prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije – 4 godine poslije, str. 16, dostupno na <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/07/ispunjavanje-prioriteta-2023-prelom-WQ-1.pdf>. ³⁰ Ovu grupu predmeta čine: Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 27996/06, presuda od 22. 12. 2009; Zornić protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 3681/06, presuda od 15. 7. 2014; Šlaku protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 56666/12, presuda od 26. 5. 2016; Pilav protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 41939/07, presuda od 9. 6. 2016, i Pudarić protiv Bosne i Hercegovine, ap. br. 55799/18, presuda od 8. 12. 2020. godine. ³¹ Kovačević protiv Bosne i Hercegovine, presuda, aplikacija broj 43651/22 od 29. augusta 2023. godine. ³² <https://hudoc.exec.coe.int/#{%22fulltext%22:%22sejdi%C4%87%22,%22execdocumenttypecollection%22:%22CEC%22,%22execstate%22:%22BIH%22,%22execidentifer%22:%22004-3141%22%22}>.

Azra Zornić, jedna od apelantica koja je dobila presudu³³ ESLJP za diskriminaciju u Ustavu BiH, upravo je zbog neprovođenja svoje presude i ostalih predmeta iz grupacije Sejdić i Finci u februaru 2024. godine Tužilaštvu BiH podnijela krivičnu prijavu protiv Dragana Čovića.³⁴ U aprilu 2024. godine, na osnovu žalbe Inicijative „Građanke za ustavne promjene”,³⁵ Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH donijela je preporuku koja potvrđuje i prisustvo diskriminacije žena na osnovu jezika u tekstu Ustava BiH. Ovom je preporukom³⁶ Parlamentarnoj skupštini BiH naložila da „poduzme mjere u okviru svojih nadležnosti s ciljem korištenja rodno osjetljivog jezika prilikom izrade, izmjene ili prevođenja Ustava BiH”.

Bitno je napomenuti da se Odlukom visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, Ispravkom Odluke visokog predstavnika kojom se donosi **Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine (br. 17/24)**³⁷ i nacrtom zakona koji je izradilo Ministarstvo pravde BiH ne tretiraju pitanja diskriminacije i implementacije relevantnih presuda Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava, uključujući i slučaj **Sejdić i Finci**.³⁸ BiH još uvijek nedostaje sveobuhvatan politički okvir za promociju i provođenje ljudskih prava, uključujući cjelodržavne strategije o ljudskim pravima, nediskriminaciji i zaštiti manjina u cijeloj zemlji. Shodno tome, zaštita ljudskih prava i dalje je neujednačena širom zemlje,³⁹

g) osiguralo da su svi organi uprave zaduženi za provedbu *acquisa* zasnovani isključivo na profesionalizmu i da se ukloni pravo veta u procesu donošenja odluka, u skladu s *acquisom*;

osiguranje efikasnog funkcionisanja mehanizma koordinacije o pitanjima koja se odnose na EU u BiH, **uključujući pripremu i usvajanje nacionalnog programa za usvajanje *acquisa*, još uvijek predstavlja značajan izazov.** Da bi se postigli vidljivi rezultati u ovom procesu, ključno je osigurati da organi uprave zaduženi za provedbu *acquisa* funkcionišu na temelju profesionalizma i da se eliminiše pravo veta u procesu donošenja odluka. Trenutno stanje u BiH ukazuje na to da **organi uprave koji su odgovorni za usklađivanje sa *acquisom* često imaju problema sa profesionalizmom.** To uključuje **nedostatak stručnosti, politički uticaj i slab institucionalni kapacitet.** Da bi se unaprijedila situacija, potrebno je ojačati kapacitete organa uprave kroz obuke i razvoj stručnih kompetencija. Zakonodavne promjene i poboljšanje procedura ključni su za osiguranje da kandidati za ključne pozicije imaju relevantnu stručnost i iskustvo.

33 Službeni glasnik BiH, broj 17/15, <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/LmZmjnprVGE=>. **34** Buka. „Podnesena krivična prijava protiv Dragana Čovića”, 28. februar 2024. <https://6yka.com/bih/podnesena-krivicna-prijava-protiv-dragana-covica/>. **35** Inicijativa „Građanke za ustavne promjene” zahtjeve i prioritete građana i građanki BiH na Ustav BiH objedinila je u dokument Naš Ustav BiH, kojim se ustavnim amandmanima unapređuje zaštita ljudskih prava i sloboda i garantuje ravnopravnost spolova. **36** Saopćenje Ureda ombudsmena u BiH, Saopštenje za javnost, 22. 4. 2024. <https://www.ombudsmen.gov.ba/Novost.aspx?newsid=3022&lang=BS> Ustavu bi trebalo koristiti rodno osjetljiv jezik. **37** Ispravka Odluke visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine 3 (br. 17/24), 2. 4. 2024, Ured visokog predstavnika: <https://www.ohr.int/ispravak-odluke-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-izbornog-zakona-bosne-i-hercegovine-br-1724/>. **38** Transparency international, Proces integracije BiH u EU: 14 prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije – 4 godine poslije, str. 17, dostupno na <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/07/ispunjavanje-prioriteta-2023-prelom-WQ-1.pdf>. **39** Evropska komisija, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2023, 8. 11. 2023. g., strana 38, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/Izvje%C5%Altaj%20o%20Bosni%20i%20Hercegovini%20za%202023.%20-%20BHS%20prijevod%20%28002%29.pdf>.

U BiH pravo veta koje se koristi na različitim nivoima vlasti može otežati donošenje odluka i usklađivanje sa *acquisom*. **Neophodno je razmotriti donošenje promjena u zakonodavstvu kako bi se modifikovalo ili eliminisalo pravo veta u ključnim pitanjima, što može doprinijeti bržem i efikasnijem donošenju odluka.** Također je potrebno provesti reformu upravnih struktura, koja podrazumijeva jačanje institucionalnih kapaciteta kroz obuke i razvoj stručnih vještina, kao i promjene u zakonodavstvu kako bi se omogućilo profesionalno funkcionisanje i smanjio politički uticaj. Unapređenje koordinacije uključuje reformisanje mehanizma koordinacije sa jasnim smjernicama i odgovornostima za sve nivoe vlasti, kao i razmatranje modifikacije ili eliminacije prava veta u odlučivanju o ključnim pitanjima za usklađivanje sa *acquisom*. **Napori u ovim oblastima zahtijevaju kontinuirani rad i posvećenost kako od strane vlasti u Bosni i Hercegovini tako i uz podršku iz EU.**

PRIORITET 5:

Poduzeti konkretne korake na unapređenju okruženja pogodnog za pomirenje kako bi se prevazišlo naslijeđe rata.

Procesuiranje ratnih zločina

U periodu izvještavanja BiH nije ostvarila nikakav značajan pomak u osiguravanju bilo kakvih preduslova za pomirenje. Procesuiranje ratnih zločina⁴⁰ znatno je usporeno; Tužilaštvo Bosne i Hercegovine podiglo je samo 11 optužnica u 2023. g., a državni sud osudio ukupno 39 osoba na 442 i po godine zatvora i oslobodio 40 optuženih za ratne zločine. Broj podignutih optužnica se u prosjeku smanjuje iz godine u godinu, pa je tako u 2021. g. podignuta 21 optužnica protiv 56 osoba, a godinu kasnije 19 optužnica protiv 60 osoba. U 2023. godini Tužilaštvo je optužilo 43 osobe u 11 optužnica u kojima nisu obuhvaćeni nedostupni, kako je to bila ranija praksa, ali jeste nastavljeno optuživanje već presuđenih osoba. Istovremeno je nastavljen trend pomjeranja rokova za rješavanje najsloženijih predmeta.

Negiranje i veličanje genocida i ratnih zločina utvrđenih sudskim činjenicama

U tri godine otkako je visoki predstavnik Valentin Inzko nametnuo izmjenu Krivičnog zakona BiH gdje se kriminalizuju veličanje ratnih zločina i ratnih zločinaca, negiranje sudski utvrđenih činjenica i trivijalizacija, **do sada su podignute samo tri optužnice, iako u javnoj sferi političke strukture u Republici Srpskoj otvoreno vrše ova krivična djela.**⁴¹ Podignuta je jedna optužnica za negiranje, odobravanje, grubo umanjivanje ili opravdavanje genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina, i to protiv Vojina Pavlovića iz Bratunca.⁴² U periodu između aprila 2023. i jula 2024. godine Tužilaštvo BiH je donijelo naredbu o neprovođenju istrage za pet krivičnih prijava u vezi sa članom 145a. Krivičnog zakona BiH (izazivanje ili raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje).⁴³ Zabrinjavajuće je što se među 10 osoba koje najčešće negiraju genocid nalazi i sadašnji predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik, a ispod njega na listi su bivši i sadašnji javni funkcioneri poput Zorana Milanovića, Nenada Kecmanovića i Radovana Kovačevića.⁴⁴

⁴⁰ Haris Rovčanin, „Povećan broj oslobađajućih presuda za ratne zločine, smanjen broj optužnica.“ Detektor. 27. decembar 2023. <https://detektor.ba/2023/12/27/povecan-broj-oslobadajucih-presuda-za-ratne-zlocine-smanjen-broj-optuznica/>. ⁴¹ U prošlogodišnjoj publikaciji Memorijalnog centra Srebrenica „Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2023“, koji je analizirao slučajeve negiranja genocida u medijskom prostoru u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori, zabilježeno je 90 slučajeva negiranja genocida. Iako je ovaj broj manji u odnosu na period analize prošlog izvještaja, za 2022. godinu (koji je brojao 240 negiranja), autori ce napominju da to nije jedini pokazatelj svijesti o genocidu u Srebrenici. ⁴² Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. 24AD. Review of Optužnica protiv Vojina Pavlovića, zv. „Bato“, T20 0 KT 0024277 23. Sud Bosne i Hercegovine. ⁴³ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. 2024. <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadržaj&kat=12&id=100&jezik=b>. ⁴⁴ Džananović, Muamer. 2023. Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici. Urednici Muamer Džananović i Monica Green. Srebrenicamemorial.org. Srebrenica, Bosna i Hercegovina: Memorijalni centar Srebrenica. https://srebrenicamemorial.org/assets/photos/editor/_MCS_izvjestaj_2023_BOS.pdf.

Istovremeno je nastavljeno sistemsko negiranje ratnih zločina i genocida u Srebrenici,⁴⁵ sve uz odbijanje Tužilaštva BiH da koristi zakonska rješenja i optuži osobe koje su pokretači ovih narativa. U 2023. g., prema podacima Misije OSCE-a u BiH, povećan je broj napada iz mržnje,⁴⁶ dok istovremeno nije zabilježen porast njihovog procesuiranja. Zabrinjavajuća je činjenica da su u nekim napadima iz mržnje učestvovali pripadnici policijskih snaga, dalje podrivajući povjerenje građana u institucije.

Nedostatak državnog reparativnog mehanizma za žrtve ratnih zločina

BiH nije poduzela radnje u vezi s donošenjem zakona na državnom nivou kojim bi se regulisao pristup za naplatu štete za žrtve torture, uključujući žrtve seksualnog nasilja u ratu. Nedostatak zakonodavnih mjera istakli su i Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda i UN-ov Komitet protiv torture.

Pitanje zastarnih rokova u tužbama za naknadu nematerijalne štete

Praksa primjene zastarnih rokova još uvijek je na snazi u slučajevima zahtjeva za naknadu nematerijalne štete protiv države ili entiteta, te su žrtve ratnih zločina po automatizmu odbijane oslanjajući se na primjenu zastarnih rokova. S tim u vezi, **nakon odbijanja zahtjeva za naknadu nematerijalne štete žrtvama se i dalje dostavljaju rješenja o naplati sudskih troškova.** Jasno je da je ovo tumačenje u suprotnosti s međunarodnim pravom i ljudskim pravima i *de facto* ostavlja žrtve ratne torture, kao i druge kategorije žrtava ratnih zločina, bez ikakvih prava na naknadu. Ova praksa se nastavila, a TRIAL International početkom 2024. godine svjedoči porast broja preživjelih koji se obraćaju s upitom za podršku. Navedene situacije dovode do teške retraumatizacije i stavljaju dodatni finansijski teret na preživjele.

Ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku

Tužilaštvo Republike Srpske je u martu 2024. godine usvojilo obavezno uputstvo o postupanju tužilaca u odnosu na imovinskopravne zahtjeve oštećenih u predmetima ratnih zločina – radnja izvršenja silovanja i seksualnog nasilja, koje detaljno definira niz radnji koje tužioc i RS-u moraju poduzeti u predmetima ratnih zločina, tačnije u predmetima vezanim za ratno seksualno nasilje. Obavezno uputstvo kao takvo uspostavlja konkretan okvir za tužioce u ovim predmetima, koji ga se moraju striktno pridržavati, čime se eliminira bilo kakav propust tužilaca u postupanju s takvim predmetima. Federalno tužilaštvo BiH također je usvojilo istoimeno obavezno uputstvo u maju 2024. godine, a Tužilaštvo Brčko distrikta ima ovaj dokument u fazi nacрта. U posljednjih nekoliko godina dolazi do značajnog porasta broja predmeta u kojima je došlo do smrti počinitelja, što automatski znači da se dosuđeni imovinskopravni zahtjevi ne mogu naplatiti. Proceduralno gledano, pitanje osiguravanja prava na obeštećenje u ovakvim predmetima i dalje ostaje neriješeno.

⁴⁵ Azra Husarić Omerović, „Zašto su nekažnjiva najmanje 23 negiranja genocida Milorada Dodika?“ Detektor. 23. maj 2024. <https://detektor.ba/2024/05/23/zasto-je-nekaznjivo-najmanje-23-negiranja-genocida-milorada-dodika/>. ⁴⁶ Fokus.ba, „Strah i nepovjerenje prepreka prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje“, april 2024. <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/strah-i-nepovjerenje-prepreka-prijavljivanju-krivicnih-djela-pocinjenih-iz-mrznje/2861016/>.

Implementacija odluke UNCAT-a

Odluka UNCAT-a u predmetu gospođe A. još uvijek nije provedena iako je donesena 2019. Početkom i sredinom 2024. godine jedan od dijelova Odluke, isplata novčane naknade od 30.000 KM, bio je na dnevnom redu redovne 50. i 52. sjednice Vijeća ministara, ali ovaj prijedlog nije podržan potrebnom dvotrećinskom većinom Vijeća ministara.

Zakonodavni okvir i pristup pravima za civilne žrtve rata i žrtve ratne torture u entitetima

Prema Zakonu o zaštiti žrtava ratne torture u Republici Srpskoj, rok za podnošenje zahtjeva za status žrtve ratne torture istekao je u oktobru 2023. godine. Stoga, mnogi preživjeli, a naročito žrtve ratnog seksualnog nasilja, koji nisu podnijeli zahtjev za status u ovom roku – zbog nedostatka informacija, uticaja traume ili stigmatizacije – ostavljeni su bez pristupa pravima prema ovom zakonu.⁴⁷

Pristup banjskoj rehabilitaciji za žrtve ratne torture prvi je put implementiran u aprilu 2024. godine, iako je to pravo predviđeno Zakonom o zaštiti žrtava ratne torture koji je na snazi od 2018. godine. Javni poziv za banjsku rehabilitaciju 2024. godine bio je netransparentno objavljen, uglavnom koristeći se oglasnim pločama u lokalnim administracijama. Parlament FBiH usvojio je Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata, koji je stupio na snagu u januaru 2024. godine, a kojim se unapređuje obim prava civilnih žrtava rata. Iako federalni zakon garantuje širi spektar prava u odnosu na prethodno zakonsko rješenje, ostaje pitanje implementacije zagarantovanih prava, s obzirom na uključenost više nivoa vlasti i potrebe za koordinacijom od strane resornog ministarstva. Djecu rođenu iz čina ratnog silovanja DB BiH je prvi put priznao 2022. godine uvrštavanjem u Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata. Iako je ovaj čin predstavljao historijski trenutak, sam zakon ne predviđa materijalna prava za ovu kategoriju, niti je do sada unaprijeđen po ovom pitanju. Federacija BiH je napravila veliki iskorak ne samo kroz priznavanje djece rođene iz ratnog silovanja kao posebne kategoriju civilnih žrtava rata već i osiguravanjem adekvatnih materijalnih prava. Sada je potrebno da se druge dvije administrativne jedinice usklade sa zakonom koji je na snazi u Federaciji BiH.

Memorijalizacija koja bi svjedočila o pogođenosti bh. žena ratnim sukobima

BiH je ratificirala skoro sve nacionalne i međunarodne okvire koji nalažu prisutnost žena u domenu izgradnje mira.⁴⁸ Nažalost, do danas nisu napravljeni značajni institucionalni koraci kojima bi se osigurala vidljivost ženske i feminističko-mirovne kulture sjećanja. Prema podacima iz Bosanske knjige mrtvih,⁴⁹ u ratu '90-ih godina u BiH ubijena je 9901 žena.

⁴⁷ Veoma je važno istaći kako žrtve ratne torture trebaju individualiziran tretman koji bi uključivao i psihološku podršku. ⁴⁸ Po usvajanju Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 31. 10. 2000. godine, generalni sekretar je donio direktivu 2008. godine koja se odnosi na proces implementacije i izvještavanja u skladu sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“, kojom je državama potpisnicama data obaveza izrade nacionalnih akcionih planova za implementaciju UNSCR-a 1325.

⁴⁹ Bosanska knjiga mrtvih 1. 2021. „Bosanska knjiga mrtvih 1.“ MediaFire. 2021. https://www.mediafire.com/file/0deqw5yeqegjoat/Bosanska_knjiga_mrtvih_1.pdf/file.

Memorijalizacije koja bi svjedočila o pogođenosti bh. žena ratnim sukobima nema ili je prividno prisutna kroz pojedini segment obilježavanja od strane nevladinog sektora. Inicijativa „Mir sa ženskim licem“ godinama pokušava institucionalizirati 8. decembar – Dan sjećanja na žene stradale u ratu,⁵⁰ ali bez podrške institucija u navedenom procesu. Organizacije članice ove inicijative u više su navrata zahtijevale da se imena ulica i drugih javnih prostora u njihovim lokalnim zajednicama daju po zaslužnim ženama, ali veoma mali broj njihovih inicijativa je usvojen.⁵¹ Nevidljivost žena u procesu memorijalizacije briše doprinose žena u prijeratnom periodu, kao i u cjelokupnom segmentu izgradnje mira i tranzicijske pravde danas. Njihovi doprinosi su nemjerljivi, stoga bi bilo nužno trenutnoj memorijalizaciji dati i „žensko lice“.

U kontekstu ostalih mehanizama tranzicijske pravde, velika analiza Balkanske istraživačke mreže pokazuje da je **u proteklih pet godina na memorijalizaciju⁵² potrošeno skoro pet miliona KM, ali da je nastavljena praksa branjenja izgradnje i obilježavanja u velikom broju gradova širom BiH**, kao i da spomenici najčešće stvaraju dalje podjele.

⁵⁰ Arena, NTV, and NTV Arena. 2023. „Obilježen 8. decembar – Dan sjećanja na stradanje žena u ratu /VIDEO/ | NTV Arena.“ NTV Arena. December 8, 2023. <https://ntvarena.com/obiljezen-8-decembar-dan-sjecanja-na-stradanje-zena-u-ratu/>. ⁵¹ Jasmina Čaušević. 2023. „Inicijative za imenovanje ulica i javnih prostora po ženama u BiH – dvije godine kasnije – DWP-BALKAN.“ DWP-BALKAN. September 21, 2023. <https://dwp-balkan.org/bs/inicijative-za-imenovanje-ulica-i-javnih-prostora-po-zenama-u-bih-dvije-godine-kasnije/>.

⁵² Emina Dizdarević Tahmišćija, „Više od deset miliona za spomenike u deceniji izgubljenoj za memorijalizaciju i reparacije“. Detektor. <https://tranzicijskapravda.detektor.ba/reparacije/>.

PRIORITET 6:

Unaprijediti funkcionisanje pravosuđa kroz usvajanje novih zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i sudovima BiH u skladu sa evropskim standardima

Novi zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću

Nije usvojen novi **zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH**, koji je vlast na državnom nivou trebala usvojiti godinu dana nakon prošlogodišnjih izmjena važećeg zakona. Radna grupa⁵³ zadužena za izradu teksta novog zakona je prednacrt u proljeće 2024. godine uputila Venecijanskoj komisiji. Rad ove grupe bio je netransparentan, a predstavnicima civilnog društva onemogućeno je prisustvo, čak i u ulozi posmatrača. Javnost je o sadržaju novog zakona saznala tek kroz Privremeno mišljenje⁵⁴ Venecijanske komisije, objavljeno u junu 2024. godine.

Venecijanska komisija je potvrdila neke od zamjerki na koje su organizacije civilnog društva upućivale⁵⁵ tokom ovog i ranijih pokušaja izrade novog zakona. Istaknuto je da se prilikom imenovanja članova Vijeća prednost treba dati objektivnim kriterijima zasnovanim na mjerljivim kompetencijama u odnosu na etnički kriterij. Prednacrtom nije precizno definisan način imenovanja članova koji obavljaju razgovore, boduju i vrše testiranja kandidata za pravosudne funkcije, kao ni mehanizmi provođenja kvalifikacionog i pismenog testiranja. Time se ostavlja prostor za manipulacije i povećava se rizik za neprimjeren uticaj, što se može negativno odraziti na nezavisnost pravosuđa. Zakon ne definiše disciplinsku odgovornost članova Vijeća, a odredbe o sukobu interesa nisu unaprijedene. Kao i sa prethodnim izmjenama važećeg zakona, izostavljena je obaveza da izvještaji o imovini i interesima sudija, tužilaca i članova Vijeća obuhvate sve bliske srodnike, uključujući i one koji ne žive u istom domaćinstvu, a na koje se imovina najčešće prepisuje. Nije adekvatno propisano sankcionisanje nepravovremenog dostavljanja i svjesnog dostavljanja nepotpunih i/ili netačnih informacija u imovinskim kartonima. Prednacrt ne sadrži prelazne i završne odredbe.

Primijećena je tendencija predlagača da se važne odredbe zakona preciziraju naknadno kroz podzakonske akte, što praktično otvara prostor manipulacijama i

53 Radnu grupu je formiralo Ministarstvo pravde BiH, a osim predstavnika ove institucije članovi su bili predstavnici VSTV-a, entitetskih ministarstava pravde, Pravosudnog povjerenstva Brčko distrikta BiH i Direkcije za evropske integracije BiH. Članovi pravosudne zajednice kritikovali su sastav radne grupe i ukazali na to da je trebao biti uključen veći broj predstavnika pravosudne zajednice. Ni predstavnici organizacija civilnog društva nisu uključeni u rad ove grupe. **54** CDL-AD(2024)009-e Bosna i Hercegovina – Privremeno mišljenje na prethodna mišljenja o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću, usvojeno na 139. plenarnoj sjednici Venecijanske komisije (Venecija, 21–22. juna 2024. godine) (CDL-AD(2024)009-e Bosnia and Herzegovina – Interim Follow-up Opinion to previous Opinions on the High Judicial and Prosecutorial Council, adopted by the Venice Commission at its 139th Plenary Session (Venice, 21–22 June 2024)); dostupno na: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2024\)009-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2024)009-e). **55** „Prednacrt novog Zakona o VSTV višestruko manjkav, proces izrade netransparentan.“ Transparency International u Bosni i Hercegovini. 5. juli 2024. <https://ti-bih.org/prednacrt-novog-zakona-o-vstv-visestruko-manjkav-proces-izrade-netransparentan/>.

obesmišljavanju reformi. Tekst prednacrtu ukazuje na to da zakonodavac ni ovaj put nije adekvatno adresirao međunarodne preporuke i ključne probleme u funkcionisanju pravosuđa.

Predstavnici nadležnih institucija šalju **kontradiktorne poruke o rokovima** u procesu izrade novog zakona. Zvaničnici u svojim izjavama⁵⁶ nerijetko ističu da će zakon biti usvojen do kraja 2024. godine, dok se u nacrtu Reformske agende, u okviru Plana rasta za Zapadni Balkan, kao rok za usvajanje novog zakona o VSTV-u navodi juni 2025. godine. Zbog odgode primjene novih odredbi postojećeg zakona o provjeri izvještaja o interesima i imovini, neće biti moguće na osnovu prakse u novi zakon uvrstiti efekte ovih mjera. Venecijanska komisija je pozvala institucije BiH da u toku izrade zakona organizuju široke konsultacije u kojima će svi zainteresovani akteri imati dovoljno vremena da pripreme svoje komentare i prijedloge. Nije poznato hoće li se zakon usvajati u redovnoj proceduri ili će učestće civilnog društva i drugih zainteresovanih strana biti ograničeno skraćenim, odnosno hitnim postupkom, kao što je bio slučaj sa drugim važnim reformskim zakonima.

Zakon o sudovima

Zakon o sudovima još nije usvojen, iako je prošlo duže od dvije godine od objavljivanja prve verzije putem platforme e-Konsultacije. Proces izrade i usvajanja ostavio je prostor za spekulacije i tumačenja sadržaja, iako posljednja verzija nije javna. Zakon je nekoliko puta najavljivao kao tačka dnevnog reda sjednica Vijeća ministara, a potom je uklanjan zbog nedostatka političkog konsenzusa. Dio vladajuće koalicije na državnom nivou usvajanje ovog zakona često je uslovljavao izmjenama, odnosno donošenjem novog zakona o Ustavnom sudu BiH, kojim bi bilo drugačije definisano pitanje stranih sudija. U odnosu na zahtjev Evropske komisije, a poredeći prve javne verzije i izjave zvaničnika Ministarstva pravde i drugih institucija, sama priroda ovog zakona značajno je promijenjena. Čak je i naziv promijenjen iz „zakona o sudovima“ u „zakon o sudu“.

Odustalo se od prvobitne ideje osnivanja vrhovnog suda BiH, što je preporučila EK. Umjesto vrhovnog, počelo se govoriti o višem sudu, dok je prema posljednjoj javnoj verziji zakona dogovoreno samo odvajanje apelacionog vijeća od Suda BiH. Umjesto o sadržaju zakona, u javnosti se najviše govorilo o sjedištu budućeg apelacionog suda. Čak su i nadležnosti ovog suda različito tumačene, u odnosu na to je li se krivično djelo izvršilo na području jednog ili dva entiteta, odnosno Brčko distrikta BiH. Ministarstvo pravde apelacioni sud već spominje u prednacrtima drugih zakona (npr. novi zakon o VSTV), iako ova institucija još nije formirana.

Ministarstvo pravde BiH odbilo je objaviti posljednju verziju nacrtu, pozivajući se na odredbu novog Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH koja omogućava institucijama da ograniče pristup informaciji ako bi njeno objavljivanje „moglo ozbiljno narušiti proces njene izrade“.⁵⁷ Nije obrazloženo kako bi objavljivanje sadržaja moglo narušiti proces usvajanja jednog od najvažnijih reformskih zakona, za koji postoji veliko interesovanje javnosti.

⁵⁶ Predsjednik VSTV-a Halil Lagumdžija je na press-konferenciji održanoj nakon sjednice Vijeća, na kojoj je raspravljano o prednacrtu zakona o VSTV-u, izjavio da je planirani rok za usvajanje kraj 2024. godine. Više na: Pekmez, Irvin. 2024. „VSTV protiv ograničenja za izbor članova koji se nadu u tehničkom mandatu.“ Detektor. 4. septembar 2024. <https://detektor.ba/2024/09/04/vstv-protiv-ogranicenja-za-izbor-clanova-koji-se-nadju-u-tehnickom-mandatu/>. ⁵⁷ Transparency International u BiH. „TI BiH: Ministarstvo pravde skriva Nacrt zakona o Sudu BiH“. Objavljeno 4. 4. 2024. godine, dostupno na: <https://ti-bih.org/ti-bih-ministarstvo-pravde-skriva-nacrt-zakona-o-sudu-bih/>.

PRIORITET 7:

Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i borbu protiv pranja novca i terorizma, prvenstveno putem sljedećih tačaka:

- a) usvajanje i provođenje propisa o sukobu interesa i zaštiti uzbunjivača;
- b) osiguravanje djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije;
- c) usklađivanje zakonodavstva i jačanje kapaciteta za javne nabavke;
- d) osiguravanje efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i tužilaštava;
- e) demonstriranje napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraga, potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima organizovanog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou;
- f) depolitizacija i restrukturiranje javnih preduzeća i osiguravanje transparentnosti procesa privatizacije.

Zakon o sukobu interesa

Osim nedavno usvojenog **Zakona o sprečavanju sukoba interesa na nivou institucija BiH**,⁵⁸ nije postignut dovoljan napredak u usvajanju i poboljšanju ključnih zakona o borbi protiv korupcije. Novi Zakon o sukobu interesa donosi kvalitativna poboljšanja poput uspostavljanja nezavisne komisije koja će zamijeniti dosadašnji politički način donošenja odluka o sukobu interesa, te uspostavljanja javnog registra imovine državnih službenika. Međutim, važne odredbe ovog zakona promijenjene su u posljednjem trenutku, a koje su eksplicitno predviđale obavezu svih institucija u BiH da dostavljaju podatke o imovini Komisiji za odlučivanje o sukobima interesa, što je neophodno za provjeru tačnosti informacija koje službenici dostavljaju u registre imovine. Na ovaj način ostavljen je prostor za moguće opstrukcije ovog mehanizma kontrole imovine javnih funkcionera.⁵⁹

FBiH još uvijek nije usvojila **Zakon o sprečavanju sukoba interesa** (postojeći zakon se ne primjenjuje od 2013. godine) i **Zakon o zaštiti prijavitelja korupcije** (u parlamentarnoj proceduri od 2018. godine). Prethodna Vlada FBiH je posljednje verzije ova dva zakona uputila u parlamentarnu proceduru, a aktuelna Vlada FBiH ih je povukla na doradu. Uprkos brojnim inicijativama⁶⁰ da se ovi zakoni vrate u proceduru, nije bilo novih odluka

⁵⁸ Zakon o sprečavanju sukoba interesa na nivou institucija BiH (Službeni glasnik BiH, 18/2024), dostupan na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/3fEplgztz5k76kjn45hVDUNs>. ⁵⁹ Osim ovoga, odredba da se o razrješenju funkcionera odlučuje konsenzusom, odnosno dvotrećinskom većinom u praksi može dovesti do toga da sankcije koje predviđaju razrješenje ili ostavku uopće ne budu izrečene, uzimajući u obzir dosadašnju praksu. Ovo nije ekvivalentno načinu na koji druge institucije na državnom nivou donose odluke. Zakon uglavnom zadržava postojeća ograničenja u vezi sa obavljanjem više funkcija i finansiranjem privatnih preduzeća koja vode javni funkcioneri i članovi njihovih porodica. Prag dozvoljenih prihoda iz budžeta za udruženja građana koja vode funkcioneri povećan je sa dosadašnjih 10.000 KM na 20.000 KM, odnosno sa 50.000 KM na 70.000 KM za sportska udruženja. Više o nedostacima zakona na: <https://ti-bih.org/zakon-o-sprecavanju-sukoba-interesa-vazan-za-prevenciju-korupcije-procedura-usvajanja-nije-transparentna/>. ⁶⁰ Osim inicijativa poslanika u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH, inicijativu za donošenje Zakona o sprečavanju sukoba interesa i Zakona o zaštiti prijavitelja korupcije u FBiH u oktobru 2023. godine uputio je i Transparency International u BiH. Više na linku: <https://ti-bih.org/ti-bih-uputio-inicijativu-vladi-i-parlamentu-fbih-za-donosenje-dva-vazna-antikorupcijska-zakona-iz-14-prioriteta/>.

po pitanju nacrtu Zakona o sprečavanju sukoba interesa, dok je Vlada FBiH krajem augusta 2024. godine utvrdila novi Nacrt zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti⁶¹ i uputila ga u parlamentarnu proceduru.

Umjesto usvajanja jedinstvenog propisa na nivou FBiH, nastavljen je **trend usvajanja kantonalnih zakona** o sprečavanju sukoba interesa i prijavljivanju imovine nosilaca javnih funkcija, što vodi dodatnoj disharmonizaciji i neujednačenosti propisa. Tako je 30. augusta 2024. godine Vlada Zeničko-dobojskog kantona utvrdila **Nacrt zakona o prijavljivanju i postupku provjere podataka o imovini nosilaca javnih funkcija**,⁶² pridružujući se Kantonu Sarajevo, Tuzlanskom kantonu i Unsko-sanskom kantonu, koji su u prethodnom periodu usvojili ove zakone. Zbog zastoja u procesima unapređenja zakonskog okvira u ovoj oblasti na nivou FBiH, van ovih kantona ne postoji sistem provjere imovinskih kartona nosilaca javnih funkcija.

Zakon o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske, koji sadrži manjkavosti po pitanju obuhvata, sankcija i koji se zbog tumačenja nadležne Komisije ne implementira na adekvatan način, dodatno je unazađen dopunom⁶³ iz 2023. godine. Izmijenjena je samo jedna odredba, kojom se legaliziraju situacije u kojima javni funkcioneri obavljaju upravljačke funkcije u udruženjima koja se finansiraju iz javnih institucija ako ne primaju platu iz tih udruženja. Ova odredba, osim što nije usklađena sa zakonima o sprečavanju sukoba interesa ni na jednom nivou u BiH, suprotna je i drugim odredbama ovog zakona koje definišu da privatni interes funkcionera uključuje svaku prednost za njega ili organizacije s kojima je imao ili ima poslovne, političke i druge veze.

Primjena zakona

Primjena novog **Zakona o sprečavanju sukoba interesa u institucijama na nivou BiH** odgođena je za šest mjeseci, odnosno do septembra 2024. godine. Odgođa se ne odnosi samo na proces imenovanja članova Komisije za odlučivanje o sukobu interesa. Intervjui s kandidatima održani su u posljednjoj sedmici augusta, iako je rok od 90 dana za okončanje postupka istekao u junu. Komisija će po osnivanju biti dužna do kraja godine, odnosno 90 dana od dana primjene, usvojiti veliki broj podzakonskih akata. Dok se čeka primjena novog zakona, postojeća Komisija, kojoj mandat daje prethodni zakon, ne sastaje se već mjesecima. S obzirom na to da će podzakonski akti za novi zakon biti usvojeni tek krajem godine, to u praksi znači da će u toku 2024. godine sukob interesa u institucijama na državnom nivou ostati nesankcionisan.

Komisija za odlučivanje o sukobu interesa, koja je bila nadležna po prethodnom zakonu na nivou BiH, **u toku cijelog mandata održala je samo tri sjednice**. U toku 2023. godine održane su dvije sjednice i zaprimljeno je 5 prijava, koje su razmatrane i okončane 2024. godine. Na trećoj sjednici usvojeno je 8 odluka o pokretanju postupka, 1 odluka o nepokretanju postupka, 5 odluka o sankciji i 3 odluke o obustavi postupka. Još uvijek nisu okončani predmeti za koje su pokrenuti postupci, što uključuje slučajeve protiv Nermina Nikšića, Sevlida Hurtića i Milorada Dodika, po prijavi podnesenoj u vrijeme kada je bio član Predsjedništva BiH.

⁶¹ Nacrt Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti u Federaciji BiH dostupan je na web-stranici Vlade Federacije BiH: https://fbihvlada.gov.ba/uploads/documents/nacrt-zakona-zastita-prijavilaca-b-ccc_1725535553.pdf.

⁶² Nacrt Zakona o prijavljivanju i postupku provjere podataka o imovini nosilaca javnih funkcija objavljen je na web-stranici Vlade Zeničko-dobojskog kantona: https://zdk.ba/sjednicevlade/sjednice2024/44sjednica/44-07_30-08-2024.pdf. ⁶³ Zakon o dopunama Zakona o sprečavanju sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske (Službeni glasnik, 90/23) dostupan je na web-stranici Narodne skupštine Republike Srpske: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-dopuni-zakona-o-spre%C4%8Davanju-sukoba-interesa-u-organima-vlasti-republike-srpske>.

Zbog nepostojanja tijela za provedbu **Zakona o sprečavanju sukoba interesa na nivou FBiH**, brojni zvaničnici nesmetano obnašaju nespojive funkcije ili donose odluke u situacijama sukoba interesa bez posljedica ili sankcija. Ovo uključuje i neke članove Vlade FBiH, npr. ministra unutrašnjih poslova, čiji članovi porodice posjeduju firme koje dobijaju ugovore o javnim nabavkama od institucija ili su imenovani u uprave javnih institucija.⁶⁴ Zabilježeni su i slučajevi sukoba interesa na kantonalnom i općinskom nivou koji zbog nepostojanja tijela za provedbu nisu mogli biti sankcionisani ili riješeni. Imenovanja se i dalje vrše bez razmatranja nespojivosti propisanih zakonom. Prema trenutnim podacima iz Registra funkcionera,⁶⁵ čak 234 funkcionera u FBiH obavljaju višestruke funkcije, od kojih je značajan broj nespojiv, odnosno suprotan zakonu. **Ured za borbu protiv korupcije Kantona Sarajevo** započeo je s provođenjem odredbi o sukobu interesa, što je dovelo do značajnog broja ostavki sa nespojivih pozicija. Međutim, s obzirom na to da drugi kantoni nemaju takvo zakonodavstvo i praksu, te uzimajući u obzir vjerovatne varijacije i razlike koje bi se javile u slučaju usvajanja kantonalnih zakona, najadekvatnije rješenje je usvajanje novog zakona na nivou Federacije BiH.

Nadležna komisija za odlučivanje o sukobu interesa u RS-u je zbog proizvoljnog tumačenja zakona i neujednačene prakse u donošenju odluka bila neefikasna u proteklom periodu. U 2023. godini je tokom 10 sjednica utvrđen samo jedan slučaj sukoba interesa, dok je u 23 slučaja odlučeno da nije bilo kršenja Zakona.⁶⁶ Najkontroverznija odluka Komisije odnosi se na slučaj Milana Tegeltije, savjetnika predsjednika RS-a. Komisija se retroaktivno pozvala na izmijenjenu verziju Zakona umjesto na prethodne odredbe koje su bile na snazi u vrijeme podnošenja prijave i situacije sukoba interesa.⁶⁷ Ponovo su zabilježeni i slučajevi u kojima se vršioći dužnosti direktora ne prepoznaju kao funkcija na koju se Zakon odnosi, pa se donose odluke da nema sukoba interesa. Zbog ove prakse se izbjegavaju redovna imenovanja i povećan je broj imenovanja na pozicije vršilaca dužnosti direktora. Do kraja augusta 2024. godine Komisija je donijela 3 rješenja (utvrđeno nepostojanje sukoba interesa) i 1 zaključak o spajanju predmeta.

Osiguravanje djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije

Funkcionisanje i koordinacija organa za borbu protiv korupcije međusobno i sa Agencijom za prevenciju korupcije (APIK) i dalje su neefikasni.⁶⁸ Određeni napredak je postignut u pogledu profesionalizacije kantonalnih tijela za borbu protiv korupcije. Trenutno postoji osam stručnih antikorupcijskih tijela (APIK, Komisija za prevenciju korupcije Brčko distrikta, kao i šest kantonalnih antikorupcijskih tijela u Kantonu

⁶⁴ Predrag Zvijerac. „Nema ko da utvrdi jesu li milionski javni poslovi za firme ministara u BiH sukob interesa.“ Radio Slobodna Evropa, 13. maj 2024, dostupno na: www.slobodnaevropa.org/a/sukob-interesa-federacija-bih-isak-niksic-hurtic/32944334.html. ⁶⁵ Registar funkcionera, koji je kreirala i koji uređuje organizacija Transparency International u BiH, dostupan je na web-stranici: <https://registar.transparentno.ba/bs-Latn-BA>. ⁶⁶ Komisija je u nekoliko slučajeva odlučila da prijavljene osobe nisu u sukobu interesa jer nije moguće pronaći dokaze koji bi ukazivali na tu situaciju, odnosno nema pisanih tragova (u zapisniku nije zabilježeno ko je glasao kako, čak ni u slučajevima kada su osobe glasale o pitanjima koja se direktno odnose na njih ili pravne subjekte kojima upravljaju). U nekoliko slučajeva Komisija je presudila da prijavljena osoba nije bila u sukobu interesa, iako činjenice ukazuju na to da je u vrijeme podnošenja prijave prijavljena osoba obavljala nespojive funkcije. Odluke Komisije za utvrđivanje sukoba interesa u organima vlasti Republike Srpske dostupne su na web-stranici Komisije: <https://sukobinteresa-rs.org/sjednice-u-2023-godini/>. ⁶⁷ Transparentno. „Obustavljen postupak protiv Milana Tegeltije zbog sukoba interesa jer je NSRS ozakonila situaciju u kojoj se nalazi.“ [Transparentno.ba](https://transparentno.ba/2023/11/03/obustavljen-postupak-protiv-milana-tegeltije-zbog-sukoba-interesa-je-nsrs-ozakonila-situaciju-u-kojoj-se-nalazi/), 3. novembar 2023, transparentno.ba/2023/11/03/obustavljen-postupak-protiv-milana-tegeltije-zbog-sukoba-interesa-je-nsrs-ozakonila-situaciju-u-kojoj-se-nalazi/. ⁶⁸ Pregled poglavlja Agencija za borbu protiv korupcije. 2023. U: Studija sistema nacionalnog integriteta – Bosna i Hercegovina 2023, 192–207. Transparency International u Bosni i Hercegovini. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/04/TIBIH-NIS-2023-BHS-Web-FIN3.pdf>.

Sarajevo, Tuzlanskom kantonu, Zeničko-dobojskom kantonu, Kantonu 10, Unsko-sanskom kantonu i Posavskom kantonu). U Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde je otpočelo proces uspostavljanja ovakvog tijela, dok su vlade Hercegovačko-neretvanskog i Zapadnohercegovačkog kantona najavile usvajanje. Nije ostvaren pomak u uspostavljanju antikorupcijskih tijela na nivou entiteta. Napredak je ostvaren u radu sarajevskog kantonalnog Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom. Ovo tijelo kroz interaktivnu objavu registara u oblastima posebno podložnim korupciji doprinosi transparentnosti rada institucija, izabranih i imenovanih lica.⁶⁹

Neučinkovitost koordinacije tijela za borbu protiv korupcije ogleda se i u nivou ispunjenosti mjera iz Strategije za borbu protiv korupcije 2015–2019. Nakon duže od četiri godine bez važeće strategije za borbu protiv korupcije i pratećeg akcionog plana (istekli 2019. godine), VM BiH je u junu 2024. godine usvojilo novu strategiju.⁷⁰ Prvi put je strategiju izradila radna grupa sačinjena od predstavnika institucija sa svih nivoa vlasti u BiH, koju je na prijedlog APIK-a imenovalo VM BiH. Odluke su se donosile konsenzusom, a stručna i šira javnost je putem platforme e-Konsultacije mogla dostaviti komentare i prijedloge. Predstavnici civilnog društva su ovaj put mogli prisustvovati samo u svojstvu posmatrača, a ne kao članovi radne grupe, što je bio slučaj prilikom izrade prethodnih strateških dokumenata u ovoj oblasti. Kao posmatrači su mogli komentarisati i predlagati, ali ti prijedlozi nisu bili obavezujući i većinom nisu uvršteni u usvojeni tekst.

Usklađivanje zakonodavstva i jačanje kapaciteta za javne nabavke

Zakonodavni i strateški okvir

Javne nabavke

Iako još uvijek nisu razvijeni i usvojeni svi podzakonski akti predviđeni izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama iz 2022. godine, u protekle dvije godine usvojeno je nekoliko važnih propisa.⁷¹ PS BiH je u julu 2024. godine još jednom izmijenila Zakon⁷² bez adekvatno provedenih javnih konsultacija. Cilj izmjena je bilo rješavanje problema tzv. profesionalnih žalilaca, koji otežavaju procese javnih nabavki.⁷³

VM BiH je u martu 2024. godine usvojilo Strategiju javnih nabavki u BiH za period 2024–2028. i Akcioni plan za njenu provedbu,⁷⁴ čime je ispunjena jedna od preporuka iz Izveštaja Evropske komisije za BiH za 2023. godinu. Iako se sa usvajanjem ovog strateškog dokumenta kasnilo četiri godine, u izradi su učestvovali različiti akteri, uključujući i civilno društvo, čiji su prijedlozi djelimično usvojeni.

⁶⁹ Registri su dostupni na web-stranici Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom u Kantonu Sarajevo. Podaci koje je Centar za istraživačko novinarstvo prikupljao u proteklom periodu, a koji se tiču imovine javnih zvaničnika, poticaja te raspolaganja zemljištem i šumom na teritoriji kantona objedinjeni su u ovim registrima: <https://www.anticorruptiks.com/>. ⁷⁰ Strategija za borbu protiv korupcije 2024–2028. i Akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije 2024–2028. dostupni su na web-stranici Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije: <http://www.apik.ba/aktuelnosti/saopcenja-za-javnost/default.aspx?id=3062&langTag=bs-BA>. ⁷¹ Neki od najznačajnijih usvojenih podzakonskih akata su Pravilnik o uslovima i načinu korištenja e-Aukcija, Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o uspostavljanju i radu Komisije za nabavke, Pravilnik o postupku dodjele ugovora o uslugama iz Aneksa II Zakona o javnim nabavkama, Pravilnik o provođenju zajedničkih nabavki, centraliziranih nabavki i uspostavi centralnog organa za nabavke. ⁷² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama objavljen je u Službenom glasniku BiH, broj 50/24: <http://www.slist.ba/page/akt/AdOIPKmvvmUk>. ⁷³ Rokovi za žalbu sada teku od trenutka objave javne nabavke, a ne od trenutka preuzimanja dokumentacije, dok je naknada za žalbeni postupak povećana i mora biti plaćena unaprijed. Ugovorni organi imaju pravo da ocijene valjanost uplate, a na njihovu odluku nema prava žalbe. Ove izmjene su posebno problematične za mala i srednja preduzeća. ⁷⁴ Strategija javnih nabavki za period 2024–2028. sa pratećim Akcionim planom dostupna je na web-stranici Agencije za javne nabavke BiH: <https://www.javnenabavke.gov.ba/bs-Latn-BA/news/386/vijece-ministara-bosne-i-hercegovine-usvojilo-strategiju-javnih-nabavki-za-period-2024-2028>.

Koncesije

Zakonodavni okvir za koncesije u BiH izrazito je fragmentiran i neusklađen sa pravnom stečevinom EU, što rezultira pravnom nesigurnošću i problemima u implementaciji. Iako su osnovni zakoni o koncesijama usvojeni na državnom, entitetskom i kantonalnim nivoima, te na nivou BD BiH, njihov kvalitet varira, a postupci dodjele koncesija često nisu transparentni niti usklađeni s međunarodnim standardima.⁷⁵

Zbog nedostatka transparentnosti u dodjeli, kontroli i naplati javnih prihoda od koncesija, neophodna je hitna integracija sistema koncesija u jedinstveni sistem javnih nabavki, te da se svi principi i odredbe Zakona o javnim nabavkama, uključujući transparentnost, e-nabavke, sukob interesa i pravnu zaštitu, odnose i na koncesije. Ovaj pristup bi omogućio vođenje jedinstvenog elektronskog registra, kreiranje jedinstvenih planova koncesija i uvođenje standardiziranih metoda obračuna naknada, kako bi se osigurali efikasna zaštita javnog interesa i očuvanje prirode u BiH.

NSRS je u julu 2024. godine usvojila **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima**,⁷⁶ čiji je sadržaj u mjesecima prije toga uzrokovao zabrinutost i reakcije građana i organizacija civilnog društva. Izmjenama su **lokalne zajednice isključene iz postupka davanja mišljenja i saglasnosti za izvođenje geoloških istraživanja na njihovom području**, čime su dovedeni u pitanje principi transparentnosti i zaštite prirodnih resursa od neracionalne eksploatacije. Ova odredba nije u skladu s brojnim međunarodnim sporazumima koje je BiH prihvatila, uključujući Aarhušku konvenciju i Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi. Na ovaj način faza geoloških istraživanja je praktično izuzeta iz Zakona o koncesijama RS-a, a zakonom dozvoljene količine mineralnih sirovina koje se mogu izuzeti tokom istraživanja značajno nadmašuju iznose taksi koje investitori trebaju platiti u budžet RS-a. Amandmani kojima su organizacije civilnog društva pokušale ispraviti predložene manjkavosti odbijeni su.⁷⁷

Rad nadležnih institucija i primjena zakona

Javne nabavke

Agencija za javne nabavke (AJN) je tokom 2023. godine organizovala obuke i ispite za službenike za javne nabavke u ugovornim organima.⁷⁸ U okviru saradnje AJN sa organizacijama civilnog društva provedeni su monitorinzi postupaka javnih nabavki. Tokom 2023. godine obavljeno je 435 pojedinačnih praćenja postupaka javnih nabavki, što je u slučajevima otkrivanja potencijalnih nepravilnosti rezultiralo postupanjem prema nadležnim institucijama.⁷⁹

Organizacije civilnog društva su pored ukazivanja na nepravilnosti prema AJN reagovali i prema nadležnim tužilaštvima u nekoliko slučajeva, a u izvještajnom periodu su stigle i odluke nadležnih tužilaštava koja su odbila provoditi istrage o ranije

⁷⁵ Martinović, Aleksandra. 2024. Sistem koncesija u Bosni i Hercegovini: Pravni i institucionalni okvir. Transparency International u Bosni i Hercegovini. <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/06/25062024-Sistem-koncesija-u-Bosni-i-Hercegovini-Pravni-i-institucionalni-okvir.pdf>. ⁷⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima Republike Srpske dostupan je na web-stranici Narodne skupštine Republike Srpske: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-geolo%C5%Alkim-istra%C5%BEivanjima-1>. ⁷⁷ „Usvojene izmjene Zakona o geološkim istraživanjima bez amandmana organizacija civilnog društva”, 2024. Centar za životnu sredinu. 5. juli 2024. Dostupno na: <https://czzs.org/usvojene-izmjene-zakona-o-geoloskim-istrazivanjima-bez-amandmana-organizacija-civilnog-drustva/>. ⁷⁸ Organizovano je pet obuka za 230 polaznika, od kojih je 172 uspješno položilo ispit. ⁷⁹ Upućeno je 6 zahtjeva za ocjenu zloupotrebe dominantnog položaja, mogućih dogovora ponuđača ili postojanja nedozvoljenih konkurencijskih djelovanja; podnesen je 31 zahtjev za pokretanje prekršajnih postupaka pred nadležnim sudovima BiH te 16 prijava za potencijalne povrede Zakona o javnim nabavkama zbog sumnje na elemente krivičnog djela. Izvor: Transparency International u BiH.

prijavljenim predmetima. Naprimjer, Tužilaštvo Tuzlanskog kantona obustavilo je istragu protiv rukovodilaca Rudnika Kreka, iako su rukovodioci rudnika izbjegli javno nadmetanje za posao iznajmljivanja rudarske mehanizacije, uz obrazloženje da je to bilo u „interesu službe“.⁸⁰ Slično tome, Tužilaštvo je odbilo provesti istragu protiv uprave RiTE Gacko zbog izbjegavanja javnog nadmetanja za ugovore vrijedne skoro 30 miliona KM.⁸¹ Ovakva odluka dodatno potkopava povjerenje u sistem javnih nabavki, jer se stvara utisak da kršenje zakona prolazi bez sankcija. Primjetna je praksa da više javnih preduzeća prestaje provoditi javne nabavke, čime se dodatno narušava integritet procesa nabavki i omogućava pogodovanje određenim interesima bez javne kontrole.⁸²

Ured za razmatranje žalbi je tokom 2023. godine zaprimio 4038 žalbi, od čega je riješeno njih 3730. U istom periodu Sud BiH je riješio 281 tužbu koju su nezadovoljne stranke podnijele na odluke ovog ureda, dok je doneseno 389 presuda Suda za upravne sporove koje se odnose na predmete Ureda za razmatranje žalbi iz 2020, 2021. i 2022. godine, te 6 presuda na predmete koji su zaprimljeni i riješeni u 2023. godini.

AJN je 2023. godine uz podršku međunarodnih partnera razvila Informacioni sistem za centralizovane javne nabavke. Uspostavljen je novi i poboljšani javni dio e-Nabavki, te je omogućeno objavljivanje podataka o javnim nabavkama (standard otvorenih podataka). Tenderska dokumentacija je i dalje dostupna samo registrovanim ponuđačima. Sredinom 2023. godine AJN je pustila u produkciju modul e-Revizija, organizovala obuke za korisnike i pripremila priručnik za korištenje ovog modula. Međutim, elektronsko podnošenje ponuda, elektronsko otvaranje ponuda, elektronska evaluacija ponuda i omogućavanje objave ugovora na portalu još nisu dostupni, što bi trebalo unaprijediti. Praćenje implementacije ugovora predstavlja jedan od najznačajnijih problema u sistemu javnih nabavki, jer svako odstupanje od ugovornih obaveza u ovoj fazi može učiniti cijeli proces javnih nabavki besmislenim.

Koncesije

Nedostaci pravnog okvira, odsustvo političke volje i dogovora za unapređenje kompletnog sistema dodjele koncesija, pa i rada **Komisije za koncesije BiH** ogledaju se u činjenici da ovo tijelo u 19 godina postojanja nije odobrilo konačno dodjeljivanje niti jednog državnog ugovora o koncesijama. U 2023. godini **na nivou FBiH** bilo je aktivno 7 koncesionih ugovora, od čega je njih pet u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, a dva su u nadležnosti Ministarstva energije, rudarstva i industrije. **Kantoni** su zaključili 248 ugovora o koncesijama, a nedostaju podaci iz KS, koji ih je odbio dostaviti. U **RS-u** je do kraja 2023. godine ukupno zaključeno 539 ugovora o koncesijama, od čega je Ministarstvo energetike i rudarstva zaključilo 393 ugovora. U istom period prestala su da važe 192 ugovora.⁸³

⁸⁰ Transparentno. 2024. „Direktori prekršili Zakon ali je to bilo u interesu službe” – Tužilaštvo TK obustavilo istragu zbog namještanja poslova u Rudnicima Kreka.” <https://transparentno.ba/2024/08/30/direktori-prekršili-zakon-ali-je-to-bilo-u-interesu-službe-tužilaštvo-tk-obustavilo-istragu-zbog-namještanja-poslova-u-rudnicima-kreka/>. ⁸¹ Transparentno. 2024. „Tužilaštvo neće sprovoditi istragu protiv uprave RiTE Gacko zbog izbjegavanja javnog nadmetanja za ugovore vrijedne skoro 30 miliona KM.” <https://transparentno.ba/2024/04/15/tužilaštvo-će-sprovoditi-istragu-protiv-uprave-rite-gacko-zbog-izbjegavanja-javnog-nadmetanja-za-ugovore-vrijedne-skoro-30-miliona-km/>. ⁸² Transparentno. 2024. „Sve više javnih preduzeća prestaje provoditi javne nabavke. Tužilaštvo smatra da to nije krivično djelo.” <https://transparentno.ba/2024/01/22/sve-više-javnih-preduzeća-prestaje-provoditi-javne-nabavke-tužilaštvo-smatra-da-to-nije-krivično-djelo/>. ⁸³ Od toga je 121 ugovor raskinut, za 56 ugovora je istekao rok trajanja koncesije, 3 ugovora su prestala važiti iz drugih razloga, kod 5 ugovora je pokrenut postupak stečaja ili likvidacije, kod 6 ugovora je ukinuto, poništeno ili oglašeno ništavnim rješenjem o izboru najpovoljnijeg ponuđača i dodjeli koncesije, dok je 11 ugovora o koncesiji poništio sud. Izvor: Transparency International u BiH.

Netransparentnost, neefikasnost i nagomilani dugovi koncesionara ukazuju na ozbiljne probleme u upravljanju javnim resursima u BiH, a vlasti kriju ključne informacije i izbjegavaju provođenje nužnih reformi. Ovo je posebno izraženo u slučajevima gdje se koncesije dodjeljuju bez adekvatnog nadzora, ili se informacije o ugovorima skrivaju od javnosti. Neki od primjera su skrivanje ugovora vezanih za solarnu elektranu u Trebinju, gdje su informacije o prijenosu koncesije bile nedostupne,⁸⁴ te nepravilnosti u izvozu uglja iz RMU Banovići, gdje su prijavljene sumnje u tačnost prijavljenih količina uglja.⁸⁵ Ovi slučajevi ukazuju na ozbiljne manjkavosti u sistemu nadzora nad koncesijama, gdje se često favoriziraju privatni interesi nauštrb javnog dobra. TI BiH je kroz objavu **prvog jedinstvenog registra koncesija u BiH** u aprilu 2023. godine nastojao poboljšati transparentnost u ovoj oblasti, ali je suočen s otporom vlasti koje izbjegavaju otkriti potpunu sliku o stanju koncesionara i njihovim obavezama.

Procesuiranje korupcije

Na osnovu dostupnih statističkih podataka⁸⁷ o procesuiranju krivičnih djela korupcije u BiH, može se zaključiti da procesuiranje još uvijek nije efikasno i na nivou koji zahtijevaju trenutno stanje i rasprostranjenost korupcije u društvu. Državno tužilaštvo i dalje podiže mali broj optužnica za visoku korupciju, i dalje je fokus na manje složenim predmetima, a samim tim je manje i pravosnažnih presuda.

Iako je tokom 2023. godine zabilježeno **povećanje ukupnog broja prijava u radu za korupcijska krivična djela**, što predstavlja najveći broj prijava u posljednje četiri godine, procenat negativnih tužilačkih odluka o neprovođenju istraga u broju riješenih prijava je zabrinjavajući. **Šest od deset prijava za korupcijska krivična djela pred tužilaštvima završi se odbacivanjem prijave.** Broj prijava za korupcijska krivična djela na visokom nivou u porastu je u posljednje tri godine.

Broj otvorenih istraga za korupcijska krivična djela je u padu od 2021. godine, a tokom 2023. godine najveći pad je zabilježen u okviru tužilačkog sistema FBiH. Prema dostavljenim podacima od VSTV-a BiH, **više od 1/3 prijava za korupcijska krivična djela okonča se obustavom istrage.** Pored toga, nakon znatnog rasta broja otvorenih istraga za korupcijska krivična djela na visokom nivou tokom 2022. godine, godinu nakon toga došlo je do blagog smanjenja ovog broja. U 2023. godini najviše je pažnje privuklo hapšenje i pritvaranje suspendovanog predsjednika Suda BiH Ranka Debevca i bivšeg direktora Obavještajno-sigurnosne agencije BiH Osmana Mehmedagića zbog zloupotrebe položaja. Određeno vrijeme su obojica proveli u pritvoru, a istraga protiv njih i dalje traje i postepeno se proširuje na druga krivična djela.⁸⁸ **Načelnik Općine**

⁸⁴ Transparentno. 2023. „TI BiH dobio presudu zbog skrivanja informacija oko prenosa koncesije za solarnu elektranu u Trebinju koju će graditi mađarski investitor.“ Transparentno.ba. 20. novembar 2023. Dostupno na: <https://transparentno.ba/2023/11/20/ti-bih-dobio-presudu-zbog-skrivanja-informacija-oko-prenosa-koncesije-za-solarnu-elektanu-u-trebinju-koju-ce-graditi-madjarski-investitor/>. ⁸⁵ Transparentno. 2023. „Revizori sumnjaju u prijavljene količine uglja koje je iz RMU Banovići u Srbiju izvozila firma povezana sa SNS-om. TI BiH uputio prijavu finansijskoj policiji.“ Transparentno.ba. 7. septembar 2023. Objavljeno na: <https://transparentno.ba/2023/09/07/revizori-sumnjaju-u-prijavljene-kolicine-uglja-koje-je-iz-rmu-banovici-u-srbiju-izvozila-firma-povezana-sa-sns-om-ti-bih-uputio-prijavu-finansijskoj-policiji/>. ⁸⁶ Registar koncesija u BiH: koncesije.transparentno.ba. ⁸⁷ Interaktivna mapa procesuiranja korupcije u Bosni i Hercegovini dostupna na: <https://mapa.ti-bih.org/>; Izvještaj o monitoringu procesuiranja korupcije pred sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini 2023. 2024. Transparency International u Bosni i Hercegovini. Dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/07/Monitoring-procesuiranja-2023-final.pdf>; Izvještaj o monitoringu procesuiranja korupcije u Bosni i Hercegovini za 2022/23. godinu. 2023. Transparency International u Bosni i Hercegovini. <https://indekspravosudja.ba/izvjestaji/>. ⁸⁸ Trepanić, Aida. 2024. „Istraga protiv Debevca proširena na dodjele predmeta u rad sudijama.“ Detektor. 9. august 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/08/09/istraga-protiv-debevca-prosirena-na-dodjele-predmeta-u-rad-sudijama/>.

Trnovo Ibro Berilo osumnjičen je za primanje mita i nezakonitu gradnju na Bjelašnici.⁸⁹ Tužilaštvo Kantona Sarajevo pokrenulo je istragu nakon otkrića⁹⁰ Centra za istraživačko novinarstvo o nezakonitoj sječi i izdavanju dozvola za gradnju apartmana na olimpijskoj planini.

Broj podignutih optužnica za korupcijska krivična djela u padu je od 2021. godine, te je 2023. godine zabilježeno znatno smanjenje ovog broja. S druge strane, broj podignutih optužnica za korupcijska krivična djela na visokom nivou u porastu je od 2021. godine (15 od 20 podignutih optužnica je u tužilačkom sistemu FBIH). Za visoku korupciju je, među ostalima, **optužen nekadašnji ministar za ljudska prava i izbjeglice Miloš Lučić**,⁹¹ dok su u fokusu borbe protiv korupcije Tužilaštva BiH i dalje carinici Uprave za indirektno oporezivanje i granični policajci,⁹² koji se najčešće optužuju za zloupotrebe položaja i primanje manjih novčanih iznosa. Sarajevsko Kantonalno tužilaštvo u proteklom je periodu bilo aktivno na procesuiranju koruptivnih djela, pa **su optuženi bivši gradonačelnik Sarajeva Abdulah Skaka**⁹³ **te nekadašnji načelnici općina Stari Grad i Ilidža Ibrahim Hadžibajrić**⁹⁴ **i Senaid Memić**,⁹⁵ kojima su počela suđenja. Nakon desetina odlaganja i šest godina od potvrđivanja optužnice počelo je suđenje Aliji Delimustafiću i drugima zbog nezakonite prodaje nekretnina.⁹⁶

Broj osuđujućih presuda za korupcijska krivična djela je **najniži u prethodne tri godine**, dok je broj osuđujućih presuda za korupcijska krivična djela na visokom nivou ostao isti kao i prethodne godine. Za 2023. godinu karakterističan je povećan udio zatvorskih kazni u predmetima korupcije, kao i udio novčanih kazni, dok je u isto vrijeme smanjen broj uslovnih osuda, te je tokom 2023. godine od svih donesenih presuda sudova u BiH (prvostepenih i drugostepenih) njih oko **50% sa uslovnom osudom**, u odnosu na preko 60%, koliko je zabilježeno u 2022, ili nešto malo ispod 60% tokom 2021. godine. Zabrinjava kaznena politika u slučajevima korupcije, s obzirom na to da se uglavnom minimalne zakonske kazne izriču po sporazumima o priznanju krivice.

Početkom godine je otpremljena **pravosnažna presuda kojom su bivši federalni premijer Fadil Novalić**, suspendovani direktor Federalne uprave civilne zaštite Fahrudin Solak i vlasnik firme „F.H. Srebrena malina“ Fikret Hodžić osuđeni na ukupno 15 godina zatvora za zloupotrebe prilikom nabavke respiratora tokom pandemije koronavirusa.⁹⁷

⁸⁹ CIN. 2024. „Načelnik Berilo osumnjičen za primanje mita i nezakonitu gradnju na Bjelašnici.“ CIN. 5. august 2024. Objavljeno na: <https://cin.ba/nacelnik-berilo-osumnjicen-za-primanje-mita-i-nezakonitu-gradnju-na-bjelasnici/>. ⁹⁰ Azhar Kalamujić. 2020. „Krcma šume na vratima olimpijskog centra.“ CIN. 21. juli 2020. Objavljeno na: <https://cin.ba/krcma-sume-na-vratima-olimpijskog-centra/>. ⁹¹ Begić, Jasmin. 2024. „Potvrđena optužnica protiv bivšeg ministra za ljudska prava i izbjeglice.“ Detektor. 15. februar 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/02/15/potvrđena-optužnica-protiv-bivšeg-ministra-za-ljudska-prava-i-izbjeglice/>. ⁹² Nermine Kuloglija-Zolj. 2023. „Tužilaštvo BiH podiglo samo četiri optužnice za korupciju u 2023.“ Detektor. 28. decembar 2023. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2023/12/28/tuzilastvo-bih-podiglo-samo-cetiri-optužnice-za-korupciju-u-2023/>. ⁹³ CIN. 2023. „Uhapšen bivši gradonačelnik Sarajeva Abdulah Skaka.“ CIN. 23. maj 2023. Objavljeno na: <https://cin.ba/uhapsen-bivsi-gradonacelnik-sarajeva-abdulah-skaka/>; Marija Taušan. 2023. „Skaka negirao krivicu, Kacila postigla sporazum.“ Detektor. 26. septembar 2023. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2023/09/26/skaka-negirao-krivicu-kacila-postigla-sporazum/>. ⁹⁴ CIN. 2024. „Bivši sarajevski načelnik Ibrahim Hadžibajrić optužen za tešku korupciju.“ CIN. 17. april 2024. <https://cin.ba/bivsi-sarajevski-nacelnik-ibrahim-hadzibajric-optuzen-za-tesku-korupciju/>; Azra Husarić Omerović. 2024. „Potvrđena optužnica protiv Hadžibajrića i ostalih zbog organizovanog kriminala.“ Detektor. 23. april 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/04/23/potvrđena-optužnica-protiv-hadzibajrica-i-ostalih-zbog-organizovanog-kriminala/>. ⁹⁵ Azra Husarić Omerović. 2024. „Memić i ostali: počelo suđenje za zloupotrebe u građevinskim poslovima.“ Detektor. 4. mart 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/03/04/memic-i-ostali-pocelo-sudjenje-za-zloupotrebe-u-gradjevinskim-poslovima/>. ⁹⁶ Begić, Jasmin. 2024. „Delimustafić i ostali: konačno počelo suđenje za nezakonitu prodaju nekretnina.“ Detektor. 9. april 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/04/09/delimustafic-i-ostali-konacno-pocelo-sudjenje-za-nezakonitu-prodaju-nekretnina/>. ⁹⁷ Haris Rovčanin. 2024. „Pet stvari koje trebate znati o pravosnažnoj presudi u predmetu 'Respiratori.'“ Detektor. 2. februar 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/02/02/pet-stvari-koje-trebate->

Istovremeno, osim u slučaju Zeljković i drugi,⁹⁸ u RS-u nije bilo podignutih optužnica u sličnim aferama,⁹⁹ što je pokazatelj selektivnog pristupa tužilaštava u procesuiranju korupcije.

Donesena je i pravosnažna presuda nekadašnjim uposlenicima Službe za poslove sa strancima Borisu Kordiću i Josipu Kvesiću, koji su osuđeni na 21 godinu zatvora,¹⁰⁰ što u Tužilaštvu smatraju najvećom presudom za koruptivna djela, dok se očekuje pravosnažna odluka u predmetu nekadašnjeg ministra odbrane Selme Cikotića,¹⁰¹ koji je u prvostepenom postupku osuđen na tri godine zatvora zbog zloupotrebe položaja.

Disciplinska odgovornost sudija i tužilaca

Prema preliminarnim podacima VSTV-a dostavljenim Balkanskoj istraživačkoj mreži BiH u periodu od aprila 2023. do jula 2024. godine, donesene su 43 disciplinske mjere i 47 konačnih odluka, što je znatno više nego u 2022. godini.¹⁰² U dva predmeta tužbe su odbijene,¹⁰³ a dva su obustavljena.¹⁰⁴ Ukupno je nosiocima pravosudnih funkcija izrečeno 17 javnih opomena. Disciplinska vijeća su izrekla i devet pismenih opomena koje se ne objavljuju. Ostale odluke su anonimizirane na stranici VSTV-a,¹⁰⁵ koje su, kako je navedeno i u ranijim alternativnim izvještajima, prepreka novinarkama i novinarima da postupke isprate do kraja.

Izmjenama Zakona o VSTV-u iz 2023. godine propisano je kažnjavanje kršenja etičkog kodeksa i prekršaja članova Vijeća. Delegacija EU u BiH insistirala je na uvođenju ovih odredbi nakon što je disciplinska komisija VSTV-a oslobodila disciplinske odgovornosti ranijeg predsjednika Milana Tegeltiju, uz obrazloženje da Zakon o VSTV-u previđa disciplinske prekršaje za sudije i tužioce, ali ne i za članove VSTV-a kada počine disciplinske prekršaje u tom svojstvu.

98 Đorđe Vujatović. 2022. „Potvrđena optužnica protiv Branislava Zeljkovića zbog nabavki tokom pandemije.“ Detektor. 24. oktobar 2022. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2022/10/24/potvrđena-optuznica-protiv-branislava-zeljkovica-zbog-nabavki-tokom-pandemije/>. **99** Transparentno. 2021. „Ko kontroliše promet kiseonika u RS: Agencija za lijekove BiH i Inspektorat RS se proglasili nenadležnim!“ Transparentno.ba. 9. novembar 2021. Objavljeno na: <https://transparentno.ba/2021/11/09/ko-kontrolise-promet-kiseonika-u-rs-agencija-za-lijekove-bih-i-inspektorat-rs-se-proglasili-nenadleznim/>. **100** Trepanić, Aida. 2023. „Borisu Kordiću i Josipu Kvesiću 21 godina zatvora zbog organizovanog kriminala.“ Detektor. 28. novembar 2023. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2023/11/28/borisu-kordicu-i-josipu-kvesicu-21-godina-zatvora-zbog-organizovanog-kriminala/>. **101** Trepanić, Aida. 2024. „Cikotić: Strožija kazna ili ponovno suđenje za zloupotrebu položaja.“ Detektor. 13. august 2024. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2024/08/13/cikotic-strozija-kazna-ili-ponovno-sudjenje-za-zloupotrebu-polozaja/>. **102** Potemkinova kandidatura: Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2022. godinu – politički kriteriji. Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH. April 2023. Dostupno na: <https://eu-monitoring.ba/potemkinova-kandidatura-alternativni-izvjestaj-o-napretku-bosne-i-hercegovine-na-putu-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji-za-2022-godinu-politicki-kriteriji/>. **103** Lejla Memčić. 2024. „Odbijena disciplinska tužba protiv sutkinje Lejle Numanović.“ Detektor. 9. juli 2024. <https://detektor.ba/2024/07/09/odbijena-disciplinska-tuzba-protiv-sutkinje-lejle-numanovic/>. **104** Marija Taušan. 2023. „Sudija Perić ide u penziju 20 dana prije nastavka disciplinskog postupka protiv njega.“ Detektor. 15. decembar 2023. Objavljeno na: <https://detektor.ba/2023/12/15/sudija-peric-u-penziju-ide-10-a-nastavak-postupka-30-januara/>. **105** Među najčešćim odlukama su sankcije smanjenja plate (15), jedna je bila odluka premještanja s mjesta glavnog tužioca ili zamjenika glavnog tužioca na mjesto tužioca, a jedna osoba razriješana je dužnosti. Tokom prošlog izvještajnog perioda nijedna osoba nije ostala bez posla nakon disciplinskog postupka, bez obzira na prijedloge Ureda disciplinskog tužioca. Konačne odluke VSTV-a BiH u disciplinskim postupcima objavljene su na web-stranici Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine: <https://udt.pravosudje.ba/vstvfo/B/200/kategorije-vijesti/116333>.

PRIORITET 8:

Osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim nivoima i osigurati funkcionisanje sistema azila.

Pravni okvir

U toku izvještajnog perioda usvojeni su Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima BiH, Akcioni plan Strategije u oblasti migracija i azila za period 2021–2025, Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o nadzoru i udaljenju stranaca iz BiH i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o ulasku i boravku stranaca.

Jednom od novih odredbi Zakona o strancima¹⁰⁶ propisano je da stranci kojima je izdata potvrda o ostanu¹⁰⁷ imaju pravo na smještaj, hranu i pristup zdravstvenoj zaštiti. Iako je zakonodavstvo u BiH u oblasti azila u značajnoj mjeri harmonizovano sa pravnom stečevinom EU, neophodno je dodatno unapređenje kroz izradu planova za prelazak na povećanu odgovornost domaćih vlasti u upravljanju migracijama, uključujući preuzimanje upravljanja prihvatnim centrima; realizovanje strateških dokumenata; osiguranje efikasne koordinacije upravljanja granicom i kapacitetima za upravljanje migracijama, uključujući pravednu raspodjelu kapaciteta za prihvata između entiteta i svih kantona; i garantovanje efikasnijeg pristupa procedurama za dobijanje azila.

Primjena zakona

Služba za poslove sa strancima je do kraja jula 2024. godine registrovala, odnosno izdala potvrdu o iskazanoj namjeri za azil za 15.425 lica,¹⁰⁸ dok je u 2023. godini zabilježeno 34.409 ulazaka u BiH.¹⁰⁹ Institucije BiH i dalje po automatizmu izdaju potvrdu o iskazanoj namjeri za podnošenje zahtjeva za azil svim licima u pokretu koja borave u privremenim prihvatnim centrima, što objašnjava diskrepanciju u broju iskazanih namjera i podnesenih zahtjeva za azil pred Ministarstvom sigurnosti BiH.¹¹⁰ U praksi je gotovo nemoguće ispoštovati zakonski rok za lično podnošenje azila nakon iskazivanja namjere, a tražiteljima azila je ovim zakonom stavljen prekomjeran teret (jezička barijera, komplikovane administrativne procedure, fizički pristup sjedištu Ministarstva sigurnosti itd.). Predavanje zahtjeva za azil i registracija tražitelja azila i dalje se obavljaju po pozivu Ministarstva sigurnosti samo u prostorijama Informativnog centra UNHCR-a u Sarajevu, što stvara značajne troškove za tražitelje azila koji borave izvan Sarajeva.

106 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima BiH usvojen 30. 8. 2023. godine objavljen je u Službenom glasniku BiH, broj 63/23: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/0SqRdMx8RS0>. **107** Stranac kojem je odbijen zahtjev za azil, a za kojeg se u postupku utvrdi da ne može biti udaljen iz razloga propisanih principom zabrane vraćanja. **108** Infografika Međunarodne organizacije za migracije u BiH dostupna na: <https://bih.iom.int/sites/g/files/tmzbdll076/files/documents/2024-08/july-bih-mmsr-eng-1.pdf>. **109** Infografika Međunarodne organizacije za migracije u BiH dostupna na: https://bih.iom.int/sites/g/files/tmzbdll076/files/documents/2024-08/01_iom-bih-external-sitrep-5-18-august-2024.pdf. **110** Služba za poslove sa strancima je uz podršku UNHCR-a pokušala premostiti ovaj problem kroz anagažovanje asistenata koji bi radili na profiliranju te referisanju lica koja su u potrebi za azilom, međutim uprkos tome i dalje nije zabilježen značajan pomak kada je u pitanju broj lica koja nastave sa postupkom azila.

Ministarstvo sigurnosti BiH ima neujednačenu praksu u primjeni odredbi zakona koje se odnose na registraciju, pa se nekim licima dozvoljava da budu registrovana, iako se nisu obratila Ministarstvu, putem opunomoćenika u roku predviđenom u iskazanoj namjeri, dok je drugima ta mogućnost uskraćena. Služba za strance ne izdaje nove potvrde o iskazanoj namjeri za podnošenje azila licima čija je prvodobijena potvrda označena nerealizovanom zbog isteka roka za traženje azila, iako sam Zakon o azilu nigdje nije eksplicitno ograničio da se spomenuta potvrda može izdati samo jednom.

Tokom izvještajnog perioda zabilježena je nedosljedna primjena Zakona o strancima, Zakona o azilu i principa Evropske konvencije o ljudskim pravima. U aprilu 2024. godine tražitelj azila porijeklom iz Ruske Federacije smješten je u imigracioni centar, gdje mu je onemogućen kontakt sa punomoćnicima. Udruženje Vaša prava BiH, koje zastupa ovo lice, nakon izostanka odgovora domaćih vlasti obratilo se Evropskom sudu za ljudska prava, koji je donio privremenu odluku kojom je naloženo da se spomenutom tražitelju azila omogući kontakt sa njegovim punomoćnicima. Nakon donošenja ove odluke i intervencije Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH ostvaren je kontakt između tražitelja azila i punomoćnika, pa samim tim i pravo na korištenje pravnog lijeka protiv odluke o protjerivanju i stavljanju pod nadzor.¹¹¹

Jedno maloljetno lice bez pratnje dugoročno je lišeno slobode i od februara 2024. godine se nalazi u imigracionom centru sa punoljetnim licima, u uslovima neprilagođenim boravku maloljetnika. Sud BiH je poništio ranije odluke Suda i Ministarstva sigurnosti BiH, na osnovu kojih je maloljetnik lišen slobode, pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Predstavnici OCD-a i međunarodnih organizacija nemaju pristup tranzitnoj zoni Aerodroma Sarajevo, pa ne mogu ostvariti direktan kontakt sa licima u potrebi međunarodne zaštite koja im se obrate za pravno savjetovanje. Ovim licima se ulazak u BiH i iskazivanje namjere za podnošenje zahtjeva za azil omogućava tek nakon intervencije Udruženja Vaša prava BiH, nekada tek nakon obraćanja Evropskom sudu za ljudska prava.

Situacija je ostala skoro nepromijenjena o odnosu na prethodni izvještaj kada je u pitanju dodjela izbjegličkih statusa.¹¹² Dodjela statusa supsidijarne zaštite je i dalje pravilo, a dodjeljivanje izbjegličkog statusa izuzetak. U toku 2023. godine samo su 4 lica dobila status izbjeglice, dok je u periodu 2014–2023. godine taj status dobilo svega 18 lica.¹¹³ Ograničena su i prava koja proizlaze iz supsidijarne zaštite, jer se licima koja uživaju ovaj status ne pruža mogućnost izdavanja putne isprave, spajanja s članovima porodice¹¹⁴ niti sticanja državljanstva BiH. Zbog navedenog se ova lica nerijetko odlučuju za iregularna i opasna kretanja prema državama EU koje nude mnogo veći opseg prava.

Za razliku od ranijeg izvještaja, tražitelji azila iz Ukrajine čekaju na rješavanje zahtjeva za dodjeljivanje azila znatno duži vremenski period, a u konačnici im se dodijeli status supsidijarne zaštite. Umjesto osiguravanja privremene zaštite kao mehanizma hitnog karaktera, što su uradile države EU, vlasti u BiH odobravaju privremeni boravak po

111 Udruženje Vaša prava BiH zastupa i lica koja su lišena slobode u imigracionom centru na osnovu toga što oni predstavljaju prijetnju po nacionalnu sigurnost. Evidentirana je nedosljedna i neadekvatna primjena principa zabrane vraćanja, gdje su ova lica lišena slobode radi osiguranja njihovog protjerivanja u njihove zemlje porijekla u kojim ne postoje garancije poštivanja osnovnih ljudskih prava, prvenstveno prava u smislu članova 2. i 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, koja su apsolutnog karaktera. **112** Potemkinova kandidatura: Alternativni izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine na putu za članstvo u Evropskoj uniji za 2022. godinu – politički kriteriji. Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH. April 2023. Dostupno na: <https://eu-monitoring.ba/potemkinova-kandidatura-alternativni-izvjestaj-o-napretku-bosne-i-hercegovine-na-putu-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji-za-2022-godinu-politicki-kriteriji/>. **113** Migracioni profil Bosne i Hercegovine za 2023. Ministarstvo sigurnosti BiH. Mart 2024. Sarajevo. Dostupno na: <http://msb.gov.ba/PDF/160820241.pdf>. **114** Posebno problematično u kontekstu maloljetnih lica bez pratnje kojima je odobren status supsidijarne zaštite.

osnovu humanitarnih razloga. To tražitelje azila stavlja u nepovoljan položaj, jer im se umjesto безусловnog prihvata nalaže obaveza posjedovanja dokumenata o sredstvima za izdržavanje (smještaj, hrana, zdravstvena zaštita i ostali troškovi koji mogu nastati za vrijeme boravka u BiH). Trideset palestinskih državljana evakuisanih iz Gaze je u novembru 2023. godine odlukom Vijeća ministara smješteno u „IPC Salakovac“, kojim rukovodi Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. Iako su podnijeli zahtjev za azil, dodijeljen im je status supsidijarne zaštite. U odnosu na prethodni izvještajni period, pozitivan pomak predstavlja to da je licima koja borave na području PPC Blažuj omogućeno da pristupe postupku traženja azila.

PRIORITET 9:

Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguranjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti

Slučajevi femicida

Rodno zasnovano nasilje nad ženama u BiH ne jenjava te je veoma alarmantan i zabrinjavajući problem u BiH, posebno jer se sve češće dešavaju slučajevi da eskalacije nasilja nad ženama završavaju femicidom. Organizacije civilnog društva bilježe da je od januara 2023. do juna 2024. godine u Bosni i Hercegovini zabilježeno 13 femicida. U istom periodu tužilaštva u BiH su zaprimila oko 1300 prijava za nasilje u porodici, za koje je podignuto tek 145 optužnica.¹¹⁵ Iako vlasti u BiH obećavaju sistemsku podršku žrtvama nasilja, u isto vrijeme odbijaju u zakone uvrstiti femicid kao posebno krivično djelo.¹¹⁶ A ubistva žena se i dalje dešavaju i sve su brutalnija te je javnost posebno bila zapanjena svirepim ubistvom Nizame Hećimović iz Gradačca u augustu 2023. godine, koju je ubio nevjenčani suprug Nermin Sulejmanović, koji je i prije toga bio prijavljivan policiji,¹¹⁷ a što je vrlo šokantno, ubistvo je prenosio putem Instagrama. Ovaj slučaj femicida desio se u prenosu uživo (live) pred korisnicima ove društvene mreže, ali i društvene zajednice i nadležnih institucija. I to sve pred očima bebe.¹¹⁸ Ovaj krvavi snimak je skinut sa ove društvene mreže tek nekoliko sati nakon ubistva žene i nakon mnogobrojnih prijava i urgiranja pojedinaca/ki i OCD-a.¹¹⁹

BiH i dalje nema jedinstvenu bazu podataka o svim oblicima nasilja nad ženama. RS objavljuje podatke o rodno zasnovanom nasilju, dok je prikupljanje podataka u FBiH neujednačeno među kantonima.

Usklađivanje zakona

Usklađivanje zakonodavstva u BiH sa Konvencijom Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) nije u potpunosti izvršeno ni 11 godina nakon ratifikacije. Ipak ima pomaka u određenim zakonskim i planskim aspektima.

Na državnom nivou usvojen je **Gender akcioni plan BiH**¹²⁰ za period 2023–2027, koji prepoznaje sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici kao prioritet.

¹¹⁵ Žurnal (2024), Nakon 13 žrtava za godinu dana: Femicid još nije uvršten u krivične zakone. Objavljeno na: <https://www.zurnal.info/clanak/femicid-jos-nije-uvrsten-u-krivicne-zakone/27061>. ¹¹⁶ Augustović M. (2024).

Sve brutalnija ubistva žena u BiH: „Sutra svaka može biti žrtva“. Objavljeno na:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/femicid-zakoni-bih-ubistva-zene/33018807.html>. ¹¹⁷ Krstojević R. (2023).

Tužilaštvo TK: Sulejmanović prije tri dana prijavljen za nasilje u porodici. Objavljeno na:

<https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Tuzilastvo-TK-Sulejmanovic-prije-tri-dana-prijavljen-za-nasilje-u-porodici/784325>. ¹¹⁸ Radiosarajevo (2024). Femicid još uvijek nije zasebno krivično djelo u Bosni i

Hercegovini. Objavljeno na: <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/femicid-jos-uvijek-nije-zasebno-krivicno-djelo/539014>. ¹¹⁹ Sokol A. (2023). Femicid u BiH: Fokus ne smije biti na počiniocu. Objavljeno na:

<https://media.ba/bs/magazin/femicid-u-bih-fokus-ne-smije-biti-na-pociniocu>. ¹²⁰ „Gender akcioni plan BiH

za period 2023–2027. godine“ n.d., dostupno na: <https://www.gcfbih.gov.ba/gender-akcioni-plan-bih-za-period-2023-2027-godine/>.

U martu 2024. godine Skupština BD BiH usvojila je **izmjene Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH**,¹²¹ kojima su uvedena nova krivična djela,¹²² a postojeća izmijenjena u skladu sa Istanbulskom konvencijom. U ovim izmjenama se prvi put u krivičnom zakonodavstvu BiH definiše pristanak. Sada se krivično djelo silovanja definiše kao spolni odnos ili s njim izjednačena spolna radnja ili navođenje drugog lica da bez svog pristanka s trećim licem učini spolni odnos ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Pored toga, u Krivični zakon BD BiH uvedena su krivična djela proganjanja i spolnog uznemiravanja, pomjerena je dobna granica od koje se računa zastarjelost za krivična djela protiv spolnog integriteta, braka i porodice koja su učinjena na štetu djeteta, te sada počinje teći od dana punoljetstva žrtve. Pored toga, izmjenama odredbi o zloupotrebi snimaka pornografskog sadržaja širi se zaštita i na žrtve čiji je snimak nastao uz njihov pristanak ili je izrađen ili preinačen novi snimak upotrebom informaciono-komunikacione tehnologije (*deep-fake video*).

U Federaciji BiH procesi usklađivanja sa Istanbulskom konvencijom trenutno su aktivni, međutim nedovoljno brzi i transparentni.¹²³ **Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Federaciji BiH** iz juna 2024. godine usklađen je sa standardima Istanbulske konvencije. Poboļjšana krivičnopravna zaštita od seksualnog uznemiravanja u RS-u postignuta je **izmjenama Krivičnog zakonika RS-a** iz 2023. godine. Krivično djelo „polno uznemiravanje“¹²⁴ sada se goni po službenoj dužnosti.¹²⁵ Novo djelo je i „zloupotreba fotografija i videozapisa polno eksplicitnog sadržaja“,¹²⁶ koje kriminalizuje dijeljenje takvog materijala bez pristanka.

Kada je u pitanju rodno zasnovano nasilje, prepoznat je kod organizacija civilnog društva, ali i određenih zvaničnica_ka i institucija još jedan oblik takvog nasilja, koji se dešava u javnom i privatnom sektoru, a to je seksualna iznuda (*sextortion*). Seksualno iznuđivanje¹²⁷ je okvirno definisano kao spoj seksualnog uznemiravanja i korupcije, odnosno kao rodno određeni oblik korupcije, koji kao takav nije formalnopravno prepoznat u zakonima u BiH. Ipak, određeni nivoi vlasti zainteresovani su da to promijene, pa je Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova BiH najavila za završni kvartal 2024. godine tematsku sjednicu na ovu temu.¹²⁸ I vlasti Brčko distrikta BiH su nakon sastanka sa predstavnicima organizacije civilnog društva najavile da će težiti da budu pionir u usvajanju zakona koji se odnose na polje seksualne iznude i koji će biti u skladu sa standardima EU,¹²⁹ a da li će se to desiti na kraju i da li će zaista seksualna iznuda i seksualna korupcija ući u zakone pokazat će naredno vrijeme.

Rast antirodnh pokreta

Značajnu prijetnju ostvarenim pomacima u posljednje vrijeme predstavljaju rastući **antirodni pokreti** koji imaju značajan uticaj na zakonodavstvo, javne politike i društvenu percepciju. Od konca 2023. godine evidentne su regresivne tendencije vlasti. Rastući

¹²¹ Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 – prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024). ¹²² Inicijativu za izmjenu Krivičnog zakona Brčko distrikta još 2022. godine inicirao je Sarajevski otvoreni centar, a realizirana je uz podršku i zalaganje zastupnice u Skupštini BD BiH Milijane Simić. Dostupno na: <https://soc.ba/na-nasu-inicijativu-izmijenjen-krivicni-zakon-brcko-distrikta-psihicko-nasilje-i-proganjanje-sada-su-krivicna-djela/>. ¹²³ Federalno ministarstvo pravde oformilo je radne grupe te pripremlilo novi Prijedlog zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i nasilja prema ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine, kojim se vrši usklađivanje sa principima IK, a trenutno se radi i na pripremi izmjena Kaznenog zakona FBiH koje bi trebale ići u istom smjeru. ¹²⁴ Član 170 KZ RS-a. ¹²⁵ Uvedena su i dva kvalifikovana oblika: kada je žrtva u podređenom položaju ili je posebno ranjiva, te kada se uznemiravanje vrši putem interneta. ¹²⁶ Član 170a KZ RS-a. ¹²⁷ Analiza propisa u vezi sa seksualnom iznudom (*sextortion*), dostupna na: <https://hcabl.org/analiza-propisa-u-vezi-sa-seksualnom-iznudom-sextortion/>. ¹²⁸ Saopštenje dostupno na: <https://www.parlament.ba/Publication/Read/24699?title=odrzana-8.-sjednica-komisije-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-spolova-&pageId=238>. ¹²⁹ Saopštenje dostupno na: <http://www.vlada.bdcentral.net/Publication/Read/u-vijecnici-odrzan-sastanak-sa-fokusom-na-seksualnu-iznudu-i-antikoruptivne-startegije?lang=hr>.

antirodni pokret predstavlja ozbiljnu prijetnju napretku u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Članci,¹³⁰ izvještaji i saopštenja¹³¹ ljudskopravaških OCD-a o ovoj temi ukazuju na značajan porast takvih stavova, posebno u entitetu Republika Srpska.¹³²

Narodna skupština RS-a u oktobru 2023. godine usvojila je **Nacrt zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama**, koji je predlagao progresivna rješenja i principe Istanbulske konvencije.¹³³ Nacrt je tada dobio pozitivna mišljenja nadležnih institucija u RS-u.¹³⁴ Usvajanje nacrt zakona izazvalo je, međutim, protivljenje konzervativnih organizacija¹³⁵ koje tvrde da zakon uvodi „rodnu ideologiju“ i navodno prijeti tradicionalnim vrijednostima, na način kako ih oni tumače. Predsjednik RS-a podržao je te stavove,¹³⁶ što je rezultiralo prešutnim povlačenjem navedenog nacrt zakona iz procedure i najavom revizije cjelokupnog zakonodavstva RS-a kako bi se izbrisali termini „rod“ i „rodni identitet“, na šta je oštro reagovano od ljudskopravaških OCD-a i aktivista.¹³⁷

Vlada RS-a je u junu 2024. godine objavila **izmjene Krivičnog zakonika RS-a**,¹³⁸ kojima se **brišu termini „rod“ i „rodni identitet“** sa liste zaštićenih karakteristika, dok su komentari ljudskopravaških NVO-a i pojedinaca¹³⁹ ki upućeni Ministarstvu pravde RS-a tokom javnih konsultacija odbijeni uz šturo obrazloženje – da se izmjenama vrši usklađivanje sa Ustavom RS-a.¹³⁹ Primjedbe i komentari su dostavljeni iz razloga što se, kako smatraju u

130 Čengić, R. (2024). Porodične vrijednosti u RS. Tradicionalisti protiv zakona koji štiti žene od nasilja. Objavljeno na: <https://interview.ba/2024/04/12/porodicne-vrijednosti-u-rs-tradicionalisti-protiv-zakona-koji-stiti-zene-od-nasilja/>. **131** Saopštenje „Nasilje nad ženama i djecom je sastavni dio tradicionalne porodice?“, dostupno na: <https://hcnabl.org/nasilje-nad-zenama-i-djecom-je-sastavni-dio-tradicionalne-porodice/>. **132** Buka portal, „Put od Luizijane do Republike Srpske možda ide preko Bijeljine“, 6yka, 16. juli 2024. Objavljeno na: <https://6yka.com/kolumne/put-od-luizijane-do-republike-srpske-mozda-ide-preko-bijeljine/>. Kurt, Senka. „DISKRIMINACIJA Vlada RS iz zakonodavstva briše rodni identitet“. Interview.ba, 22. juni 2024. Objavljeno na: <https://interview.ba/2024/06/22/diskriminacija-vlada-rs-iz-zakonodavstva-brise-rodni-identitet/>. Kurt, Senka. „Arijana Lekić Fridrih, umjetnica i aktivistica: Klečavci mole Djevicu Mariju za patrijarhat“. Interview.ba, 9. august 2024. Objavljeno na: https://interview.ba/2024/08/09/arijana-lekic-fridrih-umjetnica-i-aktivistica-klečavci-mole-djevicu-mariju-za-patrijarhat/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0c4jvdT0h4f5bmVCjJuvUilaGR_tA4cGal20ZocZUJbBn0nSfifC6uxk_aem_xg5_qAFDsnjN-bRBwPKmkw. **133** Uvode se definicije nasilja nad ženama i femicida te katalog prava žrtava. Hitne mjere zaštite, poput udaljenja iz stana, izriču se policijskom naredbom na 48 sati, a sud ih može produžiti do 30 dana. Žrtve imaju pravo na smještaj u sigurnu kuću bez obzira na mišljenje centra za socijalni rad, a SOS telefoni i sigurne kuće finansiraju se iz budžeta RS-a. Ovim nacrtom prepoznat je femicid kao „najteži oblik i posljedica nasilja prema ženama a koji je definiran kao svako lišenje života žene izvršeno, u potpunosti ili djelomično, zbog njene pripadnosti ženskom polu ili smrt žene koja je posljedica radnji nasilja prema njoj, bez obzira da li je osumnjičeni za radnje nasilja član porodice ili drugo lice“, proširen je predmet zakona na suzbijanje nasilja prema ženama, propisano je sprečavanje femicida kao najtežeg oblika i posljedice nasilja prema ženama, prepoznate su žene kao posebne žrtve nasilja, omogućen je nesmetan i besplatan pristup subjektima zaštite, propisani su poseban postupak izricanja i praćenja provođenja hitnih mjera zaštite i zaštitnih mjera, obaveza koordinacije postupanja svih subjekata zaštite od nasilja te osnivanje odbora za praćenje nasilja prema ženama i femicida u Republici Srpskoj. **134** Republički sekretarijat za zakonodavstvo dao je mišljenje da je zakon usaglašen sa Ustavom i pravnim sistemom Republike Srpske, a Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju RS-a dalo je mišljenje da je nacrt usklađen sa *acquisom* EU-a, sa Konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja prepoznaje strukturnu prirodu nasilja nad ženama kao rodno zasnovano nasilje i izloženost žena i djevojčica većem riziku od rodno zasnovanog nasilja, kao i sa drugim relevantnim međunarodnim dokumentima. U obrazloženju navedenog nacrt stoji da se njime vršilo usklađivanje sa značajnim međunarodnim dokumentima i direktivama, koji su i navedeni. **135** Spisak organizacija je i u tekstu na portalu Interview.ba. Čengić R. (2024). PORODIČNE VRIJEDNOSTI U RS Tradicionalisti protiv zakona koji štiti žene od nasilja. Objavljeno na: <https://interview.ba/2024/04/12/porodicne-vrijednosti-u-rs-tradicionalisti-protiv-zakona-koji-stiti-zene-od-nasilja/>. **136** Predsjednik RS-a Milorad Dodik napisao je 17. januara 2024. godine na svom nalogu na društvenoj mreži X sljedeće: „Smatram da zakon istinski treba da zaštiti prava žena, te su ove primjedbe predstavnika sasvim opravdane. Neprihvatljivo je da se na ovaj način na mala vrata uvodi rodna ideologija, zato zakon treba preciznije da definiše i načela tradicionalne porodice, jer upravo u takvoj porodici treba da odgajamo našu djecu, kao najboljem okruženju.“ Izvor ATV: <https://www.atvbl.rs/lat/republika-srpska/dodik-podrzava-udruzenja-koja-traze-dodatne-izmjene-nacrt-zakona-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici-17-1-2024>. **137** Saopštenje OCD-a i aktivista dostupno na: <https://hcnabl.org/nasilje-nad-zenama-i-djecom-je-sastavni-dio-tradicionalne-porodice/>. **138** BN (2024). Vlada Srpske usvojila izmjene Krivičnog zakonika. Objavljeno na: <https://www.rtvbn.com/4062001/vlada-srpske-usvojila-izmjene-krivicnog-zakonika>. **139** „Komentari na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srpske – Kuća ljudskih prava“, Kuća ljudskih prava Banja Luka, 27. juni 2024. Dostupno na: <https://kucaljudskihprava.org/komentari-na-nacrt-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-krivicnog-zakonika-republike-srpske>.

ljudskopravaškim OCD-ima, predloženim izmjenama umanjuje pravna zaštita manjinskih, marginaliziranih i ranjivih grupa. Predložene izmjene, kojima se iz Krivičnog zakonika RS-a izbacuju riječi „rodni identitet“, potkopavaju značajan napredak koji je postignut u očuvanju i unapređenju individualnih ljudskih prava i sloboda u RS-u.¹⁴⁰

U maju 2024. godine objavljena je **Ispravka Protokola za zaštitu djece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja**,¹⁴¹ kojom se i rodni identitet i drugo svojstvo uklanjaju sa popisa karakteristika zaštićenih od diskriminacije.¹⁴² Ombudsmen za djecu RS-a u augustu 2024. godine uputio je Ministarstvu prosvjete i kulture RS-a inicijativu da u roku od 60 dana usaglasi odredbe Protokola sa važećim zakonima o zabrani diskriminacije.¹⁴³ Ustavni sud RS-a za sada nije postupio po inicijativi za ocjenu ustavnosti i zakonitosti spornog protokola upućenoj u julu 2024. godine, tako da Protokol uprkos diskriminatornim, nezakonitim i neustavnim odredbama i dalje ostaje na snazi.

Prema svemu navedenom, RS nazaduje u ovoj oblasti, FBiH stagnira, a BD BiH pokazuje napredak. Ovi unutarnji dispariteti dodatno komplikuju situaciju i otežavaju koordinaciju i implementaciju uniformnih politika zaštite ljudskih prava.

Politička participacija žena

I dalje vlada **neravnopravna zastupljenost u političkoj participaciji** žena i muškaraca u tijelima zakonodavne i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini. Nadležna tijela na svim nivoima vlasti i tijela lokalne samouprave, kao i političke stranke imaju obavezu da osiguraju i promovišu ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju, ali u praksi to još uvijek nije implementirano na ravnopravnom nivou. Zakonom o Vijeću ministara BiH, entitetskim i kantonalnim zakonima još uvijek nije osigurano ravnopravno učešće žena u organima izvršne vlasti.

Većina vladajućih partija (ili partija koje značajnije participiraju u zakonodavnoj vlasti) ima ignorantski odnos, tj. nezainteresovani su da predoče koliko žena imaju u organima stranke ili koliko su aktivni na polju zakonskog poboljšanja položaja žena u društvu.¹⁴⁴

Ipak, određene političke partije napravile su pomake na polju integracije rodne perspektive u različite procese i oblasti djelovanja.¹⁴⁵ Naša stranka je za sada jedina politička partija u BiH čiji statut je napisan u ženskom rodu.¹⁴⁶

Da je u bh. političkoj sferi i dalje na snazi „politički patrijarhat“ pokazuje podatak da je na lokalnim izborima u BiH 2024. godine, kao i na prethodim izborima, samo 29 kandidatkinja za mjesta gradonačelnica/načelnica,¹⁴⁷ dok je za glavne pozicije u lokalnim zajednicama u trci 385 muškaraca. Iz OCD-a koje prate ove procese upozoravaju da je posebno zabrinjavajuće što čak 114 općina nema nijednu ženu kandidatkinju za najviši položaj u lokalnoj zajednici, što ukazuje na duboko ukorijenjene strukturalne prepreke koje sprečavaju žene da uđu u politiku na lokalnom nivou.¹⁴⁸

140 Ibid., <https://kucaljudskihprava.org/komentari-na-nacrt-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-krivicnog-zakonika-republike-srpske/>. **141** „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 38/24 i 47/24. **142** HPG BL podnio je žalbu Ombudsmenu za djecu Republike Srpske i Instituciji ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH, a saopštenje je dostupno na: <https://hcabl.org/podnesena-zalba-ombudsmenu-za-djecu-republike-srpske-i-instituciji-ombudsmena-bih/>. **143** Dostupno na: <https://hcabl.org/ombudsman-za-djecu-republike-srpske-postupio-u-skladu-sa-zalbom-helsinskog-parlamenta-gradana-banja-luka/>. **144** Helsinški parlament građana BL od 2020. godine koristi Rodni barometar kao poseban metodološki alat za praćenje i procjenjivanje rodne osjetljivosti političkih partija u Bosni i Hercegovini. Dostupno na: <https://hcabl.org/koliko-politicke-partije-zaista-vode-brigu-o-ucescu-zena-u-politickim-procesima/>. **145** Ibid. **146** Ibid. **147** Čengić R. (2024). POLITIČKI PATRIJARHAT: Samo 29 žena u trci za pozicije (grado)načelnica. Objavljeno na: <https://interview.ba/2024/09/10/politicki-patrijarhat-samo-29-zena-u-trci-za-pozicije-gradonacelnica/>. **148** Isto.

Veliku prepreku ravnopravnoj zastupljenosti žena u političkom životu predstavlja i nedovoljna podrška političkih partija ženama članicama u kreiranju političkih programa i političkoj afirmaciji, iako u statutima partija nema izričitih prepreka ženama da učestvuju u radu organa stranke. Nužno bi bilo osigurati rezervirana mjesta za žene na mjestima odlučivanja, te osigurati obavezne obuke za kandidatkinje kako bi se predstavile na adekvatan način tokom političkih kampanja.

Žene na tržištu rada

Žene u BiH i dalje ostaju manje zastupljene na tržištu rada¹⁴⁹ na kojem se suočavaju sa različitim oblicima rodno zasnovane diskriminacije – od seksualnog uznemiravanja do nemogućnosti napredovanja na poslu.¹⁵⁰ Većina kućnih poslova, od spremanja, kuhanja do brige o djeci ili starijim članovima porodice, i dalje je primarno ženski posao i obaveza, što ženama u BiH dodatno otežava zapošljavanje i izgradnju karijere. Dodatni problem predstavlja i nedostupnost vrtića za sve mališane. UNICEF-ova Studija ulaganja u djecu pokazala je da u BiH samo 44% djece uzrasta od 3 do 6 godina ide u vrtić. Prema ovoj studiji, povećanje obuhvata predškolsvom u BiH moglo bi omogućiti pristup tržištu rada za više od 2200 žena godišnje. To bi za bh. ekonomiju generiralo, prema studiji, više od 500 miliona KM u narednih 30 godina.¹⁵¹

Usto, jedan od problema koji je već duže vrijeme prisutan u oba bh. entiteta odnosi se na neredovne i niske iznose alimentacije za djecu. OCD se godinama zalažu, a tako će biti i dalje, za osnivanje fondova alimentacije koji bi preuzimali isplatu i kasnije potraživali iznose od nesavjesnih i neodgovornih roditelja, ali do danas takvi fondovi nisu osnovani.¹⁵² Ovo samohrane roditelje, od kojih su većina majke, stavlja u još težu situaciju po pitanju balansiranja između privatnog i porodičnog života.

149 Prema podacima Ankete o radnoj snazi iz 2023. godine, Bosna i Hercegovina ima najnižu stopu učešća ženske radne snage u Jugoistočnoj Evropi, sa stopom zaposlenosti žena od 37,5% u poređenju sa 62,5% za muškarce, a muškarci i dalje zarađuju 14,7% više od žena. Dostupno na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2024/LAB_00_2023_Q4_1_BS.pdf. **150** BiH još uvijek nema povjerljiv i siguran sistem za podnošenje pritužbi u vezi sa rodno zasnovanom diskriminacijom na radnom mjestu; sudska praksa u ovoj oblasti je slabo razvijena, a žene, kao najčešće žrtve ovog vida nasilja, često su prepuštene same sebi bez adekvatne pravne i psihološke podrške. Dostupno na: Rodno zasnovana diskriminacija i rad u Bosni i Hercegovini (2022): <https://shorturl.at/ivRON>. **151** U BiH je predškolsvo nedovoljno finansirano. U Federaciji BiH se samo 5,5% ukupnog budžeta za obrazovanje izdvaja za predškolsvo, odnosno 9,3% u Republici Srpskoj i 7,6% u Brčko distriktu. Povećanje obuhvata predškolskim odgojem i obrazovanjem bi za bh. ekonomiju generiralo preko 33 milijarde KM u narednih 30 godina. Dostupno na: <https://www.unicef.org/bih/pri%C4%8De/vrti%C4%87i-za-sve>. **152** Prema podacima udruženja koja se bave pravima jednoroditeljskih porodica, ispod deset posto roditelja u BiH nakon razvoda uredno plaća alimentaciju za izdržavanje djece, 20 posto njih povremeno, a 70 posto nikako. Vidjeti prilog na FTV (2024): „Borba roditelja za alimentacioni fond“ <https://www.federalna.ba/borba-roditelja-za-alimentacioni-fond-samo-10-posto-izmiruje-obavezu-hwlas>.

PRIORITET 10:

Osigurati pravo na život i zabranu mučenja, posebno

(a) ukidanjem upućivanja na smrtnu kaznu u Ustavu Republike Srpske i

(b) imenovanjem nacionalnog mehanizma za prevenciju mučenja i nečovječnog postupanja.

BiH je tokom 2023. godine, postupajući u skladu sa čl. 17 Fakultativnog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i postupaka, usvojila Zakon o izmjenama i dopunama **Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH**¹⁵³ i u čl. 4a⁴ kreirala pravni okvir za uspostavljanje nezavisnog preventivnog mehanizma kroz *Odjeljenje za praćenje prava lica lišenih slobode*. Ovo odjeljenje je u toku 2023. zaprimio 86 žalbi, što je pomak u odnosu na 2022, kada je broj žalbi iznosio 77.¹⁵⁴

S obzirom na to da je smisao Zakona prevencija i sprečavanje torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka i kazni u BiH, *Institucija postupa kroz tri odjeljenja* i to: Odjeljenje za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode, Odjeljenje za praćenje ostvarivanja prava lica sa invaliditetom i lica sa intelektualnim i mentalnim teškoćama i Odjeljenje za praćenje ostvarivanja prava djece, ako se radi o djeci koja su smještena u ustanovu. Praksa koju je Institucija ombudsmana BiH u okviru rada Odjeljenja za prava osoba lišenih slobode od 2009. u kontinuitetu do danas stekla pokazala je da mjesta gdje se zadržavaju lica lišena slobode, zbog svog karaktera, predstavljaju pogodna mjesta za vršenje torture, pa je redovan monitoring ovih mjesta i javno predstavljanje zatečenog stanja preduslov za prevenciju torture i drugih oblika ponižavajućeg postupanja.¹⁵⁵

U *Godišnjem izvještaju o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH za 2023.*¹⁵⁶ navodi se da je došlo do napretka u ovoj oblasti ljudskih prava od 2009. do danas u ustanovama izvršenja krivičnih sankcija, gdje su uspostavljene procedure i pravila postupka za postupke procjene i kvalifikacije zatvorenika i postupke i procedure postupanja sa osuđenim licima koja su zavisnici o drogama, data je mogućnost za radno anagžovanje, ali i njihovo obrazovanje.

Međutim, radeći po žalbama zatvorenika, Odjeljenje za praćenje prava lišenih slobode evidentiralo je niz povreda prava koje su kreću od nemogućnosti boravka u pritvoru u toku vrućina u periodu ljeta, narušavanja dostojanstva i ličnosti supruge zatvorenika prilikom posjeta, neadekvatne zdravstvene zaštite u vidu

153 Vidjeti: Službeni glasnik BiH, 61/23. **154** Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana dostupan na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2024040915403579bos.pdf.

155 Praksa dalje pokazuje da najveća opasnost od zlostavljanja postoji u prvim satima nakon hapšenja, jer u tom periodu policijski službenici dolaze u iskušenje da silom i prijetnjom iznude priznanje ili drugu informaciju. Također, do ponižavajućeg i nečovječnog postupanja mogu dovesti i uslovi u kojima se lice nalazi, npr. policijska stanica ili psihijatrijska bolnica ako se radi o osobi sa duševnim smetnjama koja je prisilno tu smještena.

156 Vidjeti: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2024040915403579bos.pdf.

onemogućavanja obavljanja specijalističkih ili dijagnostičkih pregleda, narušavanja prava lica koja se nalaze na izdržavanju zatvorske kazne da održavaju porodične veze, onemogućavanje zatvoreniku na izdržavanju kazne da ostvari nove lične dokumente.

Od težih povreda, navodi se ugrožavanje instituta uslovnog otpusta.

Zbog nedostatka novčanih sredstava kako bi se ispunili svi tehnički i logistički uslovi, još uvijek **nije donesen Pravilnik o načinu izvršenja kućnog zatvora u RS-u.**

Za razliku od RS-a, u FBiH se izvršava mjera kućnog zatvora te su usvojeni Pravilnik o kriterijumima za upućivanje osuđenih osoba na izdržavanje kazne zatvora¹⁵⁷ i Pravilnik o načinu provođenja elektronskog nadzora.¹⁵⁸

157 „Službene novine FBiH“, broj: 29/21. **158** „Službene novine FBiH“, broj: 92/21.

PRIORITET 11:

Osigurati poticajno okruženje za civilno društvo, posebno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja.

Sloboda udruživanja

Pravni okvir za OCD i djelovanje aktivista je fragmentiran, što vodi nejednakim pravima i pristupu resursima, dok institucije koje bi trebale pružiti zaštitu često ne postupaju shodno svojim ovlastima. Strah od odmazde čini javno izražavanje stavova opasnim za aktiviste, njihove organizacije i njihove porodice.¹⁵⁹

Strategija VM BiH za razvoj poticajnog okruženja za civilno društvo 2024–2028, uprkos višegodišnjim apelima organizacija civilnog društva, i dalje **nije usvojena**. Prvi korak je učinjen kada je Ministarstvo pravde BiH pripremlilo „*Konceptni prijedlog*“,¹⁶⁰ koji ima mnogo manjkavosti, što se, prije svega, odnosi na krucijalni nedostatak bazičnih podataka, proizvoljnosti i nedosljednosti. Sa ovim procesom se kasno krenulo, a u julu 2024. su tek održane prve konsultacije sa predstavnicima mreža OCD-a u BiH, dok je kao rok za dostavu komentara i prijedloga na inicijalni tekst Konceptnog prijedloga dat 26. juli 2024.¹⁶¹ Ostaje da se vidi u kojem će obliku i kada konačni dokument biti usvojen.

Jedna od veoma zabrinjavajućih situacija jeste da su vlasti Republike Srpske poduzele represivne korake usmjerene na sužavanje pluralizma i diskreditaciju organizacija civilnog društva, aktivista i novinara. To uključuje **izmjene i dopune Krivičnog zakonika RS-a** koje se odnose na **rekriminalizaciju klevete** i usvajanje **Nacrta zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija**, uz izradu Zakona o imunitetu i iniciranje zakona o medijima.

Rekriminalizaciju klevete u RS-u usvajanjem izmjena Krivičnog zakonika RS-a u julu 2023. civilno društvo i predstavnici većeg broja medija doživjeli su kao početak otvorene faze represije ne samo nad medijima već i nad građanima.¹⁶² Vrijedi napomenuti da je usvajanje ovakvih izmjena i dopuna zakona stvorilo brojne prepreke za rad medija širom BiH, dovodeći do potencijalne cenzure i autocenzure, te dodatno ugrožavajući medijska prava i slobode, a nije u skladu ni sa evropskim putem.¹⁶³ Godinu

¹⁵⁹ „Braniteljice i branitelji ljudskih prava u Bosni i Hercegovini – prava, položaj i prepreke“. Dostupno na:

<https://tinyurl.com/mpffk8my>. ¹⁶⁰ Dostupno na: <https://tinyurl.com/k3jmns8z>,

http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/default.aspx?id=15004&langTag=bs-BA. ¹⁶¹ Vijest o tome dostupna

na: <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/vijesti/default.aspx?id=15003&langTag=bs-BA>. ¹⁶² Iako se nove izmjene odnose na sve građane, predstavnici međunarodnih organizacija i civilnog društva upozoravali su na to da one naročito mogu biti upotrijebljene protiv „neistomišljenika“, novinara, aktivista i predstavnika civilnog društva.

Sokol A. (2023). Kriminalizacija klevete stupila na snagu: Novinari poručuju da neće odustati. Objavljeno na: <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/kriminalizacija-klevete-stupila-na-snagu-novinari-porucuju-da-ncce-odustati>.

¹⁶³ Međunarodne institucije u BiH oglasile su se zajedničkim saopštenjem 21. jula 2024. u kojem su navele da je kriminalizovanje klevete u suprotnosti sa međunarodnim obavezama BiH u oblasti ljudskih prava i da nije u skladu sa evropskim putem niti sa 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije. Oslobođenje (2023). Objavljeno na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/sloboda-govora-vise-ne-postoji-na-snagu-stupio-zakon-kojim-kleveta-postaje-krivico-djelo-887544>.

dana nakon vraćanja u zakon rekriminalizacije klevete zabilježene su već 122 krivične prijave.¹⁶⁴ Iako za sada nema optuženih, veliki broj prijava pokazuje da će se takav zakon do uspostavljanja tužilačke i sudske prakse koristiti kao sredstvo zastrašivanja.

U RS-u, unatoč upućenim kritikama i protivljenju određenog broja OCD-a¹⁶⁵ i međunarodnih organizacija, usvojen je u septembru 2023. godine **Nacrt zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija** (tzv. *zakon o stranim agentima*) koji krši ljudska prava i protivi se standardima Evropske unije. Ovaj nacrt zakona proglašen je od strane većeg broja OCD-a i medija kao još jedan u nizu represivnih zakona u RS-u koji za cilj ima kontrolu i ograničavanje slobodnog djelovanja organizacija civilnog društva, ali i da predstavlja značajnu prijetnju sveukupnom stanju u oblasti ljudskih prava i demokratije u BiH.¹⁶⁶ Tzv. „agentima stranog uticaja“ smatralo bi se OCD koje dobijaju finansijsku i drugu vrstu podrške od stranih subjekata i učestvuju u političkom djelovanju (što je već zabranjeno **Zakonom o udruženjima i fondacijama**) i političkim aktivnostima. Takav represivni nacrt zakona ozbiljno prijeti ograničavanju aktivnosti nezavisnih udruženja¹⁶⁷ i medija, uključujući zabranu rada organizacijama koje se bave političkim aktivnostima, koje su vrlo široko postavljene i mogu biti proizvoljno tumačene.

Potom je nekoliko mjeseci kasnije (u martu 2024) Vlada RS-a u potpunoj tajnosti utvrdila **Prijedlog zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija** i uputila ga na dalje usvajanje u Narodnu skupštinu RS-a, kršeći ponovo pravila i procedure za donošenje zakona, na šta su reagovala OCD.

Uoči skupštinske rasprave o Prijedlogu zakona, 46 nevladinih organizacija iz BiH se obratilo poslanicima otvorenim pismom, tražeći da ne glasaju za sporni zakon.¹⁶⁸ Prijedlog zakona je 28. maja 2024. pod pritiskom međunarodnih zvaničnika i bez objašnjenja povučen iz procedure „na doradu“,¹⁶⁹ a predsjednik Republike Srpske je tom prilikom najavio da će „u dogledno vrijeme“ zakon biti ponovo vraćen u proceduru.¹⁷⁰

Važno je navesti i **Zakon o imunitetu Republike Srpske**, koji je uprkos brojnim kritikama usvojen, a stupio je na snagu 8. maja 2024. godine.¹⁷¹ Zakon proširuje imunitet na visoke dužnosnike, što omogućava nekažnjivost za korupciju.

164 Popović V. (2024). Za godinu dana 122 krivične prijave za klevetu. Objavljeno na: <https://www.slobodno.org/za-godinu-dana-122-krivicne-prijave-za-klevetu/>. **165** Radio Slobodna Evropa (2023). „U Banjaluci održan protest protiv zakona o stranim agentima“. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/bosna-hercegovina-banja-luka-strani-agenti-zakon/32650344.html>. TI BiH, Vidjeti: <https://ti-bih.org/ti-bih-na-protestu-protiv-zakona-o-stranim-agentima/>. **166** <https://faktor.ba/bosna-i-hercegovina/aktuelno/nsrs-usvojen-nacrt-zakona-o-posebnom-registru-i-javnosti-rada-neprofitnih-organizacija/167937>. **167** Prijedlog zakona predviđao je pretjerano izvještavanje, označavanje materijala finansiranih iz inostranstva, stvarajući mogućnost birokratskog maltretiranja i uvođenje nerazmjerno stroge sankcije za nepoštivanje. Vidjeti više u tekstu na: <https://www.capital.ba/prijedlog-zakona-o-stranim-agentima-rigidniji-od-nacrta/>. **168** Udruženja protiv „zakona o neprofitnim organizacijama u RS“: Na udaru su svi od sportskih i sindikalnih do humanitarnih organizacija. Saopštenje dostupno na: <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2024/05/Saopstenje-NVO-20.05.2024.-sa-potpisima.pdf>. **169** Mediaba (2024). Bez objašnjenja povučen Prijedlog zakona o „stranim agentima“ u RS-u. Objavljeno na: <https://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/bez-objasnjenja-povucen-prijedlog-zakona-o-stranim-agentima-u-rs-u>. **170** Više u novinarskom izvještaju na: <https://ninfo.ba/vijesti/dodik-najavio-vracanje-zakona-o-nvo-i-stranim-agentima-u-proceduru/>. **171** Zakon o imunitetu RS-a. Dostupan na: Zakon o imunitetu Republike Srpske: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-imunitetu-republike-srpske>.

Sloboda udruživanja

Slobodu okupljanja u BiH regulira 12 zakona. Prekomjerna birokratija, preširoke ovlasti institucija i prekomjerni tereti za organizatore bitno otežavaju ostvarivanje prava na mirno okupljanje. Budući da zakonske odredbe variraju, ovo pravo nije jednako dostupno svim braniteljima ljudskih prava u BiH.

U prilog tome će biti navedeno nekoliko primjera gdje je bila zabranjivana ili otežavana sloboda okupljanja. Tako su u aprilu 2023. godine općinske vlasti Vlasenice odbile odobriti javno okupljanje grupe „Eko aktivisti Vlasenice“, koja se protivi izgradnji spalionice plastičnog otpada zbog zabrinutosti za zdravlje građana. Iako su podnijeli prijavu za mirno okupljanje, usmeno im je javljeno da nije dopušteno, a peticija protiv izgradnje također je odbijena.¹⁷² Ipak, okupljanje aktivista i građana je na kraju održano.¹⁷³

U oktobru iste godine **MUP RS-a zabranio je najavljenju protestnu šetnju** u Banjoj Luci povodom Nacrta zakona o posebnom registru i javnosti rada neprofitnih organizacija.¹⁷⁴ Umjesto protestne šetnje, 24. oktobra 2023. održano je okupljanje na Trgu Krajine. U maju 2024. povodom prijedloga tzv. zakona o stranim agentima, a u znak protivljenja i ukazivanja na njegove nedemokratske i represivne mjere, aktivisti su izveli umjetnički performans „Sahrana demokratije“ ispred Narodne skupštine RS-a, što je rezultiralo prekršajnim prijavama zbog neprijavlivanja skupa, odnosno u ovom slučaju performansa i navodnog vrijeđanja.¹⁷⁵ U junu 2024. aktivisti „Karton revolucije“ protestovali su protiv nelegalnih aktivnosti na Prokoškom jezeru, nakon čega su verbalno napadnuti, bili su „okupirani“ na nekoliko sati i suočeni sa krivičnim prijavama, što je ukazalo na izazove s kojima se suočavaju i ekološki aktivisti u BiH.¹⁷⁶

172 Direkt (2024). Uprkos političkim pritiscima „Eko aktivisti Vlasenica“ nastavljaju borbu protiv otvaranja objekta za hemijsko-termičku preradu plastike. Objavljeno na: <https://direkt-portal.com/uprkos-politickim-pritiscima-eko-aktivisti-vlasenica-nastavljaju-borbu-protiv-otvaranja-objekta-za-hemijsko-termicku-preradu-plastike/>.

173 Objavljeno na: <https://antikorupcija.info/eko-aktivisti-nakon-subotnjih-protesta-porucili-gradjani-vlasenice-kao-i-okolnih-opstina-su-pokazali-da-ne-zele-da-postanu-evropska-deponija-smeca/>. **174** Vukojević N. (2023). Policija zabranila protestnu šetnju povodom „zakona o stranim agentima“. Objavljeno na: <https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Policija-zabranila-protestnu-setnju-zbog-zakona-o-stranim-agentima/795971>. **175** Jokić A. (2024). Osvrt na karakter i osnovanost kažnjavanja učesnika performansa „Sahrana demokratije“. Dostupno na: <https://kucaljudskihprava.org/osvrt-na-karakter-i-osnovanost-kaznjavanja-ucesnika-performansa-sahrana-demokratije/>. **176** Face TV (2024). „Karton revolucija“. „Gdje je Ramo Isak na Prokoškom jezeru?“. Objavljeno na: <https://face.ba/vijesti/bih/karton-revolucija-gdje-je-ramo-isak-na-prokoskom-jezeru/413678/>.

PRIORITET 12:

Garantovati slobodu izražavanja medija i zaštitu novinara, posebno putem (a) osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i upotrebe nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, i (b) osiguranja finansijske održivosti javnih RTV servisa.

Medijske slobode

Novinari i novinarka u BiH na svojim zadacima nerijetko su meta verbalnih prijetnji i napada, ponekad i fizičkih, kao i na udaru različitih vrsta pritisaka, a u isto vrijeme vlasti i određeni političari rade na dodatnom gušenju medijskih sloboda. U prilog toj negativnoj pojavi svjedoči **rekriminalizacija klevete** u RS-u, koja predstavlja ozbiljnu prijetnju slobodnom novinarstvu, slobodi izražavanja i informisanja građana. Tu su i **SLAPP tužbe** (*strateške sudske tužbe protiv učešća javnosti*)¹⁷⁷ u oba entiteta, koje su učestale, a posebno protiv novinara koji se bave istraživačkim novinarstvom i otkrivaju afere vezane za korupciju i kriminal.

U 2023. godini registrovano je u bazi podataka FMHL-a (Linije za pomoć novinarima) ukupno 87 slučajeva ugrožavanja sigurnosti i prijetnji novinarima, što ukazuje na rast nasilja nad novinarima i medijima od 10,12% u poređenju sa 2022. godinom.¹⁷⁸ Te prijetnje su se kretale od prijetnji smrću do političkih pritisaka. Od navedenog broja, samo 25,4% prijavljenih slučajeva nadležnim institucijama riješeno je u korist novinara i medija.¹⁷⁹ U periodu od oktobra 2023. do jula 2024. godine zabilježeno je 50 novih slučajeva kršenja medijskih sloboda, kao i prijetnje novinarima u vezi s njihovim profesionalnim pravima i sigurnošću.¹⁸⁰

BiH je u 2024. godine pala za 17 mjesta na Svjetskom indeksu medijskih sloboda Reportera bez granica (RSF). Nalazi se na 81. poziciji, u odnosu na godinu ranije, kada je bila na 64. mjestu, i najviše je nazadovala od svih zemalja Zapadnog Balkana.¹⁸¹

¹⁷⁷ Iliktarević V. (2023). Borka Rudić: Fond za odbranu novinara biće zatrpan slučajevima SLAPP tužbi, ali pravni tim je spreman. Objavljeno na: <https://autonomija.info/borka-rudic-fond-za-odbranu-novinarara-bice-zatrpan-slucajevima-slapp-tuzbi-ali-pravni-tim-je-spreman/>. ¹⁷⁸ Podaci Udruženja BH novinari i Linije za pomoć novinarima (FMHL). ¹⁷⁹ Ibid. ¹⁸⁰ Ibid. ¹⁸¹ NI (2024). „Indeks medijskih sloboda 2024: BiH nazadovala za sedamnaest mjesta“, objavljeno na: <https://n1info.ba/vijesti/indeks-medijskih-sloboda-2024-bih-nazadovala-za-sedamnaest-mjesta/>.

Bilježi se i rastući trend političkog pritiska i verbalnih uvreda prema novinarima i medijima od strane političara i javnih funkcionera, od ministara¹⁸² do predsjednika.¹⁸³ Prijetnje novinarkama i slučajevi rodno zasnovanog nasilja također ne jenjavaju, pa je bilo više napada na novinarke.¹⁸⁴

Pravosuđe i mediji

Efikasnost pravosuđa i policije u zaštiti slobode medija i sigurnosti novinara nije se drastično povećala, ali ipak ima pomaka. U proteklom periodu bilo je nekoliko pozitivnih primjera iz pravosudnih institucija,¹⁸⁵ ali i pomaka u efikasnosti poteza za sigurnost novinara. Pozitivan razvoj u efikasnijoj zaštiti sigurnosti novinara i medijskih radnika predstavlja **imenovanje „kontaktnih tačaka“** za sigurnost – osoba u tužilaštvima i policijskim strukturama koje će biti odgovorne za bilježenje slučajeva prijetnji novinarima, pokretanje hitnih istraga i vođenje evidencije o broju napada. Tužilaštvo Kantona Sarajevo prvo je imenovalo kontaktnu osobu za sigurnost novinara. Ukupno su 32 „kontaktna tačka“ za sigurnost novinara imenovane u tužilaštvima i policiji od novembra 2023. do kraja maja 2024. godine.¹⁸⁶ Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTS) BiH usvojilo je preporuku o njihovom imenovanju, a glavni tužioci su donijeli pojedinačne odluke o „kontaktnim tačkama“, u okviru kojih su imenovani tužioci te naloženo vođenje evidencije o napadima i hitne istrage u ovim slučajevima. Također, **VSTS je otvorio poseban link** na svom sajtu sa kontaktima.¹⁸⁷

Novi zakoni u vezi s medijima

Parlamentarna skupština BiH usvojila je krajem augusta 2023. novi **Zakon o slobodi pristupa informacijama**, uprkos velikom protivljenju civilnog društva i dijela medija. Razlog tome su najviše bili dijelovi Zakona koji utvrđuju izuzetke od davanja informacija i određuju da će o žalbama na rješenja institucija odlučivati Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara, koje je i predlagatelj Zakona.¹⁸⁸

Zabrinutost medijske zajednice izazvala su i dešavanja u RS-u, gdje se dešavaju izmjene zakonske regulative u vezi s novinarima i medijima, a koje su u suprotnosti sa

182 Upravni odbor Udruženja BH novinari uputio je u maju 2024. javni protest Elmedinu Konakoviću, ministru vanjskih poslova BiH, zbog ponovnog, sigurnosno opasnog napada na Avdu Avdića, novinara i urednika portala Istraga.ba. Vidjeti na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/bh-novinari-napad-konakovica-na-avdu-avdica-je-van-svakog-razuma-i-u-maniru-gebelsovske-masinerije/240509116>. **183** Milorad Dodik, predsjednik Republike Srpske, pozvao je u novembru 2023. godine novinarku NI Snežanu Mitrović na telefon, galamio, vrijeđao je i psovao. Vidjeti na: <https://n1info.ba/vijesti/nakon-prijetnji-novinarke-n1-dobila-i-poziv-od-dodika-psovao-je-galamio-i-vrijeđao/>. **184** Tako su BH novinari i Međunarodna federacija novinara (IFJ) uputili pismo ministru unutrašnjih poslova Republike Srpske Siniši Karanu i ministru pravde Republike Srpske Milošu Bukejloviću tražeći njihovo uključivanje u istragu prijetnji novinarki Nataši Miljanović Zubac iz Trebinja. Saopštenja dostupna na: <https://bhnovinari.ba/bs/2022/06/15/bh-novinari-hitno-istraziti-slucaj-paljevine-automobila-novinarke-rtrs-a-iz-trebinja/>, <https://bhnovinari.ba/bs/2024/06/13/medjunarodna-federacija-novinar-a-pismo-podrske-za-natasu-mijanovic-zubac-novinku-iz-trebinja/>. Na osnovu izvještaja BH novinara o uznemiravanju novinarke Al Jazeere Zane Kovačević, Tužilaštvo Kantona Sarajevo otvorilo je istragu. Zbog učestalosti rodno zasnovanog nasilja nad novinarkama BHN je podnio pritužbe i Instituciji ombudsmana BiH za ljudska prava i Gender centru Vlade Republike Srpske protiv načelnika Opštine Šipovo jer je verbalno napao novinarku i glavnog urednika portala Capital. Slično je reagovano i u drugim slučajevima napada na novinare i novinarke. **185** Prema evidenciji BH novinara, to su: Presuda u korist novinara BIRN-a, podizanje i potvrđivanje optužnice protiv Jasmina Mulahusića, koji je godinama (2019–2023) prijetio novinarima putem svog Facebook profila; slučaj novinara Reprezenta iz Velike Kladaše, podizanje optužnice protiv osobe koja je mjesecima prijetila redakciji portala eTrafika iz Banje Luke... **186** Podaci Udruženja BH novinari. **187** Portal Pravosuđe BiH. Dostupno na: <https://pravosuđe.ba/vstvfo/B/10001/kategorije-vijesti/122916>. **188** CIN (2023). Usvojen novi državni zakon o slobodi pristupa informacijama. Objavljeno na: <https://cin.ba/usvojen-novi-drzavni-zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama/>.

standardima Evropske unije. Poslije rekriminalizacije klevete, nacrtu zakona o tzv. „stranim agentima“, ona je podstaknuta i osnivanjem radne grupe za izradu **zakona o medijima u RS-u**.¹⁸⁹ Ovo neformalno tijelo čini 18 članova, uključujući predstavnike javnih i privatnih medija, advokate i članove Udruženja novinara RS-a. U novinarskim krugovima se postavlja pitanje da li će to biti novi udar na medije.¹⁹⁰ Mnogi mediji, posebno oni registrovani kao nevladine organizacije, strahuju da bi najavljeni zakon, oko kojeg se sve radi tajnovito, mogao ugroziti njihov status i djelovanje na teritoriji RS-a i da će njime biti nastavljen pritisak na medijske slobode.¹⁹¹

I javne vlasti u drugim dijelovima BiH ne miruju kada su u pitanju izmjene medijskog zakonodavstva, koje mogu imati veliki uticaj na budućnost slobode izražavanja i slobode medija.

Tokom čitave 2023. godine vodila se „bitka“ za neusvajanje zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira u Kantonu, zakona kojim se internet tretira kao javni prostor, kao što je to javni prostor u offline sferi. Radna grupa za pripremu **nacrta zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira u Kantonu Sarajevo**¹⁹² završila je svoj rad i dostavila dokument Ministarstvu unutrašnjih poslova KS-a, bez postizanja dogovora o određivanju interneta i društvenih mreža kao „javnog prostora“, kao i o kažnjavanju osoba koje šire govor mržnje, lažne vijesti i počine druge radnje protiv sigurnosti građana putem interneta. BHN i Vijeće za štampu nisu prihvatili odredbe koje se odnose na internet kao javni prostor, niti su podržali bilo kakve ovlasti policije u vezi sa širenjem lažnih vijesti i drugog medijskog sadržaja koji može imati negativne posljedice po građane i sigurnost.¹⁹³ I u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (HNK) nadležni su najavili da u narednom periodu planiraju izvršiti slične izmjene i dopune Zakona o javnom redu i miru HNK.¹⁹⁴

Javni servisi

Dešavanja oko javnih servisa u BiH bila su vrlo dramatična kako u 2023. godini tako i u tekućoj 2024. godini, pa je morao i sud da reaguje, a kako se čini, morat će i dalje reagovati pravosudni organi, jer su podnesene i krivične prijave.¹⁹⁵ A najviše trpe gledaoci i uposlenici. BHRT je 8. maja 2024. zatamnio ekran i utišao radijski program RTV FBiH zbog, kako su naveli, nezakonitog zadržavanja novca prikupljenog na ime RTV takse na računu federalnog javnog emitera, a koji je trebao biti transferiran BHRT-u. Javni servis BHRT također zamjera RTV FBiH neplaćanje računa za prethodne usluge i servise, što je

¹⁸⁹ Premijer RS-a je branio potrebu za donošenjem novog zakona, navodeći zabrinutost zbog dezinformacija.

¹⁹⁰ Vidjeti na: <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/novi-zakon-o-medijima-u-rs-u-jos-jedan-udar-na-medijske-slobode>. ¹⁹¹ Katić G. (2023). Nepoznanice i selektivna dostupnost najavljenog zakona o medijima u Republici Srpskoj. Objavljeno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/zakon-o-medijima-rs-radna-grupa/32642964.html>. ¹⁹² Gačanica L. (2023). Tendenciozni zakonski zaloga u Kantonu Sarajevo. Objavljeno na: <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/tendenciozni-zakonski-zalogaj-u-kantonu-sarajevo>. ¹⁹³ BH novinari: Nacrt zakona o javnom redu i miru u KS krši slobodu izražavanja. Više pročitati na:

<https://avaz.ba/vijesti/bih/835477/bh-novinari-nacrt-zakona-o-javnom-redu-i-miru-u-ks-krsi-slobodu-izrazavanja>. Predstavnici BH novinara i Vijeća za štampu bili su članovi radne grupe zajedno sa predstavnicima MUP-a KS, Delegacije EU (kao posmatrači), OSCE-a i stručnjaka iz oblasti sigurnosti građana. ¹⁹⁴ BHN je pokrenula postojeći Sistem ranog upozoravanja i prevencije (EWPS) kako bi pravno spriječila izmjene Zakona o javnom redu i miru u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, koje je najavio ministar unutrašnjih poslova Mario Marić na konferenciji za novinare u Mostaru. Vijest na: <https://abrasradio.info/mup-hnk-nedostaje-i-ljudi-i-uniformi/>. ¹⁹⁵ Prilog na FTV (2024). Ko će iz Uprave BHRT-a odgovarati: Krivične prijave podnesene SIPA-i i Tužilaštvu BiH. Objavljeno na: <https://www.federalnaba.com/bih/podnijela-kivcnu-prijavu-protiv-uprave-bhrt-a-zbog-gasjenja-signal-a-qnhyu>.

negativno uticalo, kako tvrde, na kašnjenje plaća uposlenicima državnog emitera i njegov rad općenito. Zbog prekida programa, odnosno zatamnjenja ekrana, reagovala su udruženja novinara,¹⁹⁶ ali i Općinski sud u Sarajevu, koji je u maju donio privremenu mjeru u kojoj nalaže da Radiotelevizija Bosne i Hercegovine (BHRT) pusti signal Radio-televiziji Federacije Bosne i Hercegovine (FTV). U suprotnom, BHRT-u prijete novčano kažnjavanje. U rješenju Općinskog suda u Sarajevu navodi se kako ova privremena mjera ostaje na snazi do naredne odluke Općinskog suda.¹⁹⁷ BHRT i FTV su krajem maja 2024. godine potpisali sporazum o saradnji,¹⁹⁸ čime je okončana, barem privremeno, agonija uposlenika, ali i gledalaca. Međutim, i dalje ostaju otvoreni izazovi u osiguravanju finansijske održivosti sistema javnog emitiranja. Podsjećamo da nije ni formirana korporacija koja je trebala vršiti naplatu RTV takse, odnosno četvrto pravno lice – korporacija koja je trebala obavljati funkcije za sva tri javna emitera.¹⁹⁹

196 Saopštenje BHN dostupno na: <https://bhnovinari.ba/bs/2024/05/08/bh-novinari-odluka-o-zatamnjenju-ekrana-ftv-je-neprofesionalna-i-drustveno-stetna/>. **197** Više na: <https://www.media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/opcinski-sud-u-sarajevu-naredio-bhrt-u-da-pusti-signal-ftv-u-prethodno>. **198** Više na: <https://federalna.ba/bhrt-i-ftv-potpisali-sporazum-o-suradnji-okoncana-petomjesecna-agonija-djelatnika-c3m6i>. **199** Klix (2023). BHRT: Za šest godina RTRS i FTV su nas oštetili za 72 miliona KM, u ovim uslovima ne nastavljamo rad. Objavljeno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/bhrt-za-sest-godina-rtrs-i-ftv-su-nas-ostetili-za-72-miliona-km-u-ovim-uslovima-ne-nastavljamo-rad/231228125>.

PRIORITET 13:

Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa, posebno osoba sa invaliditetom, djece LGBTI osoba, pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražitelja azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Osobe sa invaliditetom

U BiH još uvijek nije data jedinstvena definicija „invaliditeta“,²⁰⁰ a time ni osobe sa invaliditetom, već se i dalje pojam definiše kroz entitetske i kantonalne zakone, a u zavisnosti od oblasti koja se uređuje (zdravstvena i socijalna zaštita), pa je stoga potrebno stalno ukazivati na razne probleme sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju kao i na adekvatniju komunikaciju i otklanjanje barijera.²⁰¹ Konstituirajuća sjednica Vijeća za osobe s invaliditetom BiH,²⁰² koja je održana 19. februara 2024. godine, u novom sazivu ima 30 članova, 15 iz pokreta osoba s invaliditetom i 15 iz državnih institucija.

Kada je u pitanju entitetski nivo, u FBiH trenutno se radi na izradi nove strategije za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom, koja bi zamijenila prethodnu strategiju, a koja je istekla još 2021. godine.²⁰³ U RS-u se provodi **Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017–2026**,²⁰⁴ a izvještaji o njenom provođenju, koje izrađuje Interresorno tijelo Vlade RS-a, nisu dostupni široj javnosti. U BD BiH još uvijek se radi na izradi zakona o zapošljavanju osoba s invaliditetom, koji bi trebao biti usklađen s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i omogućiti veće mogućnosti zapošljavanja na otvorenom tržištu rada, ali kakav će on u konačnici biti tek treba da se vidi, posebno primjena zakona u praksi.

200 Vidjeti na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2024040314070521bos.pdf, dio Prava osoba sa invaliditetom. **201** „Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom“ naziv je priručnika koji su radili u Instituciji ombudsmana za ljudska prava u BiH. Vidjeti prilog: <https://federalna.ba/predstavljene-smjernice-za-unapredjenje-svakodnevnne-komunikacije-s-osobama-s-invaliditetom-ecqrj>. **202** <https://multiplaskleroza.ba/2024/03/02/konstituisano-vijece-za-osobe-s-invaliditetom-bosne-i-hercegovine/>. **203** Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, koja je istekla 2021. Dostupno na: https://fbihvlada.gov.ba/uploads/documents/strategija-za-unapredjenje-prava-i-polozaja-osoba-sa-invalidite-compressed_1640955588.pdf. **204** Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom 2017–2026, Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a, Dostupno na: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/dokumenti/Documents/Strategija%20unapredjenja%20društvenog%20položaja%20lica%20sa%20invaliditetom.pdf>.

U FBiH je na snazi **Zakon o roditeljima njegovateljima**, usvojen 2021. godine, ali bi se zbog uočenih određenih problema na izmjeni zakona trebalo raditi tokom 2024, a u nevladinom sektoru naglašavaju da je najvažnije zakon unaprijediti i dopunjavati pravima djece.²⁰⁵

Novi zakoni

U FBiH je nekoliko zakona u procesu izrade, a koji se tiču prava ranjivih grupa. **Zakon o zaštiti civilnih žrtava**²⁰⁶ rata je usvojen. **Prijedlog zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osobama sa invaliditetom u FBiH**²⁰⁷ čeka na usvajanje u Domu naroda, a utvrđeni **Nacrt zakona o socijalnim uslugama**,²⁰⁸ koji bi prvi put definisao šta se smatra socijalnim uslugama i ko ih pruža, u parlamentarnoj je proceduri. Ovi zakoni imaju za cilj zaštitu i unapređenje prava osoba s invaliditetom, ali nisu u potpunosti usklađeni s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, koju je BiH ratificirala 2010. godine.

Zakon o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osobama sa invaliditetom propisuje da se invaliditet ocjenjuje prema jedinstvenim pravilima za sve osobe, bez obzira na uzrok nastanka invaliditeta, što je jedna pozitivna promjena. Ipak, spomenuti zakon se fokusira samo na osobe čiji je invaliditet nevezan za rat, procijenjen na 90 do 100%, dok bi osobe s manjim procentom invaliditeta svoja prava trebale ostvarivati na kantonalnom nivou.

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u FBiH izdvaja grupu osoba koje su stekle invaliditet kao civili tokom rata i, kao i prethodni zakon, kategorizira ih prema procentu oštećenja organizma. Važno je istaći da ovaj zakon prvi put uključuje posebnu kategoriju civilnih žrtava rata, **uključujući žrtve seksualnog zlostavljanja i djecu rođenu iz slučajeva ratnog silovanja**. Oba zakona dodjeljuju prava po osnovu procenta oštećenja organizma, odnosno primjenjuju medicinski model pristupa invaliditetu, što je u suprotnosti sa socijalnim modelom invaliditeta koji promovise Konvencija. Jedan od glavnih problema u izradi ovih zakona jeste neuključivanje osoba s invaliditetom u ranoj fazi zakonodavnog procesa.

Prava LGBTI osoba

LGBTI osobe u BiH suočavaju se sa različitim izazovima i preprekama na putu prema ostvarivanju svojih prava i sloboda.

Produženjem perioda implementacije²⁰⁹ **Akcionog plana za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI osoba u BiH do kraja 2025. godine** djelimično je

205 Prilog BHRT: „Zakon o roditeljima njegovateljima trebao bi doživjeti promjene nabolje“. Objavljen na: <https://www.bhrt.ba/zakon-o-roditeljima-njegovateljima-trebao-bi-do%C5%BEivjeti-promjene-nabolje>.

206 Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u FBiH, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, dostupno na: <https://fbihvlada.gov.ba/bs/9-zakon-o-zastiti-civilnih-zrtava-rata-u-federaciji-bosne-i-hercegovine>.

207 Prijedlog Zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osobama sa invaliditetom u FBiH, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, https://fbihvlada.gov.ba/uploads/documents/prijedlog-zakona-o-jednacelima-b-compressed_1710409739.pdf. **208** Nacrt zakona o socijalnim uslugama u FBiH, Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH, dostupno na: https://parlamentfbih.gov.ba/v2/userfiles/file/Materijali%20u%20proceduri_2024/Nacrt_zakona_soc_usluge_b.p df. **209** „Održana 37. sjednica Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.“ 2024. Vijećeministara.gov.ba. 2024. https://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=42400&lang Tag=hr-HR.

nadomješten skraćeni period implementacije Akcionog plana, do kojeg je inicijalno došlo usljed kasnijeg usvajanja.²¹⁰

Još uvijek nije usvojen zakon o istospolnim zajednicama FBiH, niti su izrađeni propisi o pravnom priznavanju roda. U oba slučaja radi se o dugim procesima koje koči Federalno ministarstvo zdravstva (FMZ) odbijajući da imenuje osobu za radnu grupu.²¹¹ U junu 2023. godine Vlada FBiH zadužila je resorna ministarstva da imenuju svoje eksperte koji bi bili angažovani na izradi zakona o životnim zajednicama lica istog spola FBiH. Resorna ministarstva, osim FMZ-a, dostavila su imena eksperata.

U RS-u su prisutne tendencije da se derogira Istanbulska konvencija kroz izmjenu zakona koji štite i osobe drugačije seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta zbog tzv. uvođenja rodne ideologije. Kao što je već navedeno u prioritetu 9 osnovnih prava, konzervativne organizacije koje se zalažu za tradicionalnu porodicu, iz ugla kako je oni vide, reagovala su²¹² i tražile od vlasti povlačenje Nacrta zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama šireći dezinformacije o tome da se ovim zakonom uvodi rodna ideologija i šire LGBTI prava u društvo, čime se navodno narušava tradicionalna porodica, što je dovelo do povlačenja Nacrta zakona. Djelovanje ovih antirodnih i konzervativnih organizacija i slaganje vlasti u RS-u s njihovim stavovima predstavlja rizik za prava žena, direktno se krše ustavi, zakoni i međunarodni standardi te usporava proces pristupanja EU s obzirom na to da su unapređenje položaja LGBTI osoba i ravnopravnost spolova prioritet kojim se BiH mora ozbiljnije pozabaviti.

Kada je u pitanju pravosuđe, u odnosu na prethodni Alternativni izvještaj, napravljen je pomak u imenovanju „kontaktnih osoba“ u još više tužilaštava, kojima se građani i građanke mogu direktno obratiti u slučajevima prijavljivanja nasilja koje trpe zbog svoje seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, odnosno imenovanja na nivou Tužilaštva Brčko distrikta te tužilaštava u RS-u, uz izuzeće Okružnog javnog tužilaštva Prijedor. Koliko je važno imenovanje „kontaktnih osoba“ pokazuje i podatak da je uz podršku imenovane „kontaktne osobe“ Kantonalnog tužilaštva Sarajevo donesena u junu 2024. godine presuda za krivično djelo razbojništva i ucjene nad pripadnicima LGBTI zajednice, te su optuženi dobili ukupno 5 godina zatvora.²¹³

Kada je u pitanju aktivizam u vezi s pravima LGBTI osoba, krajem jula 2024. godine održana je Peta bh. povorka ponosa, a Organizacioni odbor Bh. povorke imao je iste izazove tokom organizacije kao i prošle godine. Također, napad na aktiviste Povorke ponosa koji se desio u martu 2023. i dalje je bez sudskog epiloga.

210 Akcioni plan se primjenjuje, podsjećamo, od 2021. godine, a usvojen je sredinom 2022. godine, te je period implementacije od dana usvajanja bio kraći za više od godinu dana. **211** Rozi izvještaj 2024, Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, Sarajevski otvoreni centar. Dostupno na: <https://soc.ba/rozi-izvjestaj-2024-godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-lgbti-osoba-u-bosni-i-hercegovini/>. **212** Bajić D. (2024). Zakon samo u nazivu štiti žene. Objavljeno na: <https://www.glassrpske.com/lat/drustvo/vijesti/zakon-samo-u-nazivu-stiti-zene/503755>. **213** Federalna (2024). Ukupno pet godina zatvora za razbojništvo nad pripadnicima LGBTIQ zajednice. Objavljeno na: <https://federalna.ba/ukupno-pet-godina-zatvora-za-razbojništvo-nad-pripadnicima-lgbtiq-zajednice-h7klh>.

PRIORITET 14:

Završiti neophodne korake u reformi javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizirane državne službe i koordiniranim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi.

Novi **Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija Bosne i Hercegovine** na snazi je od **septembra 2023. godine**.²¹⁴ Iz samog naziva zakona vidljivo je da je njegova primjena određena samo u odnosu na institucije Bosne i Hercegovine. Takvim propisivanjem, **Brčko distrikt BiH izgubio je zakonski osnov za osiguranje primjene slobode pristupa informacijama. Zakon sadrži dugu listu izuzetaka ili mogućih ograničenja kod pristupa informacija u posjedu javnih vlasti, čime se ograničava pristup podacima od javnog interesa, čak i u odnosu na ranije važeći zakon.** Predlagač je pokušao replicirati model iz Republike Hrvatske, u kojoj je, za razliku od BiH, ustanovljena nezavisna institucija povjerenika. **Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara BiH preuzelo je ulogu drugostepenog organa za sve posebne upravne postupke pristupa informacijama na nivou države, čime nisu prihvaćene sugestije i mišljenja nadležnih institucija Evropske komisije i SIGMA-e** u vezi s uspostavljanjem novog nezavisnog organa koji bi vršio inspekcijski nadzor nad provođenjem zakona i bio drugostepeni organ po žalbama na rješenja o pristupu informacijama. Vijeće ministara je u prošlosti imalo zastoje u radu i funkcionisanju, što se direktno odražavalo i na tijela koja funkcionišu pri Vijeću ministara. Kritike su upućene i na produženje rokova za donošenje drugostepenog rješenja u slučajevima kada je potrebno razmotriti test javnog interesa. U prvoj godini primjene Zakona pokazalo se da se podnosiocima zahtjeva kojima je odbijen pristup informacijama odluke drugostepenog organa po izjavljenoj žalbi ne dostavljaju u zakonom propisanim rokovima.

Zakonom o upravnom postupku ustanovljena je obaveza da prvostepeni organ strankama dostavlja odluke drugostepenog organa u roku od 5 dana od dana njihovog prijema od drugostepenog organa. Međutim, **prvostepeni organi nerijetko krše zakonom propisani rok, a zakonodavac za takvo postupanje nije propisao prekršajne odredbe.** Odredbe o proaktivnom objavljivanju informacija pojedini organi tumače diskreciono, što je naročito vidljivo u praksi **Vijeća ministara BiH, koje odbija objaviti materijale razmatrane na sjednicama, uključujući i nacрте zakona od**

²¹⁴ Na tekstu ovog zakona radilo se od 2019. godine uz podršku međunarodnih ekspertskih tijela, a Ministarstvo pravde BiH ignorisalo je preko 200 komentara i prijedloga koje su organizacije civilnog društva dostavile u toku javnih konsultacija održanih 2021. godine. Zakon je nakon dvije godine izvučen iz ladice i usvojen bez amandmana opozicije, koji su adresirali glavne primjedbe civilnog društva i EU.

najvećeg javnog interesa. Na ovaj način se omogućavaju temeljne izmjene opsega i sadržaja predloženih propisa na samoj sjednici. Javnost dobija uvid u te zakone tek kada budu upućeni u parlamentarnu proceduru, što ne samo da narušava transparentnost već i utiče na kvalitet usvojenih rješenja te smanjuje povjerenje javnosti u rad institucija. TI u BiH je u septembru 2023. godine objavio istraživanje²¹⁵ o primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama. Na uzorku od 428 javnih preduzeća, blizu 50% njih je postupilo u zakonskom roku na zahtjeve za pristup informacijama o sastavu upravljačkih organa, iznosima plata i naknada, podacima o broju zaposlenih te finansijskim izvještajima za 2022. godinu. U nastavku postupaka upućen je značajan broj urgencija i žalbi. Iste informacije su tražene od 792 javne ustanove, a 79,5% njih je postupilo u zakonskom roku. **Analizirajući odredbe novog zakona, primjetno je da je mandat Institucije ombudsmana BiH²¹⁶ u većoj mjeri promijenjen,** što se odražava nemogućnošću sveobuhvatnog praćenja stanja u ovoj oblasti i pripreme informacije za javnost.

Zakon o državnoj službi

Izmjene i dopune Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine²¹⁷ su uprkos kritikama civilnog društva **usvojene u martu 2024. godine.** Iako je cilj ovih izmjena trebala biti depolitizacija i reorganizacija državne službe u skladu sa Mišljenjem Evropske komisije, **usvojeni tekst sadrži brojne manjkavosti.** Prema usvojenim izmjenama, savjetnici članova Predsjedništva BiH, predsjedavajućeg i ministara u Vijeću ministara, te guvernera i viceguvernera Centralne banke BiH moći će biti lica bez univerzitetske diplome i državljanstva BiH, a te poslove će moći raditi i lica koja su stekla zakonske uslove za penziju. Istovremeno, Zakon uvodi poziciju novog radnog mjesta – inspektora, čime se jača njegova pozicija službenika s posebnim ovlaštenjima. Probni rad neće biti obaveza za državne službenike koji već rade u institucijama, tj. u slučaju promjene radnog mjesta. U odnosu na raniju verziju zakona, po kojoj se rad državnih službenika ocjenjivao svakih šest mjeseci, izmjenama zakona se ocjenjivanje predviđa jednom godišnje. Ovim izmjenama **nije adekvatno tretirano pitanje zapošljavanja i selekcije državnih službenika, čime je propuštena prilika da se unaprijedi meritornost u zapošljavanju,** odnosno da se vrati povjerenje građana u institut javne konkurencije. **Uspostava Registra zaposlenih u institucijama Bosne i Hercegovine,** kao jednog od ključnih uslova za početak systemske reforme javne uprave na državnom nivou, predstavlja jedan od pozitivnih pomaka, međutim **odredba Zakona koja reguliše ovo pitanje nije uskladen sa preporukom Agencije za zaštitu ličnih podataka,** odnosno sa Opštom uredbom o zaštiti ličnih podataka. **Entitetski zakoni o državnoj službi ostavljaju preširok diskrecioni prostor²¹⁸ i ne zahtijevaju imenovanje najboljeg kandidata,** što

²¹⁵ <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2023/10/Primjena-zakona-o-sobodi-pristupa-informacijama-u-BIH.pdf>. ²¹⁶ „Zakonodavstvo o pravu na pristup informacijama je fragmentirano. Usvajanjem novog zakona na državnom nivou nezavisnost žalbenog postupka tek treba uskladiti s međunarodnim i evropskim standardima. Pravila o zaštiti podataka i pristupu informacijama i dalje se tumače na način koji štiti privatne, a ne javne interese i takva su prava nedosljedno osigurana na svim nivoima vlasti. Analizirajući odredbe novog zakona, primjetno je da je mandat Ombudsmana BiH u većoj mjeri promijenjen, što se odražava nemogućnošću sveobuhvatnog praćenja stanja u ovoj oblasti i pripreme informacije za javnost.” – Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2023. godinu, dostupno na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2024040915403579bos.pdf. ²¹⁷ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, broj 18/24, od 15. 3. 2024. godine. ²¹⁸ Evropska komisija, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2023. g., 8. 11. 2023. g., strana 21, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/Izvj%C5%Altaj%20o%20Bosni%20i%20Hercegovini%20za%202023.%20-%20BHS%20prijevod%2028002%29.pdf>.

dozvoljava politički imenovanim licima da utiču na proces zapošljavanja, posebno na višim pozicijama. Ovaj problem je prepoznat i od strane Institucije ombudsmana za BiH, koja je u svom godišnjem izvještaju istakla problematiku postavljanja najboljeg kandidata nakon provedene konkursne procedure, kao i preporuke za izmjenu i dopunu relevantnih propisa.²¹⁹

Zakoni o upravnom postupku i njihova implementacija

Još uvijek **postoje problemi u primjeni odredaba relevantnih zakona o upravnom postupku, zavisno od nivoa vlasti**. Postupajući organi uprave vrlo često ne poštuju rokove za rješavanje po zahtjevima stranaka u postupku.²²⁰ Također, **osnovna načela postupka su često zanemarena, posebno načelo materijalne istine**, jer se u pravilu izvode samo oni dokazi koje je stranka sama predložila. Pored navedenog, unatoč jasno definisanoj obavezi, **organi uprave ne pribavljaju po službenoj dužnosti podatke o činjenicama o kojima službenu evidenciju vodi organ nadležan za rješavanje ili drugi organ, društvo, ustanova ili drugo pravno lice**. Postupajući na ovaj način, stavlja se prekomjeran teret na stranku – podnosioca zahtjeva. Organi uprave, kada rješavaju upravne stvari, **vrlo često primjenjuju propise (pravilnike – podzakonske akte) koji su po pravnoj snazi niži u rangu od zakona, a kojim aktima se vrlo često, suprotno odredbama zakona**, propisuju drugačiji uslovi ili (dodatni) kriteriji za ostvarivanje prava građana, a što u konačnici neka od prava propisana zakonom čini iluzornim i uslove ili kriterije za priznavanje tog prava pooštrava nasuprot zakonskih odredaba.

Sudovi u upravnim sporovima (kroz sudsku kontrolu zakonitosti upravnih akata) često su u prilici da vide pogrešno tumačenje i posljedično tome pogrešnu primjenu prava od strane nadležnih organa uprave. I pored činjenice da se u kontroli zakonitosti upravnih akata sudovi rukovode materijalnim propisima i uslijed utvrđenih nezakonitosti vraćaju predmete na ponovne postupke upravnim organima, iz mnogih odluka je vidljivo da upravni postupci traju neopravdano dugo i da se i ovdje može govoriti o pitanjima kvalitete odluka upravnih organa, a posebno iz domena „sudenja u razumnom roku“ iz člana 6. Evropske konvencije (npr. slučaj sa predmetima iz oblasti penzijsko-invalidskog osiguranja ili socijalnih prava).²²¹ Također, **različita efikasnost sudova u zemlji uzrokuje nejednakost među građanima u ostvarivanju prava na efikasan upravni postupak**. Nedostaje i sistemsko prikupljanje podataka u vezi sa pravom građana na naknadu štete koju je prouzrokovalo nezakonito postupanje ili propust javne uprave.²²²

219 Institucija ombudsmana u BiH, Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH za 2023. g., strana 83-85, dostupno na: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2024040915403579bos.pdf. **220** Što je posebno vidljivo u postupcima po zahtjevima stranaka za azil u BiH. **221** Kontrolna lista vladavine prava za Bosnu i Hercegovinu, Fondacija Konrad Adenauer i Udruženje Vaša prava BiH, august 2021, dostupno na: https://storage.googleapis.com/strapi-vasaprava/RED_Kontrolna_lista_vladavine_prava_Bi_H_2021_4af4b5de8a/RED_Kontrolna_lista_vladavine_prava_Bi_H_2021_4af4b5de8a.pdf. **222** Evropska komisija, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2023, 8. II. 2023. g., strana 24, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/Izvj%C5%Altaj%20o%20Bosni%20i%20Hercegovini%20za%202023.%20-%20BHS%20prijevod%20%28002%29.pdf>.

ANEKS

OSTALA PODRUČJA RELEVANTNA ZA PROCES EU INTEGRACIJA

Poglavlje 27: Zaštita životne sredine i klimatske promjene

BiH je predstavila Nacrt nacionalnog i energetskeg klimatskog plana do 2030. godine,²²³ koji predviđa smanjenje emisije štetnih gasova koji izazivaju efekat staklene bašte za 41,21% i dostizanje udjela obnovljive energije od 43,6%. Planom je propisano gašenje termoelektrana na ugalj snage 410 MW i gradnja elektrana na obnovljive izvore energije snage 2.000 MW. Jedna od mjera u ovom planu je uvođenje sistema za trgovanje emisijama kako bi se izbjeglo plaćanje prekogranične takse na CO₂. U analizi Nacrta nacionalnog i energetskeg klimatskog plana, urađenoj od strane Evropske mreže za klimatsku akciju, istaknuto je da nije definisan vremenski okvir prestanka korištenja uglja kao energenta, te da nisu navedene strategije za održivo finansiranje.²²⁴

Sistem za naplatu taksi za emisiju CO₂ neophodno je uvesti do početka 2026. godine. Cjelokupan proces dekarbonizacije potrebno je uskladiti sa zahtjevima EU za uvođenje mehanizma za oporezivanje proizvoda proizvedenih sa visokim emisijama ugljika (engl. Carbon Border Adjustment Mechanism – CBAM), a dekarbonizacija je istaknuta kao jedan od strateških prioriteta programa „Zelena tranzicija“, pokrenutog od strane Vlade FBiH.²²⁵

Parlament FBiH usvojio je paket reformskih zakona iz oblasti energetike: **Zakon o električnoj energiji, Zakon o obnovljivim izvorima energije i efikasnoj kogeneraciji te Zakon o energiji i regulisanju energetske djelatnosti.**²²⁶ Zakon o električnoj energiji pojednostavljuje administrativnu proceduru za izgradnju i rad postrojenja na obnovljive izvore energije (solarnih elektrana i vjetroelektrana). Usvajanje zakona o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije predviđa mogućnost da potrošači mogu proizvoditi električnu energiju. Također, ovaj zakon uvodi novi sistem za poticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora kroz transparentniju dodjelu poticaja baziranu na tržišnim principima (aukcijama) za mala i velika postrojenja.

223 Dr. Admir Softic, pomoćnik ministra za energetskeg sektor, Nacrt integrisanog energetskeg i klimatskog plana Bosne i Hercegovine, SlideShare, 15. juli 2023, dostupno na: <https://www.slideshare.net/slideshow/dr-admir-softic-assistant-minister-of-energy-sector-nacrt-integrisanog-energetskeg-i-klimatskog-plana-bosne-i-hercegovine/259236012>. **224** Viktor Berishaj, „National Energy and Climate Plans: The Western Balkans“, CAN Europe, December 18, 2023, <https://caneurope.org/national-energy-and-climate-plans-the-western-balkans-2/>. **225** „FMERI I UNDP potpisali Finansijski sporazum o zajedničkoj realizaciji Programa Zelena tranzicija“, FMERI.gov.ba, 28. decembar 2023, <https://fmeri.gov.ba/vijesti/posts/2023/december/fmeri-i-undp-potpisali-finansijski-sporazum-o-zajednickoj-realizaciji-programa-zelena-tranzicija>. **226** Zakon o električnoj energiji objavljen je u Službenim novinama Federacije BiH, broj 60/23: <https://fmeri.gov.ba/media/2445/zakon-o-elektricnoj-energiji-fbih.pdf>. **227** Zakon o obnovljivim izvorima energije i efikasnoj kogeneraciji objavljen je na web-stranici Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije: <https://fmeri.gov.ba/media/1061/zakon-o-koristenju-obnovljivih-izvora-energije.pdf>. **228** Zakon o energiji i regulisanju energetske djelatnosti objavljen je u Službenim novinama Federacije BiH, broj 60/23: <https://fmeri.gov.ba/media/2446/zakon-o-energiji-i-regulaciji-energetskih-djelatnosti-u-fbih.pdf>.

Donošenje prethodno navedenih zakona u skladu je sa pozitivnim pomacima ostvarenim u oblasti korištenja obnovljivih izvora energije, solarnih i vjetroelektrana. Solarna elektrana Petnjik u Grudama sa instaliranom snagom od 45 MWh prvo je veliko fotonaponsko postrojenje u BiH, a planirana je izgradnja još nekoliko solarnih elektrana s ciljem povećanja udjela obnovljive energije. Paket finansijskih investicija odobrila je EU iz Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan za gradnju dva vjetroparka u BiH i jednu solarnu elektranu u Albaniji.²²⁹ Planirana izgradnja sedmog bloka Termoelektrane Tuzla stavljena je van snage nakon što je Elektroprivreda BiH uz saglasnost Vlade FBiH uputila treću opomenu pred raskid ugovora konzorciju iz Kine sa kojim je potpisan ugovor o izgradnji sedmog bloka Termoelektrane Tuzla.²³⁰

Vlada Republike Srpske usvojila je **Zakon o zaštiti prirode**,²³¹ koji donosi nove smjernice u sistemu zaštite prirode. Parlament FBiH započeo je proces usvajanja Zakona o zaštiti zraka, čije donošenje će predstavljati nastavak usklađivanja sa odredbama evropskog zakonodavstva u oblasti zaštite kvaliteta zraka.

Rod i zelene politike

U BiH se i dalje ne vrše rodno osjetljive procjene uticaja klimatskih promjena na žene i druge ranjive skupine u društvu, niti postoje podaci razvrstani po spolu kada je u pitanju usvajanje i primjena zakona u oblasti upravljanja, korištenja i zaštite životne sredine. Analiza članstva u odborima/komisijama koji se bave pitanjima okoliša, transporta i energije na nivoima državnog i entitetskih parlamenata pokazala je da je u ovim tijelima svega 10,4% žena, te da nijedna žena nije na poziciji predsjedavajuće ovih tijela.²³²

Ne postoje ni jedinstveni i zbirni podaci o vlasnicima zemljišta, šuma i kuća²³³ ili poljoprivrednog zemljišta razvrstani po spolu. Posljednji cjelovit popis poljoprivrede obavljen je davne 1960. godine, a novi je najavljen za drugu polovinu 2024. godine.²³⁴ Rad mnogih žena u poljoprivredi ostaje nezabilježen i besplatan, i žene u ruralnim područjima nisu prepoznate kao resurs koji uveliko može doprinijeti održivom „zelenom“ razvoju, naročito u oblasti organske proizvodnje hrane.

229 „New Investments Approved under the Economic and Investment Plan for the Western Balkans“, WBIF, <https://www.wbif.eu/news-details/new-investments-approved-under-economic-and-investment-plan-western-balkans>. **230** Balkan Green Energy News, „EPBiH poslala treću opomenu kineskom konzorcijumu pred raskid ugovora za projekat Tuzla 7“, Balkan Green Energy News, 11. oktobar 2023, objavljeno na: <https://balkangreenenergynews.com/rs/epbih-poslala-trecu-opomenu-kineskom-konzorcijumu-pred-raskid-ugovora-za-projekat-tuzla-7/>. **231** Zakon o zaštiti prirode Republike Srpske, NSRS, 16. juli 2024, dostupno na: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la%2Fakti%2Fusvojeni-zakoni>. **232** Ovo se navodi u izvještaju o mapiranju rodne komponente u podacima i pravnim aktima u području klimatskih promjena, okoliša i biodiverziteta, koji je objavljen u decembru 2022, a prezentovan u aprilu 2023: <https://shorturl.at/2zPpK>. Engleska verzija: Report on Mapping the Gender Component in Data and Legislation in the area of Climate Change, Environment and Biodiversity: <https://shorturl.at/Z3zLY>. **233** Vlasnici zemljišta, šuma i kuća u BiH su, prema dostupnim podacima, i dalje u većem procentu muškarci (više od 60%), dok su žene češće suvlasnice nego vlasnice imovine. Ove podatke treba uzeti sa izvjesnom rezervom, jer evidencije u katastarskim registrima nisu potpune – kod velikog broja vlasnika nije evidentiran jedinstveni matični broj, na osnovu kojeg bi se mogao znati spol vlasnika. Vidjeti: <https://shorturl.at/2zPpK>. **234** Dejan Tovilovic. 2024. „Nakon 63 godine u BiH će se sprovesti popis poljoprivrede“. Capital.ba. 14. januar 2024. Objavljeno na: <https://www.capital.ba/nakon-63-godine-u-bih-ce-se-sprovesti-popis-poljoprivrede/>.

Rodni jaz prisutan je i u energetsom sektoru, gdje žene imaju ograničenu kontrolu i pristup resursima i procesima upravljanja i donošenja odluka koje se tiču energije i zelene tranzicije. Analiza izdvajanja sredstava iz entitetskih fondova za zaštitu životne sredine²³⁵ za sprovođenje mjera energetske efikasnosti pokazala je da niti jedan od programa ili projekata koje su ovi fondovi finansirali nije u obzir uzeo rodnu dimenziju, iako podaci govore da je više žena nego muškaraca izloženo energetsom siromaštvu.²³⁶

Ekološke aktivistkinje u BiH na udaru su različitih prijetnji i tužbi. SLAPP proces započeo protiv Sunčice Kovačević i Sare Tuševljak još traje,²³⁷ a sa sličnom SLAPP tužbom bila je suočena i Amela Šabić Ahmečković, koja se usprotivila geološkim istraživanjima u opštini Jezero, na rijeci Plivi. Iako je tužba protiv Amele na kraju povučena, cijeli ovaj proces je uticao na njeno fizičko i psihičko zdravlje.²³⁸ Sa tužbom za klevetu suočila se i Hajrija Čobo, aktivistica iz Kaknja. Britanska kompanija Adriatic Metals pokrenula je tužbu protiv Čobo zbog navodne povrede ugleda ovog koncesionara koji se bavi istraživanjem i eksploatacijom ruda u Varešu.²³⁹ U aprilu 2024. Adriatic Metals je povukao tužbu protiv Čobo.

Borba protiv govora mržnje, govor mržnje među političarima

U odnosu na prethodni izvještajni period, kada su zabilježena 32 prigovora koja se odnose na govor mržnje, Centralna izborna komisija BiH je tokom 2024. godine zabilježila pet ovakvih prigovora.²⁴⁰ Oni se bilježe na osnovu tehničkih izmjena Izbornog zakona BiH koje su donesene odlukom visokog predstavnika u BiH, a statistika se odnosi na period od raspisivanja lokalnih izbora do danas.²⁴¹

U dva slučaja donesene su odluke, pa je u primjeru žalbe birača Mahira Alića na to da je kandidatkinja PDA OO Banovići koristila govor mržnje na predizbornom skupu, odlukom CIK-a sa 33. sjednice, ovaj prigovor odbijen. Druga odluka odnosi se na pritužbu SNSD-a Vlasenica, koji je izrazio žalbe na objave na društvenim mrežama OO SDS-a Vlasenica, navodeći kako ova partija podrugljivim objavama utiče na mišljenje birača. U ovom slučaju CIK BiH je već pokrenuo procedure i zatražio izjašnjenje strane protiv koje je podnesen prigovor, te će naknadno donijeti konačnu odluku. Preostala tri slučaja su još uvijek u obradi i tiču se pritužbi protiv DEMOS-a, Tuzlanske alternative i Naše stranke, a sve se odnose na prijavu za korištenje govora mržnje na društvenoj mreži Facebook.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo povuklo je u julu 2023. Nacrt zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira. Nacrt je predviđao tretiranje interneta kao javnog prostora, u okviru kojeg bi prekršaji, poput govora mržnje, bili kažnjavani, ali je prema izjavi ministra Admira Katice povučen na doradu.²⁴² Povlačenje je uslijedilo nakon pritiska javnosti da je zakon zapravo loš uticaj na slobodu govora i da se može zloupotrijebiti za discipliniranje medija.

239 „NGG park prirode Trstionica i Boriva – 'Adriatic Metals' tužio eko-aktivisticu Hajriju Čobo! – Afirmativa Portal.” 2023. Afirmativa.ba. 14. decembar 2023. Objavljeno na: <https://afirmativa.ba/ngg-park-prirode-trstionica-i-boriva-adriatic-metals-tuzio-ako-aktivisticu-hajriju-cobo/>. **240** Izvještaj o broju prigovora po osnovu govora mržnje tokom izbornog ciklusa u BiH. August 2024. Prigovori podneseni u periodu izborne kampanje – Govor mržnje 2024, Centralna izborna komisija BiH. https://www.izbori.ba/Documents/izbori_2024/prigovori_i_zalbe/prigovori_podneseni_u_periodu_izborne_kampanje_govor_mrznje_2024.pdf?v=4. **241** Septembar 2024. godine. **242** Ermin Zatega. 2023. „Kršenje javnog reda i mira i lažne vijesti na 'sarajevskom internetu’”. Radio Slobodna Evropa. July 3, 2023. <https://www.slobodnaevropa.org/a/zakon-o-preksajima-kanton-sarajevo-lazne-vijesti-sloboda-medija/32478047.html>.

U martu 2024. Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH objavila je godišnji izvještaj²⁴³ u kojem je navedeno da je primila osam žalbi za govor mržnje, a na porast govora mržnje upozoreno je i u posljednjem izvještaju UN-ovog komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije,²⁴⁴ koji je izrazio zabrinutost činjenicom da se povratnici, ali i druge ugrožene kategorije stanovništva, sve češće susreću sa govorom mržnje i nasiljem koje je motivirano mržnjom.

Sigurnosne prijetnje po BiH i nedostaci u prevenciji

Od aprila 2023. do danas Zajednička komisija za odbranu i sigurnost BiH u državnom parlamentu održala je devet redovnih zasjedanja,²⁴⁵ na kojima su raspravljane različite tačke koje se tiču sigurnosnih struktura u BiH.

Kada je riječ o radu Vijeća ministara, ovo tijelo je na 52. sjednici, održanoj 18. juna 2024, usvojilo Informaciju o stanju sigurnosti u BiH za 2022. godinu,²⁴⁶ na prijedlog Ministarstva sigurnosti. U ovoj informaciji se navodi da je 2022. bila izazovna godina sa sigurnosnog aspekta, ali da su sigurnosne agencije uspjele zadržati stanje na zadovoljavajućem nivou. Navedeno je da su na sigurnost uticale značajne promjene koje su se desile na globalnom i lokalnom nivou, što se očekuje i u 2023. godini. Dodaju da je BiH i dalje zemlja tranzita opojnih droga, kao i da BiH nije bila meta terorističkog napada, niti je registrovano učešće bh. državljanina u nekom terorističkom aktu.

S druge strane, u izvještaju Christiana Schmidta, visokog predstavnika za BiH, pred Vijećem sigurnosti UN-a²⁴⁷ navodi se kako veliku opasnost predstavlja činjenica da vlasti entiteta Republike Srpske prijete podriivanjem funkcionalnosti države, promoviraju ideju secesionizma i zagovaraju ukidanje državnih pravosudnih institucija.

Kao poseban problem isticana je i cyber sigurnost, a novi izvještaj Balkanske istraživačke mreže (BIRN) Bosne i Hercegovine i CSEC-a o cyber sigurnosnim prijetnjama u BiH²⁴⁸ iz oktobra 2023. godine pokazao je kako BiH još uvijek nema strategiju cyber sigurnosti niti zvanični državni tim za odgovore na cyber napade, što usporava odgovore na prijetnje na internetu. Izvještaj je ocijenio da su napravljeni određeni pomaci u usvajanju ključnih dokumenata, ali i dalje čekaju na usvajanje zakona i sveobuhvatnog strateškog okvira za cyber sigurnost, kao i zakona koji bi definisao kritičnu infrastrukturu koju je potrebno braniti.

243 „Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2023. godinu“. n.d. Accessed August 18, 2024. https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2024040915403579bos.pdf. **244** „UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination – Concluding Observations on Bosnia and Herzegovina“, n.d. Accessed August 26, 2024. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/08/un-committee-elimination-racial-discrimination-publishes-findings-belarus>. **245** Zvanična web-prezentacija Zajedničke komisije za odbranu i sigurnost BiH, Parlamentarna skupština BiH. Accessed August 20, 2024. <https://www.parlament.ba/committee/read/43>. **246** Informacija o stanju sigurnosti u BiH za 2022. godinu, Ministarstvo sigurnosti BiH 2023. Accessed August 20, 2024. <http://www.msb.gov.ba/PDF/020720242.pdf>. **247** 65. Report on the implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina for UN Security Council, Office of the High Representative for Bosnia and Herzegovina, May 2024. Accessed August 20, 2024. <https://www.ohr.int/65th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-un/>. **248** Članak o predstavljenom Izvještaju o cyber sigurnosnim prijetnjama u BiH. Oktobar 2023. „BiH i dalje bez državnog cyber tima i dokumenata, dok broj napada raste“. Detektor. October 4, 2023. <https://detektor.ba/2023/10/04/bih-i-dalje-bez-drzavnog-cyber-tima-i-dokumenata-dok-broj-napada-raste/>.

Zaštita potrošača – rizik od nejednake i neusklađene zaštite potrošača

Zaštita potrošača nije eksplicitno navedena kao jedan od 14 ključnih prioriteta, ali većina od ovih prioriteta indirektno doprinosi zaštiti potrošača kroz vladavinu prava, borbu protiv korupcije i jačanje institucionalnog okvira. Zaštita potrošača u Bosni i Hercegovini nije ujednačena, adekvatna i stvoren je diskriminatorski odnos prema potrošačima u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko distriktu. U prošloj godini identifikovan je napredak u jačanju kapaciteta institucija koje se bave zaštitom potrošača, ali su resursi i dalje ograničeni, što svakako utiče na njihovu efikasnost. Kroz realizaciju projekata (koje je finansirala EU u programima EIDHR) analizirani su kapaciteti kako u institucijama tako i u nevladinom sektoru i upravo je nedostatak stručnog kadra bio jedan od rizika realizacije ovih projekata.

Zakonodavni okvir ne omogućava i ne doprinosi razvijanju povećane svijesti potrošača o njihovim pravima već se zahvaljujući kampanjama, edukaciji i drugim vidovima informisanja od strane udruženja za zaštitu potrošača može konstatovati određeni napredak. Ali odnos institucija prema ovim udruženjima ne stvara mogućnost da se smanjuje rizik od nejednake i neusklađene zaštite potrošača, ali ni trgovaca. Nažalost, kvalitet zaštite potrošača zavisi isključivo od kapaciteta udruženja za zaštitu potrošača ili povremenih projekata. Udruženja za zaštitu potrošača u Republici Srpskoj imaju veća ovlaštenja i širi dijapazon rada, organizovanija su i usaglašavaju svoje aktivnosti.

Uspostavljeni su mehanizmi za podnošenje prigovora, ali njihova efikasnost varira. Zbog različite zakonske regulative u Republici Srpskoj i državnog Zakona o zaštiti potrošača, potrošači svoja prava u Republici Srpskoj ostvaruju na jednostavniji, ali i na brži način u odnosu na potrošače iz FBiH.

Bosna i Hercegovina ne razvija međunarodne odnose u ovoj oblasti. Ne postoji usaglašenost niti normativi/mehanizmi između Federacije i Republike Srpske u zajedničkom učešću u međunarodnim organizacijama o trgovini i zaštiti potrošača i institucijama EU.

U nastavku teksta navedeni su identifikovani nedostaci.

1. Nedovoljna specifičnost Zakona o zaštiti potrošača u BiH i neusaglašenost entitetskih zakona i Brčko distrikta sa njim. Kao dio projektnih aktivnosti u realizaciji projekata o unapređenju zakonodavnog okvira zaštite potrošača, koje je finansirala EU, utvrđene su smjernice i tekstovi Zakona o trgovini FBiH i Zakona o zaštiti potrošača Brčko distrikta.²⁴⁹ Međutim, nije ostvarena saradnja koja je trebala doprinijeti unapređenju državnog Zakona o zaštiti potrošača.

2. Zakon(i) ne pružaju dovoljnu zaštitu potrošačima u slučaju neloyalnih praksi trgovaca, obmanjivanja ili nepoštovanja prava potrošača. Ne postoji kvalitetna međuentitetska saradnja inspeksijskih organa i institucija zaštite potrošača.

3. Pravna sredstva nisu dovoljno efikasna pa se potrošači suočavaju sa problemima prilikom ostvarivanja svojih prava. Sudska praksa nije ujednačena i ovi zakoni često nisu dio sudske prakse.

²⁴⁹ Zakoni predloženi za usvajanje u junu 2024. godine.

4. Na nivou BiH je nedovoljna informisanost potrošača jer se ne organizuju edukacije ravnomjerno u cijeloj BiH. Ne postoje usaglašeni stavovi na entitetskim nivoima o aktivnostima i organizovanju udruženja za zaštitu potrošača. Iako postoje institucije (komisije, kancelarije i ombudsman), udruženja nemaju status organizacija od javnog interesa, odnosno nije omogućen kontinuiran kvalitet u njihovom radu.

5. Jedan od uzroka je također i nedovoljan nadzor nad poslovanjem trgovaca, posebno pružaocima ekonomskih usluga, te nedostatak efikasnih sankcija za kršenje prava potrošača.

Preporuke

1. Iako formalno zaštita potrošača nije navedena u 14 prioriteta, potrebno je razmotriti i ovaj segment i kroz praćenje realizacije vladavine prava, borbu protiv korupcije i jačanje institucionalnog okvira.

2. Državni Zakon o zaštiti potrošača uskladiti sa direktivama EU i utvrditi mehanizme za ravnomjernu zaštitu potrošača u BiH.

3. Jačati rad nadležnih organa za zaštitu potrošača razvijanjem kapaciteta i praćenjem odgovornosti njihovog rada.

4. Aktivirati rad Vijeća za zaštitu potrošača kao i ostalih tijela i institucija u cijeloj BiH.

5. U izradu državnog godišnjeg izvještaja za zaštitu potrošača koji donosi Vijeće ministara BiH neophodno je uključiti i udruženja za zaštitu potrošača radi njegove konkretizacije i primjenjivosti.

Zaštita potrošača – digitalno tržište (zakonski okvir i usklađivanje sa standardima EU)

Pravna stečevina EU koja se odnosi na digitalna tržišta treba osigurati pravedno i otvoreno digitalno tržište, osiguranje pravednog poslovnog okruženja, poboljšanje izbora i kvaliteta usluga za potrošače, zakone o trgovini (e-trgovina). U oblasti zaštite potrošača u Bosni i Hercegovini nije postignut nikakav napredak, nijedna prošlogodišnja preporuka nije provedena, tako da one i dalje ostaju na snazi kako bi se dostigli standardi Evropske unije.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina posebno treba dodatno uskladiti državni Zakon o zaštiti potrošača i sigurnosti proizvoda sa pravnom stečevinom Evropske unije. Zakon koji je usvojen 2006. godine, a izmjene i dopune 2015. godine,²⁵⁰ sada je zastario te ga je potrebno hitno uskladiti sa najnovijim acquisom EU-a kako bi se brzo odgovorilo na pitanja koja se tiču digitalnih tržišta koja se brzo mijenjaju.

Pravna stečevina Evropske unije koja se odnosi na digitalna tržišta obuhvata nekoliko ključnih regulativa i direktiva koje imaju za cilj osigurati pravedno i otvoreno digitalno tržište. Jedan od najvažnijih dokumenata je Akt o digitalnim tržištima (DMA).²⁵¹ **Ovaj akt ima za cilj regulisanje velikih internetskih platformi koje djeluju kao „nadzornici pristupa“ kako bi se osiguralo da posluju pošteno i ne zloupotrebjavaju svoj položaj.** U Bosni i Hercegovini još uvijek nije usvojen Zakon o elektronskoj trgovini, odnosno o organizovanju digitalnog tržišta, te je stvorena mogućnost prevara i zloupotrebe, a bez

250 „Službeni glasnik BiH“, br. 25/2006 i 88/2015. 251 https://digital-markets-act.ec.europa.eu/index_hr.

odgovornosti za firme ili pojedince koji organizuju te prevare. Odredbe zakona o prodaji na daljinu u Republici Srpskoj ili Nacrt zakona o unutrašnjoj trgovini²⁵² FBiH nisu adekvatan normativni okvir i dovode potrošače u neravnopravan položaj na teritoriji Bosne i Hercegovine, ali i Evropske unije. Neki od ključnih nedostataka uključuju sljedeće:

1. BiH nema poseban zakon o elektronskoj trgovini, što znači da se ova oblast reguliše samo sa dva člana entitetskih zakona o trgovini. **To nije dovoljno da pokrije sve specifičnosti e-trgovine, uključujući pitanja kao što su online plaćanja, zaštita podataka o potrošačima i prava na povrat novca;**

2. kupci u BiH nemaju adekvatne garancije kvaliteta proizvoda koji se kupuju putem online prodavnica niti mehanizam za povrat novca ili zamjenu proizvoda;

3. ograničena mogućnost reklamacije;

4. u BiH nema adekvatnih mehanizama zaštite od online prevaranata.

Preporuke

1. U skladu sa Smjernicama²⁵³ za usklađivanje propisa BiH sa pravnom stečevinom Evropske unije, koje je izdala Direkcije za evropske integracije, neophodno je regulisati zakonodavni okvir koji će osigurati pravedno i otvoreno digitalno tržište. Odluka o postupku usklađivanja zakonodavstva sa Aktom o digitalnim tržištima (DMA) mora/treba doprinijeti organizovanju elektronske trgovine, ograničiti poslovanje preko platformi koje se mogu kontrolisati donošenjem konkretnih mjera zaštite potrošača u ovoj oblasti, te pristup, odnosno mogućnost podizanja svijesti potrošača o modelima elektronske trgovine i sl.

2. Parlament FBiH i Skupština Republike Srpske trebaju razmotriti inicijative udruženja za zaštitu potrošača o donošenju novih propisa o elektronskoj trgovini.

3. Državni Zakon o zaštiti potrošača treba mijenjati i njegova primjena treba biti krovna, odnosno objediniti propise u entitetima i Brčko distriktu sa posebnom regulativom elektronskog tržišta.

252 Utvrđen Prijedlog zakona o unutrašnjoj trgovini na sjednici Vlade Federacije Bosne i Hercegovine na 353. sjednici, održanoj 9. marta, i na sjednici Doma naroda od 16. maja 2024. godine.

253 <https://www.dei.gov.ba/hr/smjernice-za-uskladivanje-propisa-bih-s-pravnom-stecevinom-eu>.

O INICIJATIVI

Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine je koalicija organizacija civilnog društva koja doprinosi praćenju reformi i nadgleda primjenu politika, prava i standarda Evropske unije, fokusirajući se na pitanja demokratizacije, vladavine prava te ljudskih i manjinskih prava. Više o Inicijativi saznajte na: <http://eu-monitoring.ba/o-inicijativi/>.

Članice Inicijative su:

Aarhus centar u BiH, Sarajevo
Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo
Balkanska istraživačka mreža u BiH, Sarajevo
BH novinari, Sarajevo
Centar za istraživačko novinarstvo, Sarajevo
Centar za mlade Kvart, Prijedor
Fondacija Cure, Sarajevo
Forum ZFD BiH, Sarajevo
Helsinški parlament građana, Banja Luka
Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH, Sarajevo
MyRight – Empowers people with disabilities, Sarajevo
Oštra nula, Banja Luka
Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo
Trag fondacija, Sarajevo
Transparency International u BiH, Banja Luka/Sarajevo
TRIAL International, Sarajevo
Udruženje „Tolerancijom protiv različitosti“, Doboj
Udruženje Kali Sara, Sarajevo
Udruženje Mreža za izgradnju mira, Sarajevo
Udruženje žena „Napravi razliku“, Sarajevo
Vanjskopolitička inicijativa BH, Sarajevo
Vaša prava BiH, Sarajevo
Zašto ne, Sarajevo
Zemlja djece, Tuzla

Inicijativu koordinira:

Sarajevski otvoreni centar
info@eu-monitoring.ba

Saradnici Inicijative:

Centar za promociju civilnog društva, Sarajevo; Centar za socio-ekološki razvoj, Banja Luka; Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu; Crvena, Sarajevo; ELSA, Sarajevo; Green Council, Sarajevo; Infohouse, Sarajevo; OKC Abrašević, Mostar; Perpetuum mobile, Banja Luka; Udruženje PEKS, Tuzla; Vesta, Tuzla; Zeleni Neretva, Konjic.

Human Rights Papers

www.eu-monitoring.ba

Sarajevo, oktobar 2024.